

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำครูและการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นำเสนอเป็น 5 ตอน คือ ตอนที่ 1 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ ตอนที่ 3 ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตอนที่ 4 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และตอนที่ 5 บริบทโรงเรียนอนุบาลคำชะอี ดังรายละเอียดการนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

- 1.1 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
- 1.2 กรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
- 1.3 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

- 2.1 ความหมายของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้
- 2.2 ความสำคัญของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้
- 2.3 องค์ประกอบของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

ตอนที่ 3 ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

- 3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21
- 3.2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

ในศตวรรษที่ 21

- 3.3 องค์ประกอบของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

ในศตวรรษที่ 21

ตอนที่ 4 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

- 4.1 ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4.2 ประโยชน์ของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4.3 ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4.4 ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบ DAMR

ตอนที่ 5 บริบทโรงเรียนอนุบาลคำชะอี

ตอนที่ 1 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

1.1 ความสำคัญของจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของโลกก้าวผ่านจากศตวรรษที่ 20 เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการเมืองของทุกประเทศ โดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ทำให้โลกทั้งโลกเชื่อมโยงและสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว เป็นโลกไร้พรมแดน การศึกษาเป็นเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน สังคมในวันพรุ่งนี้ถูกกำหนดโดยทักษะและความรู้ที่ต้องการในปัจจุบัน (UNESCO, 2011, p 13)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานคิดที่เชื่อว่า รูปแบบการศึกษาในช่วงศตวรรษที่ 20 ซึ่งเน้นย้ำแต่การเรียนและท่องจำเนื้อหาในสาระวิชาหลัก อาทิ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ สังคมศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้โดยการอ่าน ฟังบรรยายโดยยึดเนื้อหาจากหนังสือและตำรา เป็นรูปแบบที่ครูในประเทศไทยคุ้นเคยและใช้กันมาก ครูจะพยายามบรรยายบอกทุกสิ่งทุกอย่างตำราหรือหนังสือให้นักเรียนจดบันทึกแล้วนำไปใช้สอบวัดเก็บเป็นคะแนนความรู้โดยสรุปก็คือ ยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered) ต่อมาครูเริ่มนำเทคโนโลยีมาช่วยในการนำเสนอเนื้อหาให้กับนักเรียน ได้รับรู้ซึ่งก็ยิ่งถือว่าการยึดครูเป็นศูนย์กลาง ไม่เพียงพออีกต่อไป สำหรับการเตรียมความพร้อมนักเรียนในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

การจัดกระบวนการเรียนรู้จึงพยายามเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้บรรยายมาเป็นคณะครูร่วมกันออกแบบกิจกรรมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (Pedagogy) ให้นักเรียนใช้เป็นเครื่องมือไปเรียนรู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและเสนอแนะเครื่องมือการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในห้องเรียนเรียกกระบวนการเรียนรู้แบบนี้ว่า Active Learning ที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered) การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทาง

ยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้โดยร่วมกัน สร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้าง ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวนักเรียน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่ง ความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันซึ่งวิจารณ์ พานิช (2555, หน้า 8) กล่าวว่าการศึกษา ที่ถูกต้องสำหรับศตวรรษใหม่ ที่สำคัญต้องเรียนให้บรรลุทักษะ คือทำได้ต้องเรียนเลย เรียนรู้จากวิชาไปสู่ทักษะในการใช้ชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตในโลกแห่งความจริง การเรียน ต้องเน้นเรียนโดยการลงมือกระทำ หรือการฝึกฝนนั่นเอง และคนเราต้องฝึกฝนทักษะ ต่างๆ ที่จำเป็นตลอดชีวิต ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ได้กลายเป็น แนวคิดและข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการศึกษาที่ถูกผลิต พัฒนา สนับสนุนและเผยแพร่ โดยองค์กรต่างๆ ทั้งในภาครัฐภาคเอกชนหลายแห่งทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็น วาระทางการศึกษาที่สำคัญในปัจจุบันและทำงานในโลกศตวรรษใหม่ ซึ่งมีความท้าทาย มากมาย นักเรียนจำเป็นต้องได้รับการปลูกฝังทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ควบคู่กับ เนื้อหาในสาระวิชาหลักอาทิทักษะในการคิดขั้นสูง ทักษะในการเรียนรู้และสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ๆ ด้วยตนเอง ทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งจะช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรู้จักคิด เรียนรู้แก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสารและ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์ (2556, หน้า 8) ได้นำเสนอสิ่งสำคัญ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการศึกษาของไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 ต้อง ปรับเปลี่ยนจากงานวิจัยเรื่อง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียม ความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ (Identity) คนไทย จากเดิมแต่ละคนมีสถานะ เป็นแค่พลเมืองไทยสู่ความเป็นคนไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองโลก (Global - Thai) ซึ่งหมายถึง จำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงประชาคม โลก เครือข่ายของประชาคมโลก รวมถึงการปลูกจิตสำนึกต่อโลก

2. ปรับเปลี่ยนจุดเน้น (Reorientation) จากการเน้นการสร้างคนเพื่อ ป้อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ (People for Growth) เพื่อตอบโจทย์สังคมอุตสาหกรรมเพียง อย่างเดียวไปสู่การเน้นการสร้างการเติบโตเพื่อรองรับการสร้างและปลดปล่อยศักยภาพ ของผู้คนในสังคม (Growth for People) เพื่อตอบสนองสังคมองค์ความรู้

3. ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) จากความพยายามเอาชนะ

ธรรมชาติ (Controlling Nature) มาเป็นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ (Living with Nature) พัฒนาอย่างยั่งยืน

4. ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการเป็นสังคมที่คนมุ่งแข่งขันฟาดฟัน ต้องเอาชนะผู้อื่นมาเป็นการทำงานร่วมกับคนอื่นในลักษณะเกื้อกูลแบ่งปัน คนเก่งช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่า เรียกหาสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเองและส่วนรวมไปพร้อมๆ กัน ผู้คนมีเมตตาดำเนินชีวิตในความเป็นมิตรไมตรีต่อกันและกัน

นอกจากนี้ สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2555, หน้า 5) และวิจารณ์ พานิช (2555, หน้า 12) ยังชี้ถึงประเด็นการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกันว่าความเชื่อมโยงมาสู่ภาคการศึกษา (Education) ว่าต่อไปผู้บริหารการศึกษาจะถูกคาดหวังสูงมาก จากนี้จะต้องพบเจอกับความไม่แน่นอน การบริหารที่มีความซับซ้อนมากขึ้น และเราจะสอนให้เด็กรู้จักการปลดล็อกข้อจำกัดได้อย่างไร รวมถึงการบริหารงานภายใต้ความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเราไม่ได้เปลี่ยนความรู้ของเด็ก แต่เราต้องพยายามค้นศักยภาพของตัวเด็กออกมา และสร้างให้เขาเป็นคนที่มีความรู้ในตัวตนในสังคมและมีหัวใจของความเป็นคนด้วย นอกจากนี้ คนยุคนี้ยังต้องเผชิญกับความขัดแย้งในตัวเอง เพราะโลกปัจจุบันมีอิสระมากขึ้น แต่ยังคงมีการพึ่งพาวัดภัยกัน คนจะสับสนว่าควรจะทำเพื่อตนเองหรือคำนึงถึงส่วนรวมก่อน เราจะสอนอย่างไรให้เด็กมีความสามารถในการสร้างความสมดุลทางความคิด ระหว่างสองสิ่งที่ต้องหลอหลอมให้เด็กคือ Skill Set ที่ผู้บริหารการศึกษาและครูมีหน้าที่ในการสร้างหลักสูตร และกิจกรรมที่ตอบโจทย์สิ่งเหล่านี้คือ

- 1) Learn to Live เรียนเพื่อจะรู้จักใช้ชีวิตอยู่บนโลก
- 2) Learn to Love สอนให้เด็กรู้จักโลก รักคนอื่น รักตนเอง
- 3) Learn to Learn สอนให้เด็กรู้ว่าทำไมเราจึงต้องเรียน เรียนที่ไหน เรียนอย่างไร เรียนเมื่อไหร่ เรียนกับใครและเรียนแล้วจะไปใช้ทำอะไร
- และ 4) Love to Learn เด็กรักที่จะเรียนรู้ไปตลอดชีวิตโดยกระบวนการเรียนรู้มีลักษณะของการให้เด็กไปท่องโลก เมื่อมีประสบการณ์ก็กล้าที่จะแชร์ให้คนอื่นทราบและต้องสร้างให้เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่ง ทำอย่างไรให้เกิดวงจรการเรียนรู้แบบนี้กับเด็กของเรา

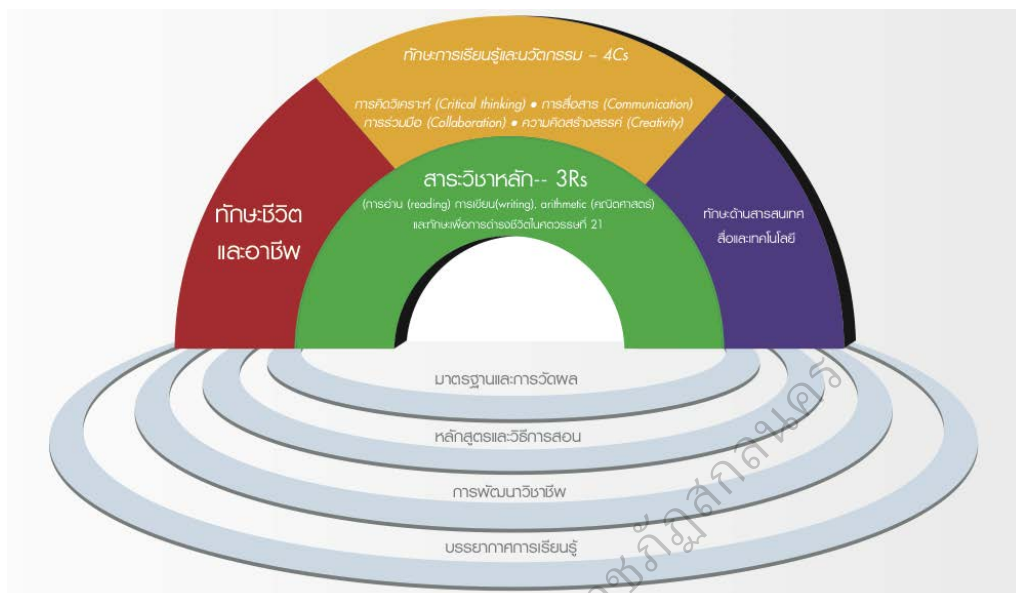
ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างและเตรียมเยาวชนของชาติ เพื่อเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทักษะจากกระบวนการแบบดั้งเดิม ไปสู่กระบวนการใหม่ที่มีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ ทำทหายและซับซ้อน เป็นการศึกษาที่จะทำให้โลกเกิดการ

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม การสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพเหมาะสมและมีคุณสมบัติสอดคล้องกับความต้องการในการใช้กำลังคนของประเทศ การศึกษาจึงเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงควรมีความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพบริบทรอบด้านที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดใหม่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของประเทศ จะต้องทำควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ทุกคนควรมีส่วนร่วมในการสร้างเงื่อนไขทางสังคมที่ลดความขัดแย้ง เพื่อให้เกิดสันติสุขและความมั่นคงในสังคม

1.2 กรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ได้มีนักการศึกษาหลายท่าน กล่าวถึงกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยรูปแบบ (Model) เพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership For 21st Century Skills) ซึ่งได้พัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อความสำเร็จของนักเรียนทั้งด้านการทำงานและการดำเนินชีวิต (James Bellanca & Ron Brandt, 2011; วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์ แปล 2554, หน้า 31 – 45 ; กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 ; วิจารย์ พานิช, 2555, หน้า 12 – 25 ; วิจารย์ พานิช, 2556 หน้า 19 – 21) ได้กล่าวถึงกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกันว่าต้องมีเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งครูและนักเรียนที่มุ่งเน้น “กระบวนการเรียนรู้สำคัญกว่าความรู้” และ “กระบวนการหาคำตอบสำคัญกว่าคำตอบ” โดยใช้การจัดการเรียนรู้ทักษะฐานคิด 21st (Partnership for 21st Skills : p21) ทำให้ได้กรอบแนวคิดเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

กรอบแนวคิดเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ภาพประกอบ 2 กรอบความคิดเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
(James Bellanca & Ron Brandt, 2011 ; วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง
และอริป จิตตฤกษ์แปล 2554, หน้า 34)

จากภาพประกอบ 2 แสดงในภาพกรอบแนวคิดเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ควรเน้นเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ส่งผลผสมผสานกันอย่างต่อเนื่องมี 2 ส่วนได้แก่

ส่วนที่ 1 ภาพด้านบนที่เป็นส่วนโค้ง เปรียบเสมือนสะพานพานักเรียนข้ามไปสู่จุดหมายปลายทาง ประกอบด้วยสองส่วนย่อย ได้แก่ วิชาแกนและแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 (Theme) และทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี จะต้องมีทั้งการบูรณาการไว้ในวิชาแกนและแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21

ส่วนที่ 2 ภาพด้านล่างที่เปรียบเหมือนเป็นส่วนฐานของสะพาน ช่วยให้สะพานคงอยู่ได้คือ ระบบสนับสนุน ประกอบด้วยมาตรฐาน การประเมินหลักสูตรและการสอนการพัฒนาวิชาชีพ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบของกรอบแนวคิดในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยรายละเอียดของแต่ละส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 วิชาแกน

และแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 (Theme) และทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และทักษะด้านสารสนเทศและเทคโนโลยี และส่วนที่ 2 ระบบสนับสนุนการศึกษาของศตวรรษที่ 21 อธิบายได้ดังนี้

1.2.1 วิชาแกนและแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21

รายละเอียดรายวิชาและแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21

มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1.1 เนื้อหาในหลักสูตร ควรประกอบด้วย รายวิชาหลัก หรือวิชาแกน และมีการบูรณาการแนวคิดสำคัญโดยผ่านสาระรายวิชาแกน ประกอบด้วย วิชาต่อไปนี้

- 1) ภาษาอังกฤษ การอ่านและภาษาต่างประเทศ
- 2) ภาษาสำคัญของโลก ศิลปะ
- 3) คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์
- 4) วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์
- 5) ประวัติศาสตร์ การเมืองและความเป็นพลเมืองดี

1.2.1.2 แนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้แก่

1) ความรู้จิตสำนึกเกี่ยวกับโลก (Global Awareness)
 2) ความรู้เกี่ยวกับการเงิน (Financial) เศรษฐศาสตร์ (Economics) ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ (Business and Entrepreneurial Literacy) หมายถึง รู้วิธีตัดสินใจทางเศรษฐศาสตร์อย่างถูกต้อง เข้าใจบทบาทของ เศรษฐศาสตร์ในสังคม ใช้ทักษะการเป็นผู้ประกอบการในการเพิ่มผลิตผลในการทำงาน และอาชีพ

3) ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) ความเป็นพลเมือง หมายถึง ปฏิบัติหน้าที่พลเมือง รู้และเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในฐานะพลเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับเขต ระดับชาติและระดับโลก เข้าใจถึงการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

4) ความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพหมายถึง การรับข้อมูลพื้นฐาน การตีความและเข้าใจข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับสุขภาพการบริการ การใช้ข้อมูล และบริการในทางที่ส่งเสริมการเข้าใจถึงเกณฑ์ การวัดสมรรถภาพทางกาย และสุขภาพจิตตลอดจนการบริโภคที่ถูกต้อง โภชนาการ

การออกกำลังกาย การป้องกันและลดความเครียด ใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ตั้งเป้าหมายในการดูแลสุขภาพทั้งของตนเองและครอบครัวเข้าใจถึงข้อถกเถียงที่เป็นเรื่องทางสุขภาพทั้งในระดับชาติและระดับโลก

5) ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy)

ความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อม หมายถึงแสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมและผลกระทบในเรื่องอากาศ ภูมิอากาศ ผืนดิน อาหาร พลังงาน น้ำและระบบทางชีวภาพ แสดงออกถึงความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้น กับสังคมโลกทั้งในด้านธรรมชาติ ซึ่งได้แก่จำนวนการเติบโตของประชากร การพัฒนาประชากรอัตราการใช้ทรัพยากรสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อมและลงข้อสรุปที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหา มีส่วนร่วมในการช่วยเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อมเช่น ร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในระดับโลก ช่วยเสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเป็นที่สนใจการจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้บูรณาการเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือหัวข้อสำหรับศตวรรษที่ 21 การส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาวิชาแกนหลัก และสอดคล้องทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้าไปในทุกวิชาแกนหลัก ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ การเรียนรู้ 3R x 7C

3R ได้แก่

Reading (อ่านออก)

(W) Riting (เขียนได้), และ

(A) Rithematics คณิตศาสตร์

7C ได้แก่

Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิด

วิจารณ์ญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา)

Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม)

Cross – cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์)

Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ)

Communications, Information, and Media Literacy ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ

Computing and ICT Literacy ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

Career and Learning Skills ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้

1.2.2 ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม

การจัดการเรียนรู้และนวัตกรรมประกอบด้วยทักษะย่อยๆ ดังนี้ทักษะจำเป็นสำหรับนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมซึ่งประกอบด้วย 4 ทักษะได้แก่ ความคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (Critical Thinking & Problem Solving) การสื่อสาร (Communication) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creative & Innovation) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมเน้นที่ 4C ได้แก่

1.2.2.1 การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการแก้ไขปัญหาการคิดให้เกิดประสิทธิภาพต่อการทำงาน

1) การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) เป็นกระบวนการรู้จักเลือกใช้วิธีการให้เหตุผล ที่เหมาะสมสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การคิดเชิงระบบ เพื่อวิเคราะห์การทำงานของส่วนต่างๆ ในระบบ ให้เข้าใจการทำงานอันซับซ้อนของระบบใหญ่ ความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินหลักฐานและความเชื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสังเคราะห์ เชื่อมโยงข้อมูลและชุดความคิดต่างๆ เข้าด้วยกัน สามารถตีความข้อมูล หาข้อสรุป รู้จักทบทวนประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง การแก้ไขปัญหาที่ไม่คุ้นเคยด้วยวิธีการอันหลากหลายการตั้ง และวางกรอบคำถาม ที่ช่วยอธิบายมุมมองที่จะนำไปสู่หนทางแก้ไขปัญหาเป็นการให้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ (Reason Effectively) หมายถึง ใช้วิธีหาเหตุผลจากหลายๆ วิธีการ เช่น การอุปมา อุปมัย คิดอย่างเป็นระบบ (Use Systems Thinking) หมายถึง วิเคราะห์ส่วนย่อยๆ แล้วจึงมองเป็นภาพรวม ลงข้อสรุปและการตัดสินใจ (Make Judgement and Decisions) หมายถึงวิเคราะห์ ประเมินข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพวิเคราะห์ ประเมินแนวคิดสังเคราะห์ เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสารสนเทศ ข้อถกเถียงตีความข้อมูล และลงข้อสรุปจากการสังเคราะห์มาอย่างดี เพื่อสะท้อนสิ่งที่เรียนรู้อย่างมีวิจารณญาณ

2) แก้ปัญหา (Solve Problems) หมายถึง แก้ปัญหาในรูปแบบต่างๆ โดยใช้ชีวิตปกติ วิธีใหม่ๆ วิเคราะห์ ถามคำถามสำคัญเพื่อให้ความคิด

ชัดเจนขึ้น และนำไปสู่การลงข้อสรุป

1.2.2.2 การสื่อสาร (Communication) สื่อสารอย่างชัดเจน (Communicate Clearly) ในที่นี้ วิจารย์ พานิช (2555) ยังหมายรวมถึงภาษาเพื่อการสื่อสารที่สามารถสื่อสารภาษาสากลได้ โดยเฉพาะบริบทของคนในประเทศไทยที่ต้องพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาสากล ซึ่งในปัจจุบันการสื่อสารทางภาษาของคนในยุคโลกไร้พรมแดนต้องเรียนรู้เพิ่มเติมอย่างน้อย 2 ภาษา

การสื่อสาร หมายถึง แยกแยะแนวคิดอย่างมีเหตุผล โดย ใช้การสนทนา การเขียน ทักษะการสื่อสารต่างๆ ในหลายรูปแบบ ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเข้าใจความหมาย ความรู้ ค่านิยม ทักษะคิดและจุดมุ่งหมาย ใช้การสื่อสารหลายๆ วิธี ที่จะสนองต่อจุดประสงค์ ใช้สื่อเทคโนโลยี สามารถประเมินผลกระทบ และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในหลากหลายบรรยากาศ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน ความสามารถ นำเสนอความคิดทั้งในรูปแบบของการพูด การเขียนได้ชัดเจนเหมาะกับบริบท สามารถฟัง และถอดความหมายได้อย่างถูกต้อง ใช้การสื่อสารเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย รู้จักใช้สื่อและเทคโนโลยีการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม สามารถทำงานร่วมกับ ทีมที่มีสมาชิกหลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เคารพซึ่งกันและกัน เข้าใจถึง ความรับผิดชอบร่วมในการทำงานร่วมกัน และให้คุณค่ากับการมีส่วนร่วมของทุกคนในทีมความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ทักษะในการแก้ไขปัญหา และการสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อให้งานลุล่วงตามเป้าหมาย รู้จักใช้จุดแข็งของคนอื่น ในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน รับผิดชอบต่อผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

1) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) ทำงานร่วมกับ ผู้อื่น (Collaborate with Others) หมายถึง การแสดงออกถึงความสามารถ ที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการยอมรับในทีมที่ทำงานด้วยกัน มีความยืดหยุ่นเต็มใจที่จะทุ่มเท มุ่งมั่นในการทำงาน ให้สำเร็จไปสู่เป้าหมายของงานมีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เห็นคุณค่าของความคิดที่มาจากสมาชิกในกลุ่ม ทักษะชีวิตและการทำงานนอกเหนือจากทักษะในการคิด ความรู้ในสาระวิชาต่างๆ แล้วนักเรียนในโลกศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีทักษะชีวิต และมีความสามารถในการทำงาน รับมือกับความซับซ้อนของการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในยุคข้อมูลข่าวสาร ความยืดหยุ่นความสามารถในการปรับตัว ให้สามารถทำงานเข้ากับหน้าที่ มีความรับผิดชอบอันหลากหลาย สามารถทำงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่อาจเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ

รับมือกับปัญหาและอุปสรรคที่ไม่คาดคิดได้อย่างดี จัดการกับความเห็นและความเชื่อที่แตกต่างเพื่อหาทางออกที่เหมาะสม โดยเฉพาะภายใต้การทำงานที่มีความหลากหลายของคนทำงานสูง

2) การปฏิบัติกรอย่างสร้างสรรค์ (Creativity and Innovation) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และนวัตกรรม (Innovation) ความคิดสร้างสรรค์การปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์และการนำนวัตกรรมไปใช้

3) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) หมายถึง ความคิดจากหลากหลายวิธีการ เช่น การระดมสมอง (Brainstorming) สร้างสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีคุณค่า แนวคิดสร้างขึ้นจากการทบทวน ชัดเจน วิเคราะห์ และประเมินเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

4) การปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์กับคนอื่น ๆ (Work Creativity with Others) หมายถึง สร้างและสื่อสารแนวคิดใหม่ๆ ให้ผู้อื่นทราบอย่างมีประสิทธิภาพ ใจกว้างและยอมรับแนวทางใหม่ๆ ที่นำมาใช้และให้ความร่วมมือกับกลุ่ม แสดงออกโดยปฏิบัติอย่างริเริ่มสร้างสรรค์และเข้าใจข้อจำกัดที่เป็นจริง มองเห็นว่าแม้จะล้มเหลวแต่ได้มีโอกาสเรียนรู้ เข้าใจว่าความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมต้องใช้เวลา

1.2.2.3 การนำนวัตกรรมไปใช้ (Implement Innovations)

หมายถึงการนำความคิดริเริ่ม ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องาน ทำให้ผลงานนั้นเป็นนวัตกรรม ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะการคิดขั้นสูงนี้ถูกพิจารณาจากหลายภาคส่วน มาเป็นทักษะที่มีความสำคัญที่สุด ในการเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับการทำงาน ในระบบเศรษฐกิจที่มีความซับซ้อนมากขึ้นและเทคโนโลยีเข้ามาทำหน้าที่แทนงานที่ซ้ำซาก ทักษะเหล่านี้ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การรู้จักใช้เทคนิคในการสร้างแนวคิดอันหลากหลาย การระดมสมองร่วมกัน แสดงความคิดเห็นเพื่อสามารถประเมินแนวคิดของตนเอง เพื่อปรับปรุงให้เกิดความคิดสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น เปิดรับมุมมองที่หลากหลายและแปลกใหม่ สามารถสร้างสรรค์แนวคิดให้กลายเป็นนวัตกรรมเชิงรูปธรรม ตลอดจนจนทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม และมีความเป็นมืออาชีพ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพกับทีมที่มีพื้นเพทางวัฒนธรรมหรือสังคมที่หลากหลายเปิดรับแนวคิด และคุณค่าที่แตกต่างการเพิ่มผลผลิตความสามารถในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ แม้จะเจอกับอุปสรรค หรือแรงกดดัน การรู้จักวางแผน จัดลำดับความสำคัญ และจัดการกับงานให้ลุล่วงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

มีคุณลักษณะของการเป็นผู้ทำงานที่ดี การทำงานเป็นทีมทำงานหลายอย่างได้พร้อมกัน มีความน่าเชื่อถือและตรงต่อเวลา เคารพความหลากหลายภายในทีมและมีความรับผิดชอบกับผลงานที่ออกมา

1.2.3 ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information Media and Technology Skills)

ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในการเรียนรู้และการทำงานไปอย่างมาก ทักษะด้านเทคโนโลยีจะช่วยส่งเสริมทักษะด้านการงานและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดชีวิต นักเรียนต้องเรียนรู้ทักษะในการจัดการใช้ประโยชน์จากข้อมูลมหาศาลให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปรับตัวให้ทันกับเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สามารถใช้เทคโนโลยีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นสร้างสรรค์แนวคิดของตนเอง ในระดับที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ประกอบทักษะย่อยๆ เข้าถึงข้อมูลอันมหาศาล ได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นแบ่งปันข้อมูลกับผู้อื่น การที่บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดีในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีความสามารถหลายอย่าง และมีทักษะการคิดวิเคราะห์ที่สัมพันธ์กับการใช้สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี ประกอบด้วย 2 ส่วนได้แก่

1.2.3.1 ความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ (Information Literacy)

- 1) การรู้สารสนเทศเข้าถึงและประเมินข้อมูล หมายถึง การเข้าถึงข้อมูลได้เป็นปัจจุบัน และจากหลายแหล่งประเมินข้อมูลอย่างวิเคราะห์วิจารณ์
- 2) การใช้และจัดการสารสนเทศ หมายถึง การใช้ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง และสร้างสรรค์ในการนำไปแก้ปัญหา ที่ต้องการจัดการกับข้อมูลโดยคำนึงถึงจริยธรรมและกฎหมาย
- 3) รู้ทันสื่อ (Media Literacy) ประกอบด้วย การวิเคราะห์สื่อ และการสร้างชิ้นงานที่เป็นสื่อ

3.1) วิเคราะห์สื่อ (Analyze Media) หมายถึง เข้าใจถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของการใช้สื่อ เข้าใจถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคนที่เข้าใจความหมายของสื่อต่างๆ กันใช้สื่ออย่างระมัดระวัง ความเข้าใจวาทกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นผ่านสื่อ และผลกระทบของสื่อที่มีต่อความเชื่อและพฤติกรรมของสังคม

โดยรวม โดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมและกฎหมาย

3.2) สร้างชิ้นงานที่เป็นสื่อ หมายถึง เข้าใจและสามารถใช้สื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเข้าใจและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพในนวัตกรรมที่หลากหลาย การรู้จักใช้เครื่องมือในการสร้างสรรค์สื่อด้วยตนเองได้อย่างเหมาะสม รู้จักใช้เทคโนโลยี ในฐานะเครื่องมือในการทำวิจัย จัดการและสื่อสารข้อมูลได้อย่างเหมาะสม

1.2.3.2 ความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ การสื่อสารและเทคโนโลยี

1) ความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ การสื่อสารและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เครือข่ายทางสังคมในการสื่อสาร การจัดการกับข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ ทักษะด้านสารสนเทศ ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทันท่วงที ประเมินความถูกต้องของข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลได้อย่างสร้างสรรค์ ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า รู้จักใช้เครื่องมือ สามารถจัดการกับการไหลเวียนของข้อมูลที่ไหลบ่าเข้ามาพร้อมกัน จากหลายแหล่งได้อย่างเป็นระบบ เข้าใจประเด็นทางจริยธรรม และทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้สารสนเทศ

2) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเพื่อการค้นคว้า การจัดการ การประเมิน และการสื่อความหมายใช้สื่อดิจิทัล (คอมพิวเตอร์ พีดีเอ มีเดียเพลเยอร์ จีพีเอส ฯลฯ)

3) ใช้เครือข่ายทางสังคมในการสื่อสารและจัดการกับข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ใช้เทคโนโลยีโดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมและกฎหมาย

4) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยีเนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย นักเรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลาย โดยอาศัยความรู้ในหลายด้าน ทั้งด้านความรู้ด้านสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับสื่อ ความรู้ด้านเทคโนโลยี

1.2.4 ทักษะชีวิตและอาชีพ ประกอบด้วยทักษะย่อยๆ ดังนี้

ปัจจุบันในการดำรงชีวิต และการทำงานจำเป็นต้องอาศัยสิ่งอื่นๆ อีกนอกเหนือจากความรู้ เนื้อหา และทักษะการคิด นั่นคือต้องมีความสามารถในการอยู่ท่ามกลางชีวิตที่ล้นสน และสิ่งแวดล้อมของการทำงานที่มีการแข่งขันกันในระดับโลก จึงจำเป็นต้องสร้างให้นักเรียนมีทักษะชีวิตและอาชีพ ดังต่อไปนี้

1.2.4.1 สามารถยืดหยุ่นและปรับตัวได้ (Flexibility and Adaptability) ประกอบด้วย ทักษะการปรับเปลี่ยนได้และการมีความยืดหยุ่น

1.2.4.2 ปรับเปลี่ยนได้ หมายถึง ปรับเปลี่ยนได้หลายบทบาท รับผิดชอบงานได้หลายอย่าง ปรับเวลาการทำงานและอยู่ในบริบทที่หลากหลายทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

1.2.4.3 มีความยืดหยุ่น หมายถึง ยอมรับฟังข้อวิจารณ์ มีความคิดเชิงบวกและการคิดเชิงวิพากษ์ เข้าใจว่าทุกคนมีวิธีคิดและทัศนคติแตกต่างกันในการทำงาน

1.2.4.4 มีความคิดริเริ่มและนำตนเองได้ (Initiative and Self – Direction) เป็นความสามารถในการบริหารเวลา และจัดการกับงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รักษาสมดุลระหว่างเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวได้ดี รับผิดชอบงานของตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องมีคนคอยควบคุม สามารถจัดการและต่อยอดความรู้ได้ด้วยตนเอง วิเคราะห์และถอดบทเรียนที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในอดีต เพื่อสามารถใช้พัฒนาตนเองได้ในอนาคต มีทักษะการจัดการเรื่องเป้าหมายและวางแผนการทำงานได้อย่างอิสระและสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.2.4.5 จัดการเรื่องเป้าหมายและวางแผนการทำงาน หมายถึง ตั้งเป้าหมายที่สามารถไปถึงความสำเร็จได้ มีเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว จัดการกับเวลาการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.4.6 ทำงานได้อย่างอิสระ หมายถึง ตรวจสอบและเรียงลำดับความสำคัญของงานก่อนและหลังทำได้สำเร็จจุลวง

1.2.4.7 สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง เรียนรู้มากกว่าที่กำหนดไว้ในหลักสูตร หาโอกาสเพิ่มพูนความรู้ไปสู่การเป็นผู้ชำนาญ แสดงออกถึงการมีทักษะที่ก้าวสู่ระดับมืออาชีพ ได้แสดงออกถึงการมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด สามารถนำประสบการณ์เดิมมาใช้กับงานที่ทำ

1.2.4.8 ทักษะสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cross – Cultural Skills) มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง รู้ว่าเมื่อไหร่ควรฟังหรือพูด ปฏิบัติตนเป็นคนที่น่านับถือมีบุคลิกภาพที่ดี

1.2.4.9 ทำงานกับทีมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง เคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรมของบุคคลที่ทำงานด้วย ใจกว้างยอมรับฟังความ

คิดเห็นที่แตกต่างทางวัฒนธรรมมาเป็นบ่อเกิดความคิดใหม่ๆ และทำให้งานมีคุณภาพ

1.2.4.10 การเป็นผู้มีผลงานและเป็นผู้นำเชื่อถือจัดการกับโครงการได้ หมายถึง ตั้งเป้าหมายและไปถึงเป้าหมาย เอาชนะต่ออุปสรรคต่างๆ จัดลำดับงานวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามที่ตั้งไว้

1.2.4.11 สร้างผลผลิตได้ แสดงถึงการเป็นคนที่สามารถผลิตผลงานที่มีคุณภาพ โดยมีความสามารถย่อยๆ ดังนี้

- 1) ทำงานอย่างจริงจังและซื่อสัตย์
- 2) จัดการเวลาและโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทำงานได้หลายอย่าง

- 3) มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นสม่ำเสมอตรงเวลา
- 4) นำเสนอตนเองอย่างมืออาชีพ
- 5) ทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ
- 6) ยอมรับความแตกต่างของสมาชิกในกลุ่ม
- 7) ยอมรับผลที่เกิดขึ้น
- 8) การเป็นผู้นำและความรับผิดชอบชี้แนะและนำคนอื่นฯ

ได้ หมายถึง ใช้ความสามารถส่วนบุคคล และทักษะการแก้ปัญหาในการโน้มน้าวให้คนอื่น ไปสู่เป้าหมายร่วมกัน นำความสามารถของแต่ละคนมาใช้ในการทำงานให้สำเร็จ สร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่น โดยเป็นตัวอย่างเพื่อไปถึงจุดหมายแสดงพฤติกรรมของคนมีจริยธรรม

9) รับผิดชอบ หมายถึง การแสดงความรับผิดชอบ ตระหนักถึงบทบาทที่มีต่อสังคมโดยรวม

จะเห็นได้ว่าทั้งทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ทักษะชีวิตและการทำงาน ต้องนำมาบูรณาการกับวิชาแกนและพหุศาสตร์สำคัญในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำพานักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการสหวิทยาการที่หลากหลายไปสู่เป้าหมายของการเป็นบุคคลแห่งศตวรรษที่ 21 ได้

ส่วนที่ 2 ระบบสนับสนุนการศึกษาของศตวรรษที่ 21

1.2.5 มาตรฐานสำหรับศตวรรษที่ 21 (21st Century Standards)

มาตรฐานและการประเมินหลักสูตรและวิธีการสอน การพัฒนาวิชาชีพและสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ ความสำคัญในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

กรอบความคิดนี้เชื่อว่าการเรียนรู้เฉพาะสาระวิชาหลักนั้นไม่เพียงพออีกต่อไปแล้ว หลักสูตรจำเป็นต้องผนวกรวมความรู้และแนวคิดสำคัญในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีลักษณะข้ามสาขาวิชาเข้าไปในการเรียนรู้เนื้อหา ที่แบ่งตามสาขาวิชาแบบเดิม ด้วยความรู้สำคัญเหล่านี้สามารถใช้เป็นแนวทาง ในการเชื่อมโยงความรู้ระหว่าง สาขาวิชาเข้าด้วยกัน

1.2.5.1 เน้นที่ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

1.2.5.2 ความรู้เนื้อหาและความเป็นมืออาชีพเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างศาสตร์ภายใต้หัวข้อ (Theme) ของศตวรรษที่ 21

1.2.5.3 เน้นที่การเรียนรู้แบบลึกซึ่งมากกว่าการเรียนรู้ อย่างผิวเผิน

1.2.5.4 ส่งเสริมให้นักเรียนใช้ข้อมูลจริงทั้งโรงเรียน และภายนอกโรงเรียน มีการประเมินความก้าวหน้าหลายๆ ทาง

1.2.6 การประเมินทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 (Assessment of 21st Century skills)

1.2.6.1 สนับสนุนให้มีการประเมินอย่างสมดุล โดยใช้ข้อสอบ มาตรฐานและใช้การสอบย่อยๆ และการสอบปลายภาค

1.2.6.2 เน้นให้ครูให้ข้อมูลป้อนกลับแก่นักเรียน เป็นฐานข้อมูล เกี่ยวกับความสามารถของนักเรียนในการเรียนแต่ละครั้ง

1.2.6.3 ให้มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการประเมินนักเรียน ทั้งการ ประเมินแบบสอบระหว่างภาค และสอบปลายภาค

1.2.6.4 ให้มีแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน เพื่อเป็นหลักฐาน แสดงผลการเรียน ว่ามีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และใช้เป็นข้อมูลเตรียมสู่อาชีพในอนาคต

1.2.6.5 ให้มีการจัดทำระบบตรวจสอบ ว่านักเรียนมีทักษะเป็นไป ตามเกณฑ์หรือไม่อย่างไร

1.2.7 หลักสูตรการสอนสำหรับศตวรรษที่ 21 (Curriculum and Instruction for 21st Century)

1.2.7.1 สอนทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในวิชาหลักและสอนหัวข้อ

หรือแนวคิดสำคัญของศตวรรษที่ 21

- 1.2.7.2 เน้นที่การให้นักเรียนมีโอกาสใช้ทักษะในการเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่างๆ
- 1.2.7.3 ใช้วิธีการใหม่ๆ ในการเรียนรู้ โดยบูรณาการใช้เทคโนโลยีมาสนับสนุน
- 1.2.7.4 ใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะและแบบแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง
- 1.2.7.5 ส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน

1.2.8 การพัฒนาวิชาชีพสำหรับศตวรรษที่ 21 (Professional Development for 21st Century)

- 1.2.8.1 มุ่งพัฒนาให้ครูสามารถใช้วิธีการสอนต่างๆ ที่จะช่วยบูรณาการทักษะแห่งศตวรรษที่ 21
- 1.2.8.2 ให้มีการสอนการทำโครงการ
- 1.2.8.3 แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาที่สอน สามารถทำความเข้าใจเชิงลึกได้และช่วยพัฒนาให้เกิดทักษะการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์และทักษะอื่นๆ
- 1.2.8.4 ส่งเสริมให้เกิดชุมชนครูนักปฏิบัติที่ดีเลิศในการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21
- 1.2.8.5 อบรมครูให้สามารถวิเคราะห์แบบการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน ตลอดจนรู้ข้อดีข้อบกพร่องของนักเรียนแต่ละคน
- 1.2.8.6 พัฒนาครูในการวิเคราะห์ประเมินอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้
- 1.2.8.9 ส่งเสริมให้มีการประเมินความก้าวหน้าด้านทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
- 1.2.8.10 ใช้รูปแบบการพัฒนาวิชาชีพ แบบให้อยู่คงทนถาวรตลอดไป

1.2.9 สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 (Learning Environment for 21st Century)

- 1.2.9.1 สร้างแนวปฏิบัติ มีการจัดสภาพแวดล้อม และให้ความ

ช่วยเหลือแก่ครูผู้ปฏิบัติ

- 1.2.9.2 สนับสนุนให้มีการทำงานร่วมกันและแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ที่ดีเลิศของแต่ละคน
- 1.2.9.3 ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนเรื่องความเป็นจริงของชีวิตโดยใช้
โครงการ
- 1.2.9.4 ส่งเสริมให้มีอุปกรณ์ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ที่มี
คุณภาพ
- 1.2.9.5 จัดตกแต่งสถานที่ให้เหมาะสมกับการเรียนเป็นกลุ่ม
การทำงานเป็นทีม และการเรียนรายบุคคล
- 1.2.9.6 ส่งเสริมให้ชุมชนและระดับนานาชาติ มีส่วนร่วมในการ
เรียนรู้ทั้งแบบพบปะกัน (Face to Face) และแบบ online

จะเห็นได้ว่ากรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 2 ส่วน
ใหญ่ คือ ส่วนที่ 1 ภาพด้านบนที่เป็นส่วนโค้งนั้นเปรียบเสมือนสะพานนำพานักเรียนข้าม
ไปสู่จุดหมายปลายทาง ส่วนที่ 2 ภาพด้านล่างที่เปรียบเหมือนเป็นส่วนฐานที่จะคอย
สนับสนุน รวมเป็นกรอบแนวคิดหลัก 9 องค์ประกอบได้แก่ วิชาแกนและแนวคิดสำคัญ
ในศตวรรษที่ 21 (theme) และทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยทักษะชีวิตและอาชีพ
ทักษะการเรียนรู้นวัตกรรมและทักษะด้านสารสนเทศ จะต้องมีการบูรณาการไว้ในวิชาแกน
และแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องดำเนินการด้วยกระบวนการจัดระบบมาตรฐาน
การศึกษา การประเมินหลักสูตรและการสอน การพัฒนาวิชาชีพ สภาพแวดล้อมเพื่อ
การจัดการเรียนรู้ สิ่งสำคัญที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต้องนำมาพิจารณา
เพื่อการปรับปรุงหลักสูตรและการสอนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่าง
รวดเร็ว คือการจัดเนื้อหาวิชา ที่ให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้จากวิชาหลักที่มีการบูรณาการ
แนวคิดสำคัญของศตวรรษที่ 21 การพัฒนาทักษะสำหรับนักเรียนมี 4 ทักษะได้แก่
ทักษะ การคิดวิเคราะห์ การสื่อความหมาย การทำงานร่วมกันและการคิดสร้างสรรค์
มีการนำทักษะทางเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกับการออกแบบการจัดการเรียนรู้ บูรณาการ
ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการทำงาน ซึ่งทักษะจำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21
ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้นั้นต้องอาศัยระบบสนับสนุนต่างๆ ได้แก่ มาตรฐานสำหรับ
ศตวรรษที่ 21 การประเมินทักษะศตวรรษที่ 21 การพัฒนาวิชาชีพสำหรับศตวรรษที่ 21
และสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 บุคคลที่มีบทบาทต่อการพัฒนานักเรียน

ให้เกิดทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 คือครู ซึ่งครูจะต้องตระหนักถึงความสำคัญ ของตน และทำความเข้าใจถึงทักษะจำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งออกแบบการ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สูงสุด

1.3 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ภาพจากอดีตที่ครูยืนสอนหน้าชั้นเพื่อถ่ายทอดความรู้ โดยมีนักเรียน นั่งฟังและจดจำเนื้อหาที่เรียนไปเพื่อให้สามารถทำคะแนนจากการสอบได้ดี แต่เมื่อโต ขึ้นอยู่ในสถานประกอบการสิ่งที่เรียนมานั้นอาจไม่นำมาใช้กับอาชีพการงานได้ ดังนั้นการ เรียนรู้ตำราหรือหนังสืออาจไม่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตในปัจจุบันที่ยุคของศตวรรษ ที่ 21 มีข้อมูลความรู้จากอินเทอร์เน็ตที่นักเรียนได้สืบค้นมาเมื่ออยู่ในชั้นเรียนนักเรียนอาจ ถามคำถามที่ครูตอบไม่ได้การเรียนการสอนของศตวรรษที่ 21 จึงไม่ใช้การจัดการเรียน แบบครูเป็นศูนย์กลาง นักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ แต่การจัดการศึกษาคควรให้ผู้ ที่จบการศึกษาไปแล้วมีศักยภาพในการนำความรู้และเทคโนโลยีไปใช้ตลอดชีวิตการทำงาน มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ ต้องมุ่งมั่นสร้างงานที่มีประสิทธิผล รวมถึงมี นิสัยใฝ่รู้ หาคำความรู้ใหม่ๆ มิฉะนั้นจะหางานอาชีพที่ดีได้ยาก ยิ่งในอนาคตตลาดแรงงาน เปิดกว้างไร้พรมแดนการหลั่งไหลของคนที่มีศักยภาพสูง ทำให้เกิดการแข่งขันจำเป็นต้อง จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นในโลกที่อาศัยอยู่

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไว้หลากหลายและสอดคล้องกันดังนี้

1.3.1 การเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)

การจัดการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงของ สังคม จึงเกิดแนวคิดของการจัดการเรียนรู้สภาพจริง วิจารณ์ พานิช (2555, หน้า 29 – 61) และสุนันท์ สังข์อ่อน (2555, หน้า 87 – 110) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่าในศตวรรษ ที่ 21 การจัดการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันตรงกับความ สนใจของนักเรียน มีการใช้เหตุการณ์และบุคคลจากโลกที่เป็นจริงเป็นส่วนสำคัญของการ เรียนการสอน ซึ่งจะทำให้ประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตจริง และสามารถ ประยุกต์ใช้ในชีวิตได้เป็นอย่างดี

1.3.1.1 หลักการสำคัญการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง

การจัดการเรียนรู้ที่ควรคำนึงถึง ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 10 ประการดังต่อไปนี้

- 1) เป็นกิจกรรมที่ได้สัมผัสโลกของความเป็นจริง เป็นสถานการณ์การจริงที่จะต้องพบมากกว่าการจำลองสถานการณ์
- 2) เป็นสถานการณ์ที่มีปัญหาคลุมเครือ ต้องการให้นักเรียนได้แสดงความสามารถในหลายๆ เรื่องก่อนที่จะได้รับคำตอบ เป็นปัญหาที่มีแนวทางการตอบปัญหาจากหลายๆ ทางและต้องทำกิจกรรมย่อยๆ หลายอย่างจึงจะตอบปัญหาได้
- 3) เป็นกิจกรรมค่อนข้างซับซ้อนต้องใช้เวลานานพอสมควรในการใช้แหล่งข้อมูลหลายๆ แหล่งที่นักเรียนต้องฝึกทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการตอบปัญหา
- 4) เป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีโอกาสตรวจสอบในหลายๆ มุมมองโดยใช้ข้อมูลที่หลากหลายจากแหล่งต่างๆ นักเรียนต้องรู้จักคัดเลือกข้อมูลที่จำเป็น
- 5) เป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีโอกาสทำงานร่วมกันโดยต้องพูดคุยสื่อสารแลกเปลี่ยนกับคนอื่นๆ แทนที่จะทำเพียงลำพังคนเดียว
- 6) เป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีโอกาสสะท้อนความคิดโดยสะท้อนความคิดของตนเองและรับฟังการสะท้อนความคิดจากคนอื่นๆ เกี่ยวข้องกับความเชื่อและค่านิยม
- 7) เป็นกิจกรรมที่บูรณาการระหว่างเนื้อหาวิชาต่างๆ ไม่ยึดจุดประสงค์ของวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นหลัก
- 8) เป็นกิจกรรมที่ประเมินตามสภาพจริงที่นักเรียนเป็นอยู่มากกว่าที่จะประเมินแบบแยกส่วน การประเมินสะท้อนให้เห็นสภาพจริงที่เกิดขึ้น
- 9) เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลงานหรือชิ้นงานที่มีคุณค่าต่อนักเรียน ซึ่งมาจากการเพาะบ่มความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน
- 10) เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสามารถหลากหลายและคำตอบของปัญหาเป็นไปได้หลายแนวทาง ไม่ได้มุ่งเน้นให้นักเรียนหาคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว

1.3.1.2 การประเมินผลการเรียนรู้สภาพจริง

Newmann (1993, P 125) ได้กล่าวถึงการสร้างเกณฑ์มาตรฐานเพื่อใช้วัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงซึ่งนำมาใช้เป็น 3 ประการ ดังนี้

1) นักเรียนสร้างความหมายและสร้างความรู้ (Construction of knowledge) หมายถึง การที่นักเรียนได้เรียนรู้ ได้จัดระบบ ตีความและวิเคราะห์ ข้อมูลแทนการทำซ้ำหรือลอกเลียนตัวความรู้จากหนังสือ หรือจากการจัดบันทึกในห้องเรียน นักเรียนไม่ได้ใช้เพียงแต่กระบวนการรวบรวมข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่ต้องใช้กระบวนการต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความสามารถเหมือนกับที่บุคคลในหลายๆ สาขาอาชีพต้องใช้ในการสร้างหรือผลิต ความรู้ความสามารถที่เกิดขึ้นเหล่านี้ จะแสดงออกมาในรูปของการเขียนและการพูด การอภิปรายการสร้างและซ่อมสิ่งของที่ได้ผลผลิตออกมา เช่น เพอร์นิเจอร์ อาคาร วิดีโอ และในด้านการแสดงความสามารถต่อผู้ชมหรือผู้ฟัง เช่น ดนตรี กีฬา การแสดง เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จุดเน้นของการสร้างความรู้ในการเรียนการสอนตามสภาพจริง เป็นพื้นฐานของแนวคิด (Constructivist Theory) เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยการสร้างความรู้ ที่มีการเปลี่ยนจากเดิม ที่เน้นการศึกษาปัจจัยภายนอกมาเป็นสิ่งเร้าภายในซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ หรือกระบวนการรู้คิด กระบวนการคิด (Cognitive processes) ที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ปัจจัยภายในมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และความรู้เดิมมีส่วนเกี่ยวข้องและเสริมสร้างความเข้าใจของนักเรียน แนวคิดของ Constructivism หรือ เรียกชื่อแตกต่างกันไป ได้แก่ สร้างสรรค์ ความรู้นิยม หรือสร้างสรรค์สร้างความรู้นิยมหรือ การสร้างความรู้ เรื่องการสร้างความหมายของบุคคล โดยการเชื่อมความรู้เดิมกับข้อมูลใหม่เพียงแต่แนวคิดการเรียนรู้ตามสภาพจริงยังขยายเพิ่มเติมไปมากกว่าการนำเอาความรู้และการลอกเลียนความรู้ที่สร้างโดยตนเองหรือคนอื่น การสร้างความรู้ตามสภาพจริงเกี่ยวข้องกับการนำไปใช้ การจัดกระทำ การตีความหรือการวิเคราะห์ความรู้เดิมเพื่อแก้ปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการทำซ้ำจากความรู้เดิม

2) นักเรียนใช้การสืบสอบทางวิชาการ (Disciplinary inquiry) คือการที่นักเรียนสร้างความหมายด้วยตนเอง โดยการนำความรู้ที่มีอยู่ในหลายๆ สาขามาพัฒนาเป็นความเข้าใจที่ลึกซึ้ง มากกว่าการเรียนรู้ที่ผิวเผิน โดยแสดงออกในรูปแบบการสื่อสารที่ผ่านการกลั่นกรอง เช่น การเขียนบทความ การอภิปรายในหัวข้อต่างๆ แทนการทำเครื่องหมาย หรือแทนการเติมคำลงในช่องว่างในแบบทดสอบทั่วไป การสืบสอบทางวิชาการเป็นการตั้งคำถาม เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้อย่างลึกซึ้ง และใช้กระบวนการในการสืบสอบความรู้ ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ

- 1) การอยู่บนพื้นฐานของความรู้เดิม ความสำเร็จตามสภาพจริงต้องสร้างขึ้นมาจากความรู้

เดิมที่สะสมมา เช่นข้อมูล คำศัพท์ ความคิดรวบยอด ทฤษฎีระเบียบปฏิบัติสำหรับการกระทำและการสืบสอบ 2) ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง หมายถึงกระบวนการในการพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อปัญหา มากกว่าการศึกษาหาความรู้เพียงผิวเผิน ความเข้าใจที่ลึกซึ้งไม่ใช่การศึกษาหัวข้อกว้างๆ แต่เป็นการทำความเข้าใจต่อประเด็นซับซ้อนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้ศึกษา ได้ทดสอบ และสร้างความสัมพันธ์ของความรู้แต่ละส่วนที่จะให้ความกระจ่างเกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นได้ 3) การติดต่อสื่อสารที่ซับซ้อนเป็นลักษณะของการติดต่อสื่อสารที่นักวิทยาศาสตร์ ศิลปิน นักเขียนบทความ นักออกแบบวิศวกรและผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จอื่นๆ จะต้องใช้เป็นรูปแบบที่ซับซ้อนของการติดต่อสื่อสารทั้งการทำงานและการแสดงข้อสรุปภาษาที่ใช้ (คำศัพท์ สัญลักษณ์ และอุปกรณ์โสต) ประกอบไปด้วยคุณภาพ ความมุ่งมั่น ความประณีต รายละเอียดและความต่อเนื่องประสานกัน เพื่อขยายคำอธิบายข้อพิจารณา ซึ่งจะตรงกันข้ามกับการติดต่อสื่อสารในโรงเรียนที่ต้องการเพียงแค่ว่าตอบสั้นๆ เช่นถูกหรือผิด ข้อสอบแบบเลือกตอบ การเติมคำในช่องว่างหรือประโยคสั้นๆ

3) การให้คุณค่านอกเหนือจากห้องเรียน (Value beyond school) หมายถึง นักเรียนมีเป้าหมายในการทำงานโดยมีค่านิยม หรือความหมายนอกเหนือไปจากความสำเร็จภายในโรงเรียน นักเรียนสร้างงานหรือแก้ปัญหาที่มีความหมายในโลกแห่งความเป็นจริง หรือมีการเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในโรงเรียน กับปัญหาในชุมชนหรือประสบการณ์ส่วนตัว การให้คุณค่านอกเหนือในโรงเรียนถือเอาประโยชน์เป็นหลัก เช่น เมื่อผู้ใหญ่เขียนจดหมาย บทความ การขอเอาประกันภัยหรือบทกวี การออกแบบ แต่งเพลงและอื่นๆ การกระทำเหล่านั้นเป็นความพยายามที่จะสื่อสารความคิด ผลผลิตหรือพยายามให้เกิดผลต่อผู้อื่น มากกว่าการแสดงสิ่งที่คุณเองมีความสามารถอยู่ สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าที่มากกว่าสิ่งที่เราต้องการในการวัดผลความรู้ธรรมดา เช่นการสะกด การเขียนข้อสอบ

1.3.1.3 บทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้สภาพจริง

บทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้สภาพจริงนั้นผู้สอนต้องมีบทบาทที่หลากหลาย ตลอดทั้งกระบวนการเรียนการสอน โดยมีบทบาทที่สำคัญดังนี้

1) ผู้สอนต้องมีบทบาทเป็นผู้วางแผน ผู้จัดการแหล่งทรัพยากร ผู้อำนวยการความสะดวก ผู้ประเมิน ผู้สังเกตการณ์ ผู้ฟังและเป็นทั้งสื่อการเรียนการสอนด้วย

2) ผู้สอนจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างสถานการณ์ที่เรียกว่าสถานะที่ไม่สมดุลให้เกิดขึ้นในความเข้าใจของนักเรียน โดยการตั้งคำถามหรือนำเสนอปัญหาแล้วตามด้วยการปฏิบัติงานหรือกิจกรรม และอภิปรายเพื่อให้นักเรียนได้ใช้ความคิดระดับสูงในการเรียนรู้

3) ผู้สอนต้องเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนและเป็นผู้ให้คำแนะนำแก่นักเรียนเริ่มปฏิบัติงาน ไปจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการ รวมถึงการให้ข้อมูลย้อนกลับด้วย เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรู้ทักษะและเจตคติที่ต้องการ

4) ผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ คอยให้ความช่วยเหลือนักเรียนในการพัฒนาทักษะและความรู้ และให้คำแนะนำในการปรับปรุงกลยุทธ์การปฏิบัติงาน หรือการค้นหาแหล่งทรัพยากรที่เหมาะสมบทบาทนี้เปรียบเสมือนผู้ฝึกสอนกีฬาคือผู้สอนจะคอยอยู่เคียงข้างนักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง

5) ผู้สอนจะร่วมกับนักเรียนในการสร้างแนวทางหรือเกณฑ์ที่นักเรียนสามารถนำไปพิจารณาไตร่ตรอง และประเมินผลงาน กระบวนการและระดับของความเข้าใจตนเองได้ การเรียนรู้ผ่านสถานการณ์ปัญหาจริงหรือจำลอง ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์ปัญหาจริงหรือจำลอง Jhon Barell (2554) อธิบายว่า การเรียนรู้ผ่านปัญหาเป็นการเรียนรู้ตามแนวทางการสืบค้นแบบ (KWHLAQ) เริ่มต้นจากการสำรวจความรู้เดิมของตนเอง ตั้งกรอบปัญหาและหาข้อมูลที่จำเป็นเพิ่มเติม สืบค้นและคัดเลือกข้อมูลที่จำเป็นสังเคราะห์เพื่อจัดทำข้อเสนอและหาวิธีการนำเสนอให้กับเพื่อนร่วมชั้น รวมถึงเรียนรู้จากคำถามและทบทวนข้อเสนอใหม่ด้วยเหตุนี้ในการเรียนรู้จากปัญหา ครูต้องปรับหลักสูตรทั้งหมดโดยเปลี่ยนจากการแก้ไขโจทย์การบ้านในบทเรียนเดียวไปเป็นประยุกต์ใช้ทักษะการคิดขั้นสูงเพื่อแก้ไขปัญหาลดทั้งวิชา นอกจากนี้ครูต้องปรับบทบาทหน้าที่จากผู้คอยป้อนข้อมูลไปเป็นคนที่คอยแนะนำและช่วยเหลือนักเรียนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ แนวทางในการสืบค้นแบบ KWHLAQ ซึ่งหมายถึง

K หมายถึง อะไรที่นักเรียนคิดว่าตนรู้ (Know) หรือการสำรวจความรู้เดิม

W หมายถึง อะไรที่นักเรียนต้องการ (Want) และจำเป็นต้องหาข้อมูล

เพิ่มเติม

H หมายถึง นักเรียนจะอย่างไร (How) เพื่อค้นคว้าหาคำตอบที่ต้องการ และจะเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างไร ภายใต้เวลาที่จำกัด

L หมายถึง นักเรียนได้เรียนรู้อะไร (Learning) บ้างเมื่อการค้นคว้าสิ้นสุดลง

A หมายถึง การประยุกต์ใช้ (Apply) ข้อมูลและผลการค้นคว้ากับวิชาต่างๆ หรือในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

Q หมายถึง คำถาม (Question) ชุดใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากการค้นคว้าแล้วเราจะหาคำตอบเหล่านั้นได้อย่างไรในวิชาหรือบทเรียนถัดไป ที่มา : Jhon Barell (2008) การเรียนรู้ผ่านปัญหาจะแตกต่างจากการตอบคำถามสั้นๆ ท้ายบทของหนังสือเรียน ซึ่งมักมีคำตอบที่ตายตัวเฉลยเอาไว้ในหนังสือแบบฝึกหัด เนื่องจากการเรียนรู้จากสถานการณ์ปัญหาจริงหรือจำลองจะมีลักษณะที่ Barell เรียกว่า “โครงสร้างหลวม” (Ill – Structured) หรือ “ไม่สามารถนิยามได้ชัดเจน” (Ill – Defined) กล่าวคือเป็นปัญหาที่ไม่สามารถหาคำตอบที่ถูกหรือผิดได้ชัดเจน ทักษะในการแก้ไขปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญอย่างมากในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่งเต็มไปด้วยสถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อนและยากจะรับมือ อาทิวิกฤตเศรษฐกิจโลก ปัญหาโลกร้อน

นอกจากนั้น งานศึกษาของ Darling – Hammond และคณะ (2008) พบว่า ในแง่ของการเรียนรู้ข้อเท็จจริงนั้น การเรียนรู้ผ่านปัญหาไม่ได้แตกต่างจากการสอนแบบทั่วไป ว่าในการพัฒนาทักษะ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง วิธีการเรียนรู้ดังกล่าวให้ผลดีกว่ามาก

Lombardi (2007) สรุปลักษณะสำคัญในการออกแบบเรียนรู้ผ่านการลงมือตามสภาพจริง สัมพันธ์กับโลกจริง (Real – World Relevance) กิจกรรมในการเรียนรู้ต้องใกล้เคียงกับลักษณะงานในโลกจริง ปัญหาที่มีลักษณะที่ไม่สามารถนิยามได้ชัดเจน (Ill – Defined Problem) ปัญหาในโลกจริงมีความซับซ้อนและไม่สามารถแก้ไขได้ง่ายด้วยการประยุกต์ใช้สูตรหรือชุดความรู้ในแบบเรียนอย่างตรงไปตรงมา ใช้การสืบค้นอย่างต่อเนื่อง (Sustained Investigation) ปัญหาในโลกจริงไม่สามารถแก้ไขได้ภายในไม่กี่นาทีเหมือนในแบบเรียน และจำเป็นต้องใช้เวลาและการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ใช้แหล่งข้อมูลและมุมมองที่หลากหลาย (Multiple Sources and Perspectives) การทำความเข้าใจและหาทางแก้ไขปัญหตามสภาพจริงทำให้นักเรียนต้องตรวจสอบแหล่งข้อมูล และรู้จักเลือกใช้ข้อมูลและมุมมองที่ถูกต้องและเหมาะสมกับการแก้ไขปัญหา ทบทวนการ

เรียนรู้ (Reflection) การทำกิจกรรมตามสภาพจริง ซึ่งมีความซับซ้อนและไม่มีคำตอบที่ตายตัว ทำให้นักเรียนต้องหมั่นทบทวนถึงการเรียนรู้ของตนเอง มีมุมมองเชิงบูรณาการ (Interdisciplinary Perspectives) ลักษณะของปัญหาตามสภาพจริง จะไม่จำกัดอยู่ภายใต้ความรู้ในสาขาใดสาขาหนึ่ง ดังนั้นนักเรียนจึงต้องบูรณาการความรู้ข้ามสาขาวิชาเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหา การประเมินอย่างต่อเนื่อง (Integrated Assessment) กระบวนการประเมินต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และปรับแก้ตลอดกระบวนการ ไม่ใช่การวัดผลเพียงครั้งเดียวตอนท้ายเทอมมีการตีความและคำตอบได้หลากหลาย (Multiple Interpretation and Outcomes) การทำกิจกรรมตามสภาพจริงทำให้เกิดการตีความและข้อเสนอทางแก้ที่หลากหลาย โดยไม่มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียว

Lombardi (2007) เสนอว่าลักษณะการเรียนรู้ผ่านสภาพจริงดังที่กล่าวไป จะช่วยพัฒนา “การตัดสินใจ” ในการแยกความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่น่าเชื่อถือและไม่ น่าเชื่อถือ “อดทนและเปิดใจ” ให้กับการถกเถียงอย่างต่อเนื่องฝึก “ความสามารถในการสังเคราะห์” เพื่อค้นหาคำตอบภายใต้บริบทใหม่ๆ ที่ซับซ้อนและสร้าง “ความยืดหยุ่น” ในการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชาเพื่อค้นหานวัตกรรมสำหรับข้อเสนอ

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ผ่านสถานการณ์ปัญหาจำลอง คือ ฝึกทักษะการคิดขั้นสูง ในการสังเคราะห์และสร้างสรรค์ข้อเสนอแนะ หรือผลิตภัณฑ์ที่เปี่ยมด้วยนวัตกรรมสำหรับปัญหาในศตวรรษใหม่ เสริมสร้างความสามารถในการตั้งคำถาม ที่จะช่วยวางกรอบในการหาคำตอบ รู้จักไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งถึงข้อมูลทั้งหมดก่อนการจัดทำข้อเสนอแนะและทบทวนแก้ไขข้อเสนอหลังการนำเสนอ ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น กระตุ้นความอยากรู้ผ่านโจทย์ปัญหาที่มีความซับซ้อน ทำทายเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาข้อมูล ทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และการแก้ไขปัญหาเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม เนื่องจากนักเรียนรู้สึกมีเป้าหมายในการเรียนรู้ สนุกกับการสอนบทบาทของนักแก้ปัญหา รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกับโครงการปลูกฝังความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

1.3.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning)

การเรียนการสอนในยุคใหม่ี่จึงต้องเปลี่ยนแปลงไป ห้องเรียนธรรมดาถูกเปลี่ยนให้เป็นห้องเรียนที่มีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างไม่มีการจำกัดวิธีการเรียนการสอนเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มากขึ้น ซึ่งการสอนแบบเดิมไม่สามารถทำให้ได้ทุกๆ เกิดทักษะเหล่านี้ วิธีการเรียนการสอน

ที่ถูกพูดถึงบ่อยครั้งและมีการนำไปทดลองใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบันคือ การเรียนแบบโครงการหรือการเรียนโดยโครงการเป็นฐาน (Project – Based Learning) ผู้นำด้านการศึกษาหลายท่านได้เสนอว่าการสอนแบบนี้ว่าเป็นวิธีการสอนที่ดี เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองในยุคศตวรรษที่ 21 ต่อไป (Barell, 2010 ; Baron, 2011 ; Pearlmam, 2012 ; Coal and Wasburn Moses, 2010 ; Larmer and Mergendoller, 2010 ; cited in Bender, 2012 ; Taylor & Fratto, 2012 อ้างถึงใน วิจารณ์ พานิช, 2555) โดยทั้งสองรูปแบบช่วยให้นักเรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้เกิดกระบวนการและคุณลักษณะที่เกิดขึ้นส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง

การเรียนแบบโครงการ (Project – Based Learning) หรือบางครั้งเรียกว่า PBL มีความคล้ายคลึงกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem – Based Learning) โดยทั้งสองวิธีใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบสืบเสาะด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เช่นเดียวกัน แต่มีข้อต่างกันเล็กน้อยคือ การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจะเน้นที่กระบวนการแก้ไขปัญหา ส่วนการเรียนรู้แบบโครงการจะเน้นไปที่การลงมือปฏิบัติ การเรียนแบบโครงการ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติตามความสนใจของนักเรียนเอง เพื่อค้นพบสิ่งใหม่หรือความรู้ใหม่ ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยข้อค้นพบใหม่นั้น นักเรียนและครูไม่เคยทราบหรือมีประสบการณ์มาก่อน โดยมีครูหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษา นักเรียนที่เรียนด้วยกระบวนการนี้จะมีแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาสูง เชื่อมโยงความรู้กับโลกความเป็นจริง นักเรียนจะเป็นผู้เลือกวิธีการค้นหา คำตอบ กำหนดแหล่งข้อมูล จากนั้นจะลงมือปฏิบัติและค้นคว้าด้วยตนเอง นักเรียนจะสามารถบูรณาการความรู้และทักษะในการแก้ปัญหา สรุปข้อค้นพบ และสร้างความรู้ใหม่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สามารถนำความรู้และการได้ความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้

1.3.2.1 ประสบการณ์ที่ส่งผลต่อนักเรียนจากการเรียนรู้อย่างโครงการและการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

- 1) นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม
- 2) นักเรียนได้เรียนรู้ในการคิดวิเคราะห์จากปัญหาที่ซับซ้อน
- 3) นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะสื่อสารทั้งกายวาจาและการ

นำเสนอ

- 4) นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะสื่อสารด้วยการเขียน
- 5) นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อ

สร้างสิ่งที่มีคุณค่า

- 6) นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะใช้เทคโนโลยี
- 7) นักเรียนได้พัฒนาความเป็นพลเมืองโดยการ

เรียนรู้ปัญหาที่เกี่ยวกับความเป็นพลโลกและเรื่องของโลก

- 8) นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพโดยการได้ลงมือ

ปฏิบัติ

- 9) นักเรียนได้เรียนเนื้อหาจากการวิจัยค้นคว้าด้วย

ตนเอง (ปรีชา บุญญสิริ, 2553 ; พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ เพยาวี ยินดีสุขและราชน มีศรี, 2553 ; วัฒนา มัคคสมัน, 2554 ; ลัดดา ภูเกียรติ, 2552) สอดคล้องแนวคิดของ West Virginia.2008 อ้างถึงใน สุนันท์ สังข์อ่อน (2555, หน้า 84 – 87) ซึ่งผลงานวิจัย ได้ถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบการสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน ซึ่งพบว่าช่วย พัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยห้องเรียนที่ใช้รูปแบบการจัดการ เรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในเรื่องต่อไปนี้

- 1) นักเรียนได้เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย
- 2) นักเรียนลงข้อสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้สืบค้นหา
- 3) นักเรียนเป็นผู้ลงมือแก้ปัญหาที่ซับซ้อนด้วยตนเอง และคำตอบที่ได้มีหลายคำตอบ
- 4) นักเรียนให้ข้อมูลป้อนกลับแก่เพื่อนและมีการประเมิน ชิ้นงานร่วมกับกลุ่ม
- 5) นักเรียนนำเสนอผลงานโดยใช้สื่อที่หลากหลายนอกเหนือจากการ ทำรายงาน เช่น การใช้โปสเตอร์ บล็อกและวิดีโอ
- 6) นักเรียนตอบคำถามเมื่อมีผู้สงสัย ขณะนำเสนอผลงานต่อกลุ่ม
- 7) นักเรียนได้ฝึกใช้ความคิดของตนเองในการวางแผน แก้ปัญหา

1.3.2.2 องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยในการเรียนรู้ด้วยโครงงานประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

- 1) เนื้อหาที่สอนเป็นสาระสำคัญและมีความหมายต่อนักเรียน (Significant Content) เป้าหมายการเรียนรู้มาจากเป้าหมายในหลักสูตรและเลือกเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญ (Key Concepts) ในการทำโครงงานต้องใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหาความร่วมมือและการสื่อสาร ในการตอบปัญหาของโครงงาน

และได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพสูงจากการทำโครงการ นักเรียนต้องทำกิจกรรมต่างๆ มากมายไม่ใช่แค่จดจำเนื้อหา นักเรียนต้องใช้ทักษะการคิดขั้นสูง และฝึกการทำงานกลุ่ม ต้องรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้ความคิดของตนเองชัดเจนขึ้นต้องอ่าน ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เขียนและนำเสนอทักษะต่างๆ ที่กล่าวมานี้คือ ทักษะแห่งศตวรรษ ที่ 21 เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้ประสบความสำเร็จในโลกของการทำงานในศตวรรษที่ 21

2) ต้องใช้การสืบเสาะ (Inquiry) เป็นส่วนหนึ่งของการ เรียนรู้และต้องสร้างชิ้นงานใหม่ นักเรียนต้องตั้งคำถามสืบเสาะ เพื่อหาคำตอบและลง ข้อสรุปเป็นการสร้างสิ่งใหม่อาจเป็นแนวคิดหรือชิ้นงาน

3) ต้องมุ่งที่จะตอบคำถามแบบปลายเปิด (Open ended question) นักเรียนได้เรียนรู้จากการกำหนดขอบข่าย หัวข้อสำคัญ มีการถกเถียงมีปัญหา ที่ท้าทาย เป็นการสร้างคุณลักษณะนิสัยที่กระหายใคร่รู้และฝึกทักษะที่จำเป็น (Need to Know and Skills) การทำโครงการเริ่มจากการกระตุ้นให้นักเรียนมีโอกาสใช้ความรู้ที่มีอยู่ ในการหาคำถามที่อยากรู้ สุดท้ายของการทำโครงการคือได้ผลงาน ชิ้นงานที่เกิดขึ้น เป็นการจัดสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนได้เรียนรู้ตามสภาพจริงใช้เหตุผลและเกิดความเข้าใจ ในสิ่งที่เรียน

4) โครงการทำให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมี โอกาสเลือก (Student Voice and Choice) นักเรียนได้ทำกิจกรรมอย่างอิสระ และมี ทางเลือกหลากหลาย และเป็นเจ้าของในงานที่ทำ

5) โครงการมีการใช้ข้อมูลและการปรับปรุงข้อมูล ตลอดเวลา (Revision and reflection) นักเรียนได้ข้อมูลย้อนกลับจากครูเพื่อปรับปรุงงาน ให้ดีขึ้น

6) โครงการเกี่ยวข้องกับการรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น (Public Audience) เมื่อนักเรียนนำเสนองานในชั้นเรียนหรือในอินเทอร์เน็ต นักเรียนมี โอกาสได้ฟังข้อวิจารณ์ผู้อื่น

1.3.2.3 ข้อแตกต่างของการสอนทั่วไปกับการสอนด้วยโครงการ การสอนด้วยโครงการมีความแตกต่างจากการสอน

โดยทั่วไป ซึ่งสรุปเปรียบเทียบได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 ข้อแตกต่างของการสอนทั่วไปกับการสอนด้วยโครงการ

การสอนปกติ	การสอนด้วยโครงการ
1. เพื่อฝึกทักษะการแสวงหาความรู้	1. เพื่อฝึกทักษะการวางแผนเก็บข้อมูล
2. กิจกรรมเป็นไปตามที่กำหนดไว้	2. กิจกรรมเป็นแบบอิสระ มีเสรี
3. ครูเป็นผู้บอกให้นักเรียนทำกิจกรรม	3. ครูเป็นผู้ให้แนวทางในการทำกิจกรรม
4. นักเรียนเรียนตามขั้นตอนที่ครูกำหนด	4. นักเรียนมีอิสระในการเลือกทำกิจกรรมต่างๆ
5. แรงจูงใจภายนอกมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้	5. แรงจูงใจภายในของนักเรียนมีบทบาทสำคัญที่กระตุ้นให้ร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม
6. ครูคอยตรวจสอบข้อบกพร่องของนักเรียน	6. ครูตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เกิดขึ้น

จากตาราง 1 จะเห็นได้ว่า ข้อแตกต่างระหว่างการสอนทั่วไปกับการสอนด้วยโครงการการสอนทั่วไป เป็นการฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ ออกแบบกิจกรรมเป็นไปตามตารางกำหนดการจัดการเรียนรู้และครูเป็นผู้บอกให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเรียนตามขั้นตอนที่ครูกำหนด ส่วนการสอนแบบโครงการเป็นการเพื่อฝึกทักษะการวางแผนเก็บข้อมูล ออกแบบการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นแบบอิสระ มีเสรี โดยครูเป็นผู้ให้แนวทางแก่นักเรียนในการทำกิจกรรม และนักเรียนมีอิสระในการเลือกทำกิจกรรมต่างๆ สร้างแรงจูงใจที่เกิดจากภายในเพื่อการทำกิจกรรม และสร้างแรงจูงใจภายนอกเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ครูคอยตรวจสอบข้อบกพร่องทางการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์

ตาราง 2 ตัวอย่างของกิจกรรมและทักษะที่เกิดขึ้นในห้องเรียนปกติกับห้องเรียนโครงการ

กิจกรรม	การสอนปกติ	การสอนด้วยโครงการ
ตัวอย่างกิจกรรม	ครูกำหนดเวลา สร้างกราฟแท่ง ออกแบบการทดลอง	นักเรียนทำกิจกรรมสำรวจเพื่อดู การเปลี่ยนแปลงของมลภาวะ
ลักษณะกิจกรรม	กำหนดขั้นตอนจำกัด	เชื่อมโยงกับบริบทสภาพจริงการเลือก มาจากความพึงพอใจของนักเรียน กิจกรรมสืบเสาะและเป็นแบบปลายเปิด
ครู	คอยสั่ง คอยบอกกระตุ้น ให้นักเรียนพยายาม	ให้แนวทางแนะนำทางเลือก สังเกต ตั้งคำถามกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็น
นักเรียน	ยังไม่สามารถทำกิจกรรม ตามลำพังโดยไม่มีครูคอย ประเมิน	ใช้ทักษะต่างๆ เลือกทำกิจกรรมได้อย่าง อิสระมีการขอคำปรึกษา และความ ร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง

จากตาราง 2 กิจกรรมและทักษะและความแตกต่างในห้องเรียนปกติและห้องเรียนที่จัดการเรียนรู้แบบโครงการ การสอนปกติครูเป็นผู้กำหนดกิจกรรม ลักษณะกิจกรรม การกำหนดขั้นตอน โดยครูคอยสั่งการ บอกกระตุ้นให้นักเรียนพยายาม นักเรียนไม่สามารถทำกิจกรรมการเรียนรู้โดยไม่มีครูได้ ส่วนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ จากการทำกิจกรรมสำรวจเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงของมลภาวะ ลักษณะกิจกรรมเป็นการเชื่อมโยงกับบริบทสภาพจริงการเลือก มาจากความพึงพอใจของนักเรียน กิจกรรมสืบเสาะและเป็นแบบปลายเปิด ครูให้แนวทางแนะนำทางเลือก สังเกตตั้งคำถามกระตุ้นนักเรียนแสดงความคิดเห็น นักเรียนสามารถใช้ทักษะต่างๆ เลือกทำกิจกรรมได้อย่างอิสระมีการขอคำปรึกษา และความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง

Pacific Policy Research Center (2010) ได้ศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับวิธีการสอนและเสนอว่าครูควรจัดการเรียนการสอนโดย 1) ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้และปัญหาในโลกจริง 2) สนับสนุนประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านกระบวนการตั้งคำถามและหาคำตอบด้วยตนเอง (Inquiry – based learning) 3) ส่งเสริมการทำโครงการร่วมกับผู้อื่น 4) ให้ความสำคัญกับการสอนให้นักเรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง (มากกว่าแค่เรียนรู้

เนื้อหา) คณะวิจัยได้สำรวจวรรณกรรมและรวบรวมข้อเสนอและวิธีการสอนในรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 คือการเรียนรู้ผ่านโครงการ (Project – Based Learning) และการเรียนรู้ผ่านปัญหา (Problem – Based Learning) การเรียนรู้ผ่านโครงการคือการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่นักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ ในการออกแบบและจัดการกับการเรียนรู้ของตัวเองให้บรรลุโครงการตามที่ได้กำหนดไว้ โครงการมักจะถูกพัฒนาขึ้นจากปัญหาในโลกจริงและคำถามหรือแนวคิดที่ครูต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้

Darling – Hammond และคณะ (2008) ซึ่งให้เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้แบบนี้ว่าจะทำให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบและผลิตข้อเสนอหรือผลงานด้วยตนเอง รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น และช่วยพัฒนาการเรียนรู้ที่ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองมากกว่า การเรียนรู้ในห้องเรียนแบบเก่า การเรียนรู้ผ่านปัญหาคือรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ผ่านโครงการ

การจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการต้องคำนึงถึงลักษณะนักเรียนในด้านต่างๆ ได้แก่ ความต้องการ ความสนใจ ระดับพัฒนาการแบบการเรียนรู้และพื้นฐานทางวัฒนธรรม กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เข้าใจแนวคิดหลัก (Key Concepts) ส่งเสริมให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมหลากหลาย เช่น มีการปฏิสัมพันธ์กัน มีการตั้งคำถาม สำรวจ ทดลอง ตั้งสมมติฐาน สังเกต จัดกระทำข้อมูล เป็นต้น เนื้อหาเป็นแบบบูรณาการระหว่างศาสตร์ต่างๆ หลายศาสตร์ วัตถุประสงค์ของโครงการสอดคล้องกับเนื้อหาที่มีในหลักสูตร วัตถุประสงค์ของโครงการสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้มีการสืบเสาะค้นหาและใช้เครื่องมือดิจิทัลผ่านเครือข่าย ครูมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียน กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์และการคิดขั้นสูง

1.3.3 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning : PBL)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน Bob Pearlman (2012) และ วิจารย์ พานิช (2555, หน้า 55 – 65) กล่าวไว้ว่าการใช้สถานการณ์จริงปัญหาต้องมีความเหมาะสมและเป็นสภาพจริง นักเรียนได้เผชิญกับปัญหาจริงที่ต้องใช้การคิดวิเคราะห์ ใช้ปัญหาเป็นหลักปัญหาเป็นปัญหาที่ท้าทาย ไม่ได้ตอบได้ง่ายๆ เป็นการเรียนรู้

แบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง รับผิดชอบตนเอง สร้างให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องทั้งชีวิตและการทำงาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในสภาพจริง ปัญหาที่เรียนเป็นปัญหาที่ต้องอาศัยทักษะ และความรู้หลายๆ ด้านสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนคิดและใช้กระบวนการสืบเสาะ (Inquiry) คอยอำนวยความสะดวกให้นักเรียนและสืบเสาะไปพร้อมนักเรียน

1.3.3.1 ลักษณะสำคัญการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

1) ต้องมีสถานการณ์ปัญหาและใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

2) ปัญหาที่ใช้ควรเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตจริงของนักเรียน

3) นักเรียนเป็นนักเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self – Directed Learning) นักเรียนต้องวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เลือกวิธีการเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ จัดการบริหารเวลาเอง รวมทั้งประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4) นักเรียนมีการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย ค้นหาความรู้หรือข้อมูลร่วมกัน ทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตัดสินใจร่วมกัน

5) การเรียนรู้เป็นลักษณะของการบูรณาการความรู้และบูรณาการทักษะกระบวนการต่างๆ

6) ความรู้ที่เกิดขึ้นได้มาจากกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากปัญหา

7) การประเมินผลใช้การประเมินสภาพจริงจากการปฏิบัติงานของนักเรียน

1.3.3.2 ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

1) ทำให้เกิดแรงจูงใจเพิ่มขึ้น นักเรียนอยากเรียนรู้มากขึ้นจากปัญหาที่ได้คำตอบแล้ว

2) เป็นการเรียนรู้จากสภาพจริง ทำให้สิ่งที่เรียนรู้สอดคล้องกับชีวิตจริงและมีความหมาย มีคุณค่าต่อนักเรียน

- 3) ส่งเสริมให้เกิดการคิดขั้นสูง ทำให้นักเรียนต้องสืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ ตีความข้อมูลและสังเคราะห์ความรู้เพื่อนำไปสู่การตอบปัญหา
- 4) ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีเรียน ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Self Regulated Learning)

5) นักเรียนได้เรียนรู้เป็นกระบวนการโดยเริ่มจากการนิยามปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การตั้งสมมติฐาน การเปรียบเทียบข้อมูลกับกลุ่มอื่นๆ การรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นๆ และการลงข้อสรุป

นอกจากนั้น วิจารย์ พานิช (2555) กล่าวว่าผลที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน นักเรียนเกิด ทักษะการแก้ปัญหา (Problem – Solving Skills) ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self – Directed learning skills) ความสามารถในการสืบค้นและใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) เกิดความรู้ที่สามารถประเมินได้ มีความสามารถด้านการปฏิบัติ มีทักษะทางสังคม เป็นผู้มีความสนใจในตนเอง ใช้คอมพิวเตอร์ได้ มีทักษะการเป็นผู้นำ สามารถทำงานเป็นทีม มีทักษะการสื่อสาร มีการคิดเชิงรุก (Proactive Thinking) มีทักษะที่สอดคล้องกับการทำงานในชีวิตจริง

1.3.3.3 การออกแบบลักษณะของปัญหาที่ใช้ในการจัดเรียนรู้ ปัญหาหรือสถานการณ์ที่จะใช้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ควรมีลักษณะ ดังนี้

- 1) เกิดขึ้นในชีวิตจริงและเกิดจากประสบการณ์ของนักเรียน
- 2) เป็นปัญหาที่พบบ่อย มีความสำคัญ มีข้อมูลประกอบเพียงพอสำหรับการค้นคว้า
- 3) เป็นปัญหาที่ยังไม่มีคำตอบชัดเจนตายตัว เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนคลุมเครือหรือให้นักเรียนเกิดความสงสัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ได้เสนอขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหา เป็นขั้นที่ผู้สอนจัดสถานการณ์ต่างๆ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ และมองเห็นปัญหาสามารถกำหนดสิ่งที่เป็นปัญหาที่นักเรียนอยากรู้อยากเรียนได้และเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ

ขั้นที่ 2 ทำความเข้าใจปัญหา นักเรียนจะต้องทำความเข้าใจปัญหา

ที่ต้องการเรียนรู้ซึ่งนักเรียนจะต้องสามารถอธิบายสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้

ขั้นที่ 3 ดำเนินการศึกษาค้นคว้า นักเรียนกำหนดสิ่งที่ต้องเรียน
ดำเนินการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย

ขั้นที่ 4 สังเคราะห์ความรู้ เป็นขั้นที่นักเรียนนำความรู้ที่ได้ค้นคว้า
มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อภิปรายผลและสังเคราะห์ความรู้ที่มามีความเหมาะสม
หรือไม่เพียงใด

ขั้นที่ 5 สรุปและประเมินค่าของคำตอบ นักเรียนแต่ละคนสรุป
ผลงานของกลุ่มตนเองและประเมินผลว่าข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้ามีความเหมาะสมหรือไม่
เพียงใด โดยพยายามตรวจสอบแนวคิดภายในกลุ่มของตนเองอย่างอิสระทุกกลุ่ม ช่วยกัน
สรุปองค์ความรู้ในภาพรวมของปัญหาอีกครั้ง

ขั้นที่ 6 นำเสนอผลงานและประเมินผลงาน นักเรียนนำข้อมูล
ที่ได้มาจัดระบบองค์ความรู้ และนำเสนอเป็นผลงานในรูปแบบที่หลากหลาย นักเรียน
ทุกกลุ่มรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาร่วมกันประเมินผลงาน

Pearlmam (2012, อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,
2553) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้
ปัญหาเป็นฐาน เมื่อพิจารณาในภาพรวมแบ่งขั้นตอนใหญ่ๆ ได้ 3 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ขั้นทำความเข้าใจปัญหา (Understand the Problem) เริ่ม
จากการเผชิญปัญหาที่ตนสนใจและอยากรู้ สมาชิกในกลุ่มร่วมมือกัน วิเคราะห์ปัญหาโดย
ใช้คำถามว่าเราต้องการจะรู้อะไร และเราจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ได้คำตอบ การให้
นิยามปัญหา โดยระบุรายการกิจกรรมที่ต้องทำเพื่อจะตอบปัญหานั้น

ขั้นที่ 2 ขั้นการสำรวจและค้นคว้า (Explore the Curriculum)
ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้ การรวบรวมข้อมูล โดยกลุ่มวางแผน ในการรวบรวม
ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายๆ แหล่ง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยนักเรียน
แลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้กับกลุ่ม และอภิปรายเพื่อนำข้อมูลมาใช้ตอบปัญหา การระบุ
คำตอบที่เป็นไปได้โดยนักเรียนสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นคำตอบที่เป็นไปได้หลายๆ แนว

ขั้นที่ 3 ขั้นการได้คำตอบของปัญหา (Explore the Curriculum)
ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ได้แก่ ตรวจสอบคำตอบที่ถูกต้องเป็นไปได้ที่สุด เพื่อดูว่า
คำตอบใดเป็นไปได้มากที่สุด นำเสนอคำตอบของปัญหาโดยนักเรียนนำเสนอคำตอบ
ของปัญหาและฟังข้อวิจารณ์ นักเรียนเรียนรู้จากกลุ่มอื่นๆ สรุปปัญหาโดยนักเรียนสรุป

ทบทวนปัญหาและกระบวนการแก้ปัญหาจนได้คำตอบที่ต้องการ

จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับโครงการเป็นฐาน มีความเหมือนและกันและแตกต่างกันในบางประเด็น ดังนี้ เป็นวิธีสอนที่นักเรียนเป็นสำคัญ ครูมีหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกหรือเป็นคล้ายผู้ Coach มีการทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ใช้แหล่งข้อมูลจากหลายๆ แหล่งเน้นเนื้อหาตามสภาพจริงและ ประเมินพฤติกรรมที่เกิดขึ้นการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐานเริ่มต้น จากการมี วัตถุประสงค์ที่มุ่งผลลัพธ์สุดท้ายหรือชิ้นงาน และในการสร้างผลงานนั้นต้องใช้ความรู้ เฉพาะอย่างและทักษะที่มาสนับสนุน ส่วนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเริ่มต้น ด้วยปัญหามาก่อน ปัญหาหมักมาในรูปแบบของสถานการณ์ (scenario) หรือกรณีศึกษา (Case Study) ปัญหาเป็นปัญหาคลุมเครือและมีเนื้อหาซับซ้อนกว่าการใช้ โครงการเป็นฐาน

รูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและโครงการเป็นฐาน โครงการใช้รูปแบบของการสร้างผลผลิต (Production Model) โดยนักเรียนกำหนด วัตถุประสงค์ที่จะสร้างชิ้นงาน และทำการศึกษาค้นคว้าในหัวข้อวางแผนการทำให้ได้ ผลผลิตนักเรียนเริ่มต้นทำโครงการโดยทำในสภาพความเป็นจริง ใช้ความคิดและการทำ กิจกรรมเพื่อไปสู่ความสำเร็จคือได้ผลผลิต หรือชิ้นงานสิ่งสำคัญคือผลที่เกิดขึ้นจากการ ทำโครงการคือความรู้ที่ได้ และทักษะที่เกิดขึ้นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานใช้ รูปแบบการสืบเสาะ (Inquiry Model) โดยนักเรียนถูกกระตุ้นให้คิดเริ่มจากปัญหา นักเรียนต้องนำความรู้เดิมตั้งคำถามต่างๆ และวิเคราะห์ถึงข้อมูลที่จะต้องนำมาใช้ในการ แก้ปัญหานั้นๆ การเรียนรู้แบบโครงการ นักเรียนวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล และ ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัย แลกเปลี่ยนและลงข้อสรุปเป็นความรู้ใหม่ นักเรียนนำเสนอ ข้อสรุปและอาจจะไม่ใช่ผลลัพธ์สุดท้าย การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐานเป็น วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างผลผลิตหรือการสร้างสรรค์ โครงการอาจไม่จำเป็นต้อง ใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based) หรือใช้กระบวนการสืบเสาะ (Inquiry Based)

อย่างไรก็ตามมักจะเกิดความสับสนบ่อยๆ เพราะทั้งการจัดการเรียนรู้โดยใช้ ปัญหาเป็นฐาน และโครงการเป็นฐานเน้นที่สภาพจริงเหมือนกัน ข้อแตกต่างที่ชัดเจนจึง อยู่ที่ผลลัพธ์สุดท้าย คือเป้าหมายของโครงการคือมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์สุดท้ายออกมา ในขณะที่ ผลงานของการใช้ปัญหาเป็นฐาน คือการสืบเสาะ (Inquiry) และการค้นคว้า (Research) การทำโครงการอาจต้องมีการตอบปัญหาบางอย่าง ไม่ได้เน้นที่กระบวนการของการตอบ

ปัญหาเน้นที่ผลผลิตหรือชิ้นงาน ในขณะที่การใช้ปัญหาเป็นฐาน เน้นที่การระบุตัวปัญหาให้ชัดเจน และต้องนำสู่การลงข้อสรุปเพื่อตอบปัญหานั้นให้ได้

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning) และการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) เป็นรูปแบบการสอนที่ช่วยพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 ให้กับนักเรียนทั้งสองรูปแบบการสอนมีข้อแตกต่างกันคือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานเน้นที่ผลผลิตหรือชิ้นงาน ส่วนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาที่เป็นฐานเน้นที่การตอบปัญหา แต่ทั้งสองรูปแบบเป็นการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญเหมือนกัน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกการวางแผนและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผลลัพธ์คือนักเรียนเกิดทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ดังนั้นครูจึงควรทำความเข้าใจรูปแบบการสอน ทั้งสองรูปแบบเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้

1.3.4 หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2555) ได้ติดตามผลการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถพัฒนานักเรียนให้เกิดคุณภาพตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านทักษะความสามารถในการใช้ภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อการสื่อสารฟัง พูด อ่าน เขียน ทักษะการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทักษะการคิดรูปแบบต่างๆ ทักษะ ICT ความสามารถในการแข่งขันความเป็นผู้มีจิตอาสา จึงต้องมีการทบทวนและปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร เพื่อเป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนให้มีคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากลรักความเป็นไทย มีทักษะการคิดมีทักษะการแก้ปัญหา มีทักษะด้านเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสารและมีทักษะชีวิต สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ เป็นการเพิ่มขีดความสามารถให้คนไทยก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของโลก ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อเสนอการจัดหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ดังต่อไปนี้

1.3.4.1 หลักสูตรกระชับ (Lean Curriculum)

ปัญหาหลักที่มักพบในหลักสูตรแบบเดิมคือ เนื้อหาที่บรรจุอยู่ในหลักสูตรนั้นมีมากและกระจัดกระจายจนเกินไป การต้องสอนเนื้อหาที่ล้นเกินทำให้ครูพยายามสอนเนื้อหาให้ครอบคลุมทั้งหมดอย่างผิวเผิน และไม่มีเวลาให้กับการพัฒนา

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดขั้นสูง ความคิดสร้างสรรค์หรือการแก้ไข ปัญหา ทักษะเหล่านี้จึงถูกกีดกันออกจากการสอนโดยปริยาย แม้บางครั้งจะมีการกล่าวถึงการพัฒนาทักษะเหล่านี้ในเป้าหมายของหลักสูตรก็ตาม นอกจากนั้นการที่ครูต้องวิ่งวนอยู่กับการสอนเนื้อหาให้ครบถ้วนตามมาตรฐานของหลักสูตร ยังจำกัดวิธีการสอนของครูให้อยู่แค่การสอนแบบป้อนความรู้ ซึ่งขัดกับหลักการเรียนรู้ที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางเพราะครูไม่มีเวลาให้กับเทคนิคการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วม หรือกระตุ้นทักษะการคิดขั้นสูง

1.3.4.2 หลักสูตรช่างคิด (Thinking Curriculum)

แนวคิดที่ได้รับการคิดค้นและพัฒนา โดยนักวิชาการด้านการศึกษา Lauren Resnick, (2007, อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) กล่าวว่าโดยปกติแล้ว หลักสูตรเน้นเนื้อหาที่นักเรียนต้องเรียนเพื่อให้จบหลักสูตรแต่ “หลักสูตรช่างคิด” ปรับเปลี่ยนมุมมองที่เคยเชื่อว่า เนื้อหาคือเป้าหมายด้วยตัวของมันเอง มาสู่ความคิดที่ว่าเนื้อหาคือ พาหนะไปสู่เป้าหมายในการเรียนรู้ทักษะการคิดขั้นสูงการ ออกแบบหลักสูตรที่ไปไกลกว่าแค่ตัว “เนื้อหา” จะช่วยกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านการฝึกทักษะการคิด และการเชื่อมโยงความรู้เข้ากับชีวิตจริง “หลักสูตรช่างคิด” (Thinking Curriculum) จึงเป็นแนวคิดที่ผสมผสานการเรียนรู้เนื้อหาและ กระบวนการเข้าด้วยกัน โดยเนื้อหา รวมถึงแนวคิด หลักการ ข้อเท็จจริง คำนิยาม ปัญหา ฯลฯ ขณะที่กระบวนการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติเพื่อฝึกฝนทักษะการคิด ทักษะชีวิต ความสามารถในการถ่ายโอนความรู้ และความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ข้ามสาขาวิชา ดังนั้น “หลักสูตรช่างคิด” ไม่ได้เป็นการเลือกระหว่างการเรียน “เนื้อหา” หรือ “ทักษะ” แต่เป็นการเรียนรู้ทักษะการคิดขั้นสูง บนฐานของเนื้อหาสาระ เช่น การเรียนประวัติศาสตร์ นักเรียนสามารถขัดเกลาทักษะ การคิด และการเรียนรู้ผ่านคำถาม บนฐานของเนื้อหาว่า เหตุใดตัวละครสำคัญในประวัติศาสตร์จึงตัดสินใจเช่นนั้น อะไรคือ ข้อดีข้อเสียของการตัดสินใจเช่นนั้น และผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นอีกรูปแบบหนึ่งคืออะไร ใครเป็นคนบันทึกหรือเล่าประวัติศาสตร์ ถ้าฝ่ายอื่นเป็นผู้เล่าประวัติศาสตร์จะแตกต่างกัน หรือไม่ Fennimo & Tinzmann (1990, อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 2553) อธิบายถึงลักษณะสำคัญ 3 ประการของหลักสูตรช่างคิดนั้นคือ ทักษะการคิด ขั้นสูงและการเรียนรู้เชิงลึก

- 1) หลักสูตรช่างคิดต้องการให้นักเรียนเข้าใจแนวคิดหลัก คำถาม

สำคัญและระเบียบวิธีคิดหลักของสาระวิชานั้นๆ รวมถึงสามารถประยุกต์ใช้และสื่อสารความรู้เหล่านั้นได้ ความรู้ที่สามารถใช้งานได้จริง (Working Knowledge) และถ่ายโอนได้ (Transferable knowledge) ความรู้ความเข้าใจในลักษณะนี้เป็นความรู้เชิงลึกที่ผู้เชี่ยวชาญใช้ในการจัดการกับปัญหาที่มีความซับซ้อน

2) การเรียนรู้เนื้อหาและกระบวนการคิดภายใต้บริบทของสถานการณ์จริง มีความซับซ้อนและเรียกร้องการคิดขั้นสูง เป็นการคิดแบบองค์รวมมากกว่าการเรียนในห้องเรียน นักเรียนจะต้องผ่านกระบวนการคิด การแก้ไขปัญหา การตัดสินใจ การค้นคว้าหาข้อมูล การประเมินสถานการณ์ ซึ่งล้วนช่วยขัดเกลาทักษะการคิดขั้นสูง

3) นักเรียนต้องสื่อสารและทำงานร่วมกันเป็นทีม และฝึกใช้เครื่องมือในการเรียนรู้เช่น หนังสือ สื่อการเรียนรู้ ห้องสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการสืบค้นหาคำตอบ ซึ่งช่วยสร้างลักษณะนิสัยรักการเรียนรู้ อีกทั้งสถานการณ์จริงยังเรียกร้องให้นักเรียนประยุกต์ใช้ความรู้ข้ามสาขาวิชาในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

4) การเชื่อมโยงเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เข้ากับประสบการณ์และความรู้ของนักเรียน นักเรียนจะมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนมากกว่า หากครูสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับประสบการณ์ในอดีตของพวกเขา เพราะเป็นการสร้างการเรียนรู้ในบริบทของตัวนักเรียนเอง (Situating Learning) นอกจากนี้การเรียนรู้โดยเชื่อมโยงกับชุดประสบการณ์ในอดีต ช่วยให้นักเรียนเข้าใจมุมมองที่แตกต่างกันของนักเรียนที่มาจากหลากหลาย ซึ่งช่วยฝึกทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

1.3.4.3. หลักสูตรเชิงบูรณาการระหว่างสาขาวิชา (interdisciplinary curriculum)

หลักสูตรแบบเดิมยึดติดกับการแบ่งเนื้อหาตามสาขาวิชามากเกินไป ปัญหาดังกล่าวทำให้หลักสูตรไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง เพราะสถานการณ์หรือปัญหาจริงนั้นไม่ได้แบ่งตามสาขาวิชา เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องใช้ความรู้จากหลากหลายสาขาในการเข้าใจปัญหา เช่น วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ฯลฯ นอกจากนี้ การแบ่งการเรียนรู้ตามสาขาวิชาทำให้สถานศึกษามักจัดการเรียนการสอนตามระยะเวลาเรียนที่กำหนดในแต่ละวิชาแบบตายตัว ซึ่งอาจไม่ได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของนักเรียน หลักสูตรเชิงบูรณาการ (interdisciplinary curriculum) คือหลักสูตรที่เน้นจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการหรือข้ามสาขาวิชา หลักสูตรดังกล่าวไม่ได้บอกว่าโรงเรียนไม่ควร

จัดการเรียนรู้ตามสาขาวิชา เพราะความเชี่ยวชาญในสาระวิชายังมีความสำคัญดั้งเดิม แต่หลักสูตรควรเปิดโอกาส ให้มีการเชื่อมโยงความรู้วิชาหนึ่งไปสู่สาขาอื่นๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ของบทเรียน กับปัญหาและสถานการณ์จริงที่มีลักษณะองค์รวม รวมถึงกระตุ้นให้นักเรียนรู้สึกมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้อ่านสาขาวิชา ไม่ได้เป็นการบั่นทอนการเรียนรู้อื่นในสาขาใดสาขาหนึ่ง แต่กลับช่วยเพิ่มความเชี่ยวชาญให้กับสาขาวิชานั้นๆ เช่น การเรียนวิทยาศาสตร์ควบคู่กับประวัติศาสตร์ควบคู่กับรัฐศาสตร์ช่วยให้เข้าใจมุมมองทางประวัติศาสตร์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า หลักสูตรในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นไปที่การให้โอกาสสำหรับการใช้ทักษะในศตวรรษที่ 21 ในเนื้อหาและวิธีการตามความสามารถในการเรียนรู้ระดับสูง กำหนดเป้าหมายและเนื้อหามาตรฐานมากเกินไป จนทำให้มีข้อจำกัดในการพัฒนา นักเรียนไม่ช่วยให้เกิดการพัฒนาที่กระบวนการหาความรู้แต่หลักสูตรในรูปแบบเดิมเน้นที่ความรู้มากกว่ากระบวนการค้นหาความรู้ หลักสูตรต้องมุ่งเน้นการคิดระดับสูง เมื่อการเรียนรู้ต้องการออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงหลักสูตรต้องเอื้อส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดเน้นการแสวงหาคำตอบ พร้อมทั้งมีการบูรณาการข้ามสาระการเรียนรู้ไม่ควรเอารายวิชาเป็นตัวตั้ง เมื่อนักเรียนตั้งประเด็นปัญหาการค้นหาคำตอบ กระบวนการระหว่างการเรียนรู้ของนักเรียนอาจได้มาซึ่งการนำสู่ความรู้ที่น่าสนใจและเกิดการบูรณาการข้ามสาระการเรียนรู้ เพราะคำตอบของการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างหลากหลายวิธี เพื่อพัฒนา สู่เป้าหมายของทักษะของคนแห่งศตวรรษที่ 21 ที่มีคุณภาพ หลักสูตรจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

1.3.5 การใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการศึกษามากขึ้นโดยเฉพาะ พัฒนาการของ ICT ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 และต้นศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อรูปแบบวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษใหม่อย่างมาก เพราะไม่เพียงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่นักเรียนต้องเรียนรู้แต่รวมถึงวิธีการเรียนรู้ ซึ่งบทบาทของเทคโนโลยีที่มีผลต่อการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1.3.5.1 มีชีวิต (Living) และมีพลวัต (Dynamic) หนังสือเรียน

อิเล็กทรอนิกส์สามารถแก้ไข และปรับข้อมูลให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา โดยไม่ต้องรอการพิมพ์ครั้งใหม่ ซึ่งมักใช้เวลาหลายปี และส่งผลให้ข้อมูลและตัวอย่างไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงหรือไม่ถูกต้องตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป

1.3.5.2 มีปฏิสัมพันธ์ (Interactive) เทคโนโลยีช่วยให้นักเรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาในการเรียนรู้ได้โดยตรง เช่น ใช้เครื่องมือไม้บรรทัดวัดขนาดของสี่เหลี่ยมเพื่อคำนวณหาพื้นที่

1.3.5.3 มีส่วนร่วม (Participative) เทคโนโลยีช่วยให้นักเรียนสามารถถามความเห็น แบ่งปันผลการเรียนรู้หรือถกเถียงในประเด็นต่างๆ กับเพื่อนร่วมชั้น หรือเพื่อนที่อยู่ห่างไกลได้ในทันที การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ช่วยสนับสนุนการสร้างความหมายให้กับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวจุดยืนของตน และสร้างทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

1.3.5.4 การเชื่อมต่อ (Connected) ไอซีที โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตช่วยให้นักเรียนเชื่อมต่อกับแหล่งข้อมูลข่าวสารมากมายได้ทันที หรือติดต่อกับนักเรียนในระดับชั้นสูงกว่า ผู้เชี่ยวชาญหรือเพื่อนนักเรียนทั่วโลกที่อาจกำลังเรียนในหัวข้อหรือประสบปัญหาเดียวกัน เพื่อขอคำแนะนำหรือแลกเปลี่ยนความเห็น ความสามารถนี้ช่วยให้นักเรียนรู้มีลักษณะเป็นเครือข่ายมากขึ้น

1.3.5.5 ใช้สื่อผสมอันหลากหลาย (Multimedia) เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้การนำเสนอ “ตัวบท” ทำได้มากกว่าแค่ตัวหนังสือ เช่น ในรูปของวีดิโอ ไฟล์เสียง สไลด์ ฯลฯ ซึ่งงานวิจัยของ Nallaya (UNESCO 2010) พบว่า การใช้สื่อผสมอันหลากหลายช่วยให้การเรียนภาษามีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

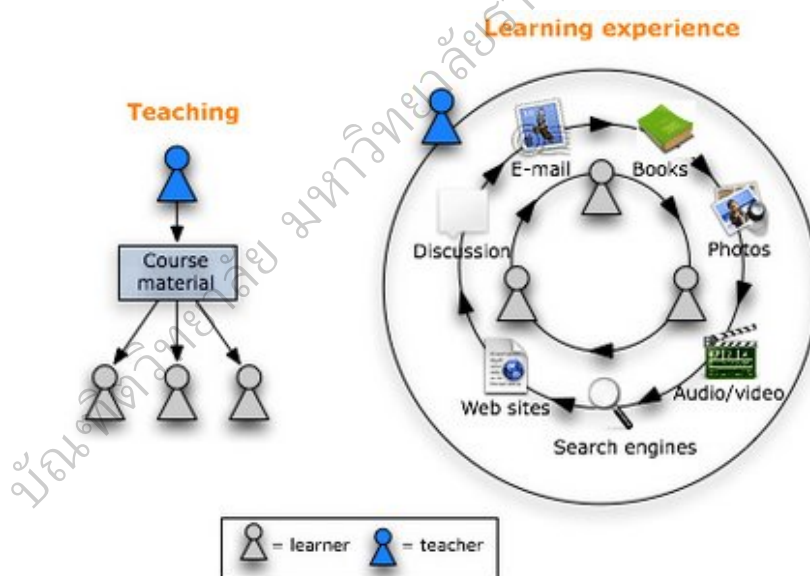
1.3.5.6 ปรับเปลี่ยนตามความสามารถและระดับการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน (Adaptive and Self – Paced) เทคโนโลยีช่วยให้การทำแบบฝึกหัดหรือข้อสอบปรับเปลี่ยนตามความยากง่ายได้ ดังนั้นนักเรียนที่เก่งก็สามารถข้ามไปทำแบบฝึกหัดในระดับสูงกว่า หรือนักเรียนที่ไม่เก่งในหัวข้อนั้นก็ไม่ต้องฝืนข้ามไปทำแบบฝึกหัดที่ยากโดยยังไม่เข้าใจเนื้อหาพื้นฐาน ด้วยความสามารถนี้สถานศึกษาไม่จำเป็นต้องแบ่งห้องออกเป็นเด็กเก่งหรือไม่เก่ง ซึ่งมักส่งผลต่อการแบ่งแยกทางสังคมในระยะยาว

1.3.5.7 เนื้อหาไม่ยึดติดกับตัวสื่อ (Not Container – Specific) เนื้อหาในรูปของดิจิทัล จะสามารถแยกจากตัวสื่อที่รองรับได้กล่าวคือ เราสามารถสืบค้นเนื้อหาลงในเครื่องรับได้หลากหลาย เช่น แท็บเล็ต คอมพิวเตอร์พกพา โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ ซึ่งช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ในทุกที่และทุกเวลา (Ubiquitous)

1.3.5.8 สามารถเลือกประกอบเนื้อหาเป็นส่วนๆ ได้เอง (Modular) หนังสือเรียนอิเล็กทรอนิกส์ ไม่จำเป็นต้องมาในรูปแบบของหนังสือทั้งเล่มอีกต่อไป ผู้สอนและนักเรียนสามารถเลือกเนื้อหาเป็นหน่วยย่อย

1.3.5.9 สามารถค้นหา แก้ไข จัดบันทึก หรือทำคั่นหน้าได้ ด้วยคุณสมบัติของเทคโนโลยีดิจิทัล นักเรียนสามารถค้นหาข้อมูลได้ง่ายดายและรวดเร็ว แก้ไขข้อมูลที่คิดว่าผิดพลาด หรือเพิ่มเติมข้อมูลให้ทันสมัย จัดบันทึกข้อมูลสำคัญ หรือ ตั้งคำถามทิ้งไว้ และคั่นหน้าหรือทำป้ายชื่อเพื่อแบ่งประเภทข้อมูลเอาไว้

1.3.5.10 เก็บประวัติการเรียนรู้เอาไว้อย่างเป็นระบบและสร้างระบบการประเมินผลการเรียนรู้ที่รวดเร็วและต่อเนื่อง สื่อการเรียนรู้ดิจิทัลสามารถเก็บประวัติการเรียนรู้ของนักเรียนรายบุคคลได้ และให้ความเห็นตอบกลับอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องตลอดการเรียนรู้ (Formative Assessment) อีกทั้งยังช่วยสนับสนุนการประเมินผลงานกันเอง ในหมู่เพื่อนนักเรียนด้วย (Peer Review)

ภาพประกอบ 3 การเปรียบเทียบการเรียนรู้แบบเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลางกับการเรียนรู้แบบใหม่ที่นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มา: <http://www.21stcentech.com/communications-learning-evolution-textbook/>

จากภาพประกอบ 3 จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้แบบที่ครูเป็นศูนย์กลางกับการเรียนรู้แบบใหม่ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้แบบใหม่ครูต้องออกแบบการเรียนรู้ให้บทบาทของครูเป็นออกแบบการจัดการเรียนรู้ (Facilitator) สร้างบรรยากาศทางการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายผ่านสื่อเทคโนโลยี นักเรียนสามารถเกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งจากโครงงาน หรือการสืบค้นหาคำตอบโดยการตั้งประเด็นปัญหา เป็นการเรียนรู้โดยนักเรียนแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง

Barbara Means (2008) อธิบายถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุน “เนื้อหา” และ “วิธีการเรียนรู้” ทั้งเพื่อรองรับมาตรฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และเพื่อการเรียนรู้ นอกเหนือจากหลักสูตรและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังตาราง 3

ตาราง 3 การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนเนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ตามหลักสูตรและเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่

รายการ	สนับสนุนมาตรฐานตามหลักสูตร	สนับสนุนเนื้อหา นอกเหนือจากมาตรฐานในหลักสูตรและการเรียนรู้ด้วยตนเอง
เนื้อหา (Technological Content Knowledge)	การใช้เทคโนโลยีเพื่อขยายพื้นที่ออนไลน์ในการเข้าถึงเนื้อหา แบบเรียน หรือแบบทดสอบตามมาตรฐานในหลักสูตรให้กับครูและนักเรียน	การใช้เทคโนโลยีเพื่อแปลงเนื้อหาในรูปแบบใหม่เช่น เนื้อหาที่สามารถปรับเปลี่ยนตลอดเวลาใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ในการนำเสนอ ใช้โมเดลโปรแกรมจำลองหรือโปรแกรมประยุกต์สร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่
วิธีการเรียนรู้ (Technological Pedagogical Knowledge)	การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการประเมินเพื่อการพัฒนาตามมาตรฐานในหลักสูตร (Formative Assessment) และการทำ	การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (Connectivism)

ตาราง 3 (ต่อ)

รายการ	สนับสนุนมาตรฐานตาม หลักสูตร	สนับสนุนเนื้อหานอกเหนือจาก มาตรฐานในหลักสูตรและการเรียนรู้ ด้วยตนเอง
	ข้อเสนอแนะให้กับผ่าน ฐานข้อมูลที่เก็บบันทึก ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ	และการทำงานเป็นทีม (Collaborative Learning)

จากตาราง 3 เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเก็บบันทึก และดึงข้อมูลช่วยให้การกระจาย และการเข้าถึงเนื้อหาทำได้กว้างไกลมากขึ้น และราคาถูกลง ตัวอย่างเช่น องค์การด้านการศึกษาของรัฐหรือบริษัทเอกชน สามารถนำเนื้อหาแบบเรียน และข้อสอบเก็บไว้ในฐานข้อมูลออนไลน์ และสถานศึกษาทั่วประเทศสามารถเข้าถึงและดึงแหล่งข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ได้สะดวกและง่ายดายขึ้น อีกทั้งเทคโนโลยีในการเก็บบันทึกและดึงข้อมูลยังทำให้การเข้าถึงเนื้อหาไม่ยึดติดกับเวลาและสถานที่ (Time - Shifting) ซึ่งช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองนอกห้องเรียนของนักเรียน นอกจากนี้เทคโนโลยียังอนุญาตให้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้ทันสมัยได้ง่ายขึ้นเช่น การใช้ตัวอย่างที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ปัจจุบัน หรือการอ้างถึงงานวิจัยชิ้นใหม่ล่าสุด รวมถึงเนื้อหายังสามารถปรับให้เข้ากับระดับการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) การทำให้เห็นเป็นภาพ (Visualization) และการสร้างสถานการณ์จำลอง (Simulation) ยังทำให้ประสบการณ์ในการเข้าถึงเนื้อหาไม่เปลี่ยนแปลงไป เช่น โปรแกรมจำลองสถานการณ์ช่วยให้การนำเสนอเนื้อหาที่มีความใกล้เคียงกับการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) ซึ่งเป็นไปได้ยากหากปราศจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การศึกษาปรากฏการณ์แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด หรือการเคลื่อนตัวของเปลือกโลก ฯลฯ หรือการที่นักเรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาได้โดยตรง และแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาเหล่านั้นได้ ก็ทำให้การเรียนรู้มีลักษณะดังการมีส่วนร่วมจากนักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

เทคโนโลยีดิจิทัลถูกใช้เพื่อสนับสนุนทฤษฎีการเรียนรู้ที่เรียกว่า “วิธีการ

สร้างความรู้ด้วยตนเอง” (Constructivism) และ “วิธีการสร้างความรู้ผ่านเครือข่าย” (Connectivism) โดยทฤษฎี Constructivism คือ การเรียนรู้ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานและสร้าง ความหมายให้กับสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งแม้จะไม่ใช่ทฤษฎีใหม่แต่ ICT มีส่วนช่วยสนับสนุนการสร้างความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น เช่น นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อผลิตเนื้อหาด้วยตนเอง (User – Generated Content) นำความรู้จากหลากหลายแหล่งมาปรับเปลี่ยนและผสมผสานกันใหม่ (Remixing) และแบ่งปันความรู้ชุดใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นในชุมชนออนไลน์ (Sharing) เพื่อถามความเห็นและปรับแก้ไข ส่วนทฤษฎี Connectivism ซึ่งมีความโดดเด่นเฉพาะตัวในยุคดิจิทัล สะท้อนถึงการเรียนรู้ในปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายไร้ระเบียบและซับซ้อนมากขึ้นเนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคม ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมไปสู่สิ่งที่เรียกว่า สังคมเครือข่าย (Network Society)

UNESCO (2010) อธิบายว่า ไอซีทีได้สร้างสิ่งแวดล้อมในการเรียนแบบใหม่ ซึ่งปรับเปลี่ยนบทบาทของครูและนักเรียนอย่างมาก กล่าวคือ ครูได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ที่คอยป้อนข้อมูลเป็นศูนย์กลางของแหล่งข้อมูล และเป็นผู้ควบคุมและกำกับกับการเรียนการสอนเองทั้งหมดไปเป็นผู้ที่คอยสนับสนุนการเรียนรู้ (Facilitator) และผู้ที่คอยชี้แนะความรู้ (Knowledge Navigator) โดยใช้วิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเป็นหลักในทำนองเดียวกัน นักเรียนก็ต้องปรับบทบาทจากผู้ที่คอยรับความรู้จากครูและผลิตซ้ำ ความรู้เหล่านั้นด้วยการเรียนรู้แบบเป็นเอกเทศ ไปเป็นการเรียนรู้ที่ตนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการผลิตสร้างความรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนนักเรียน สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้แบบใหม่ ซึ่งเทคโนโลยีการศึกษาได้เปลี่ยนรูปแบบการสอนจากที่ครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นนักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านเทคโนโลยีอันหลากหลาย และครูทำหน้าที่สนับสนุนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะเด่นได้รับการกล่าวถึงมาก วิจารย์ พานิช (2555) ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่าเนื่องจากเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้และเป็น การเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การเรียนแบบรู้จริง (Mastery Learning) การเรียนรู้แบบการสอนให้น้อย เรียนรู้ให้มาก (Teach Less & Learn More) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) การเรียนแบบรู้จริง (Mastery Learning) เป็นสิ่งที่สำคัญและเกิดขึ้นมานาน แต่การจัดกิจกรรมครูต้องเป็นนักออกแบบ เนื่องจากการเรียนแบบรู้จริงมักนำมาซึ่งภาระแก่ครูอย่างมาก ครูต้องทำหน้าที่ประเมิน

การเรียนรู้ (Formative Assessment) และวัดความเข้าใจของนักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียน พิสูจน์ว่าตนเรียนรู้วัตถุประสงค์นั้นเข้าใจอย่างแท้จริงโดยสอบผ่านข้อสอบ (Summative Assessment) และนักเรียนที่ยังสอบไม่ผ่านวัตถุประสงค์ข้อใดได้รับการช่วยเหลือ การเรียนรู้แบบรู้อจริงจะช่วยให้เด็กประมาณร้อยละ 80 สามารถเรียนเนื้อหาสำคัญได้ ขณะที่วิธีสอนแบบที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันเรียนรู้ได้ประมาณร้อยละ 20 นอกจากนี้การเรียนแบบรู้อจริงช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เพิ่มความร่วมมือระหว่างนักเรียน เพิ่มความมั่นใจตนเองของนักเรียน และช่วยให้โอกาสนักเรียนได้แก้ตัว

การเรียนรู้แบบการสอนให้น้อย เรียนรู้ให้มาก (Teach Less. Learn More) เป็นการเรียนการสอนที่ดีกว่าเนื่องจากช่วยให้กำลังใจนักเรียน และช่วยเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนสำหรับการใช้ชีวิตในอนาคต มากกว่าการสอนเน้นปริมาณมากๆ หรือการสอนเพื่อสอบ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสัมผัสหัวใจและให้กำลังใจ (Minds) นักเรียน ทั้งนี้เพื่อการเตรียมนักเรียนสำหรับการใช้ชีวิต เน้นหลักของการศึกษา (Core of Education) ว่าทำไมเราต้องสอน อะไรที่เราควรสอน และเราควรจะสอนอย่างไร ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นปริมาณ มาเป็นการเน้นที่คุณภาพการศึกษา ทั้งนี้คุณภาพการศึกษาที่มากขึ้น หมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน โอกาสของการแสดงออก ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างคุณลักษณะผ่านนวัตกรรมการสอน

การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เป็นกลยุทธ์ในการศึกษาที่ได้รับการกล่าวถึงในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาเนื่องจากมีการตระหนักและเป็นที่รับรู้กันว่ามี ความจำเป็นต้องให้โอกาสครั้งที่สอง เพื่อผู้ที่ไม่ได้รับประโยชน์จากโอกาสทางการศึกษา ที่มีอยู่ในช่วงวัยเด็กและเยาวชนนั้นคือ ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนตามปกติ ก็สามารถได้รับโอกาสศึกษาเรียนรู้ได้เช่นกัน ผ่านช่องทางของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีคุณสมบัติหลักที่สำคัญ 4 ประการ OECD (2004) กล่าวถึงมุมมองที่เป็นระบบ (A systemic View) เป็นลักษณะเด่นที่สุดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิตได้พิจารณาทั้งมุมมองด้านอุปสงค์ ด้านอุปทาน โอกาสในการเรียนรู้ที่ครอบคลุมวงจรชีวิตทั้งหมดและประกอบด้วย การเรียนรู้ในรูปแบบของการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ศูนย์กลางการเรียนรู้อยู่ที่นักเรียน (Centrality of the Learner) การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องเปลี่ยนแปลงการให้น้ำหนัก ความสนใจจากการมุ่งเน้นด้านอุปทาน แรงจูงใจในการเรียนรู้ (Motivation to Learn) แรงจูงใจในการเรียนรู้เป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ต้องมี

ความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพ สำหรับการเรียนรู้ที่จะเรียนผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการกำหนดทิศทางให้ตนเองได้ มีวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษาหลายประการ (Multiple Objectives of Education Policy) วงจรชีวิตตระหนักถึงมุมมองที่เป้าหมายทางการศึกษาหลายประการ เช่น ในด้านการพัฒนาส่วนบุคคล การพัฒนาองค์ความรู้ วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม และช่วยจัดลำดับความสำคัญในกลุ่ม วัตถุประสงค์เหล่านี้ ด้วยการเปลี่ยนผ่านหลักสูตรของช่วงชีวิตแต่ละบุคคล

กระบวนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ที่ยึดครู เป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered) การฟังบรรยาย จัดบันทึกจำเพื่อสอบมาเป็นการ ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) ที่เน้นกระบวนการการสอนให้น้อย เรียนรู้ให้มาก (Teach Less Learn More) เพื่อสัมผัสหัวใจและให้กำลังใจ (Minds) นักเรียนทั้งนี้เพื่อ การเตรียมนักเรียนสำหรับการใช้ชีวิต ควบคู่กับเนื้อหาในสาระวิชาหลัก อาทิ ทักษะใน การคิดขั้นสูง ทักษะในการเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ด้วยตนเองทักษะชีวิตและการ ทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งจะช่วยเตรียมความพร้อมให้รู้จักคิด เรียนรู้แก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอด ชีวิต

ครูต้องให้ความสำคัญต่อพัฒนาการจัดการศึกษา เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของ โลกยุคปัจจุบัน ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ที่สนองต่อการเป็น พลโลกที่ดี มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ทั้งในด้านการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) การสื่อสาร (Communication) การร่วมมือ (Collaboration) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะด้านสารสนเทศและสื่อสารเทคโนโลยี การ ออกแบบการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic) โดยการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นทักษะการ คิดและส่งเสริมทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่นักเรียนที่เหมาะสมต่อการพัฒนานักเรียน ในศตวรรษที่ 21 คือการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning) และการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) ผ่านการออกแบบ หลักสูตรที่ต้องกระชับ (Lean Curriculum) ให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการ และสามารถออกแบบการเรียนรู้สู่เป้าหมายหลักได้โดยไม่บรรจุเนื้อหาในหลักสูตรจนครู ต้องให้ความรู้แก่นักเรียน มากกว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และหลักสูตรข้างคิด (Think Curriculum) หลักสูตรสามารถสร้างและออกแบบหลักสูตรนักคิด เพื่อส่งเสริม ทักษะการคิดเป็นหลักของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งหลักสูตรต้องสามารถ

บูรณาการระหว่างสาขาวิชา (Interdisciplinary Curriculum) การออกแบบการเรียนรู้หรือ การแสวงหาความรู้ของนักเรียนไม่จำเป็นต้องยึดติดรายวิชา การกำหนดสถานการณ์ ปัญหาอ่านการเรียนรู้ในรูปแบบโครงงานและการเรียนรู้จากปัญหาเป็นฐานจำเป็นที่ หลักสูตรต้องไม่กำหนดกรอบการเรียนรู้เฉพาะสาระการเรียนรู้ชั้นๆ หรือรายวิชาใด วิชาหนึ่ง สามารถนำมาบูรณาการ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และสามารถค้นหาคำตอบหรือเกิดคำตอบในระหว่างการศึกษาหาความรู้ ได้ความรู้ใหม่ เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ได้เสมอ ภายใต้การเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งการใช้ เทคโนโลยีเพื่อการออกแบบการเรียนรู้ แสวงหาความรู้จากการลงมือปฏิบัติและเกิดการ เรียนรู้ให้เป็นบุคคลแห่งศตวรรษที่ 21 อย่างมั่นคงภายใต้โลกการเปลี่ยนแปลงการจัดการ เรียนในศตวรรษที่ 21

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มี ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตและ อาชีพทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากวิชาแกน และมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะ 3R 7C ผ่านการบูรณาการเพื่อการดำเนินชีวิตในศตวรรษ ที่ 21 การประเมินหลักสูตรและการสอนการพัฒนาวิชาชีพ และการจัดสภาพ สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

การศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ รวมทั้ง แนวคิดของนักวิชาการซึ่งจะกล่าวถึงเนื้อหาหลักคือ ความหมายของภาวะผู้นำครู ความสำคัญของภาวะผู้นำครู ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้และองค์ประกอบ ของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

2.1 ความหมายของภาวะผู้นำครู

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นศิลปะที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อนัก บริหารหรือผู้นำที่จะสนององค์การไปสู่ความสำเร็จได้ ซึ่งการเป็นผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร ต้องมีศิลปะในการครองคนเพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพตามที่กำหนดเอาไว้ โดยอาศัยบทบาทหน้าที่เน้นความพอใจของคนและเน้น

ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานช่วยเหลือกันมีความเป็นมิตรภาพถือว่าบุคคลนั้นมีภาวะผู้นำ (วิเชียร วิทย์อุดม, 2550, หน้า 3 ; สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550, หน้า 15 ; เนตรรัตน์ ญาวิราช, 2552, หน้า 3) สอดคล้องกับ ไชยา ภาวะบุตร (2555, หน้า 285) ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการใช้ศิลปะ อิทธิพล อำนาจหน้าที่และพลังอำนาจที่มีอยู่ เพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดำเนินงานในหน้าที่ รับผิดชอบให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้

การจัดการศึกษาผู้มึบทบาทสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษา คือ ครู ที่จะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการนำไปใช้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพสูงสุด ซึ่งสำนักงานพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 3) ได้ให้คำนิยาม ภาวะผู้นำครู (Teacher Leadership) หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของครู ที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องของสัมพันธ์ส่วนบุคคลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน โดยปราศจากการใช้อิทธิพลของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับ Harris, A. & Muijs, D. (2005, pp. 13 – 27, อ้างถึงใน อนันตดา ชาวนา, 2556 หน้า 26) ที่ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ภาวะผู้นำของครู หมายถึง ความสามารถและพฤติกรรมของครูในการดำเนินงาน การเปลี่ยนแปลงการทำงานโดยปราศจากการชี้แจงใจจากผู้นำ และด้านกระบวนการพัฒนาครูเพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงนอกจากนี้ Lieberman & Miller (2004, p.11 อ้างถึงใน เทพรังสรรค์ จันทรังษี, 2556 หน้า 26) กล่าวว่า ภาวะผู้นำครูทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนทั้งในด้าน วัฒนธรรมการทำงาน คุณภาพนักเรียนคุณภาพของนักเรียน

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำครู หมายถึง คุณลักษณะความสามารถที่ครูได้แสดงออกซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในองค์การ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยปราศจากการชี้แจงใจจากผู้บริหารสถานศึกษา มีการพัฒนาตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู และการร่วมกันเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาองค์การให้เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่วางเอาไว้

2.2 ความสำคัญของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

ภาวะผู้นำครู เป็นกระบวนการที่ครูใช้รูปแบบของอิทธิพลระหว่างผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม หรือใช้อิทธิพลตำแหน่งให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติตาม เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนรู้นี้

สถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้ดำเนินการประเมินสมรรถนะครูในด้าน คุณลักษณะของบุคคลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานประกอบด้วย ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความสามารถ (Ability) และคุณลักษณะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน (Other Characteristics) ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคลากรในองค์การหรือ หน่วยงานปฏิบัติงานได้ผลงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่นๆ จากความสำคัญของครูดังกล่าว ข้างต้น ครูจึงเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ การปรับกระบวนทัศน์ ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของโรงเรียน ซึ่งหมายถึงจะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนจากการบอก ความรู้ การจำความรู้สู่การเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ พ.ศ. 2548 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549 : 84) ได้กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพครู ต้องมีมาตรฐานวิชาชีพในมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพเกี่ยวกับสาระความรู้ และสมรรถนะของครูตามมาตรฐานความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตรและด้านการจัดการ เรียนรู้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร

1.1 สาระความรู้

1.1.1 ปรัชญา แนวคิดทฤษฎีการศึกษา

1.1.2 ประวัติความเป็นมาและระบบการจัดการศึกษาไทย

1.1.3 วิสัยทัศน์และแผนพัฒนาการศึกษาไทย

1.1.4 ทฤษฎีหลักสูตร

1.1.5 การพัฒนาหลักสูตร

1.1.6 มาตรฐานและมาตรฐานช่วงชั้นของหลักสูตร

1.1.7 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

1.1.8 ปัญหาและแนวโน้มในการพัฒนาหลักสูตร

1.2 สมรรถนะ

1.2.1 สามารถวิเคราะห์หลักสูตร

1.2.2 สามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรได้อย่างหลากหลาย

1.2.3 สามารถประเมินหลักสูตรได้ทั้งก่อนและหลังการใช้

หลักสูตร

1.2.4 สามารถจัดทำหลัก

1.3 การจัดการเรียนรู้

1.3.1 สาระความรู้

1.3.1.1 ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน

1.3.1.2 รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนารูปแบบการเรียน

การสอ

1.3.1.3 การออกแบบและการจัดประสบการณ์เรียนรู้

1.3.1.4 การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้

1.3.1.5 การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม

1.3.1.6 เทคนิคและวิทยาการจัดการเรียนรู้

1.3.1.7 การใช้และผลิตสื่อและการพัฒนาวัตกรรมในการ

เรียนรู้

1.3.1.8 การจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.3.1.9 การประเมินผลการเรียนรู้

1.4 สมรรถนะ

1.4.1 สามารถนำประมวลรายวิชามาจัดทำแผนการเรียนรู้

รายภาคและรายปี

1.4.2 สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

1.4.3 สามารถเลือกใช้ พัฒนา สร้างสื่อ อุปกรณ์ที่ส่งเสริมการ

เรียนรู้ของผู้เรียน

1.4.4 สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและ

จำแนกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการประเมินผล

นอกจากนี้สำนักวิชาการและมาตรฐานวิชาชีพ (2553 : 2) ได้กำหนด

สมรรถนะครูผู้สอน ในสังกัดซึ่งประกอบด้วยสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน
ไว้ ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก (Core Competency) มี 5 สมรรถนะ คือ

1.1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน

1.2 การบริการที่ดี

1.3 การพัฒนาตนเอง

1.4 การทำงานเป็นทีม

1.5 จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู

2. สมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency)

มี 6 สมรรถนะ คือ

2.1 การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

2.2 การพัฒนาผู้เรียน

2.3 การบริหารจัดการชั้นเรียน

2.4 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

2.5 ภาวะผู้นำครู

2.6 การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการ

เรียนรู้

จากข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำครู เป็นตัวชี้วัดหนึ่งในสมรรถนะประจำสายงานของครูผู้สอน ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้ครูผู้สอนทุกคน มีภาวะผู้นำครูซึ่งสมรรถนะประจำสายงาน นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของครูผู้สอนโดยตรง ในการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการชั้นเรียนที่รับผิดชอบ ครูจะต้องใช้ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการนักเรียนที่ตนสอนให้เป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมและมีภาวะผู้นำในการตัดสินใจในการบริหารโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553 : 108 – 109) กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551 และการออกแบบการจัดการเรียนรู้

2. จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้

ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะ

อันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

3. วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบ

การเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่าง

ของผู้เรียนและพัฒนาการทางสมอง เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์

4. จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร
5. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้
6. จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน
7. ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ มุ่งเน้นการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และผู้ปกครอง ตลอดจนความสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของผู้เรียน
8. นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้เพื่อสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนปรับปรุงการจัดกิจกรรมการสอนของตนเองอย่างเป็นระบบ
9. ใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สอดคล้องกับบทบาทของครูผู้สอนตาม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กำหนดบทบาท ของครูผู้สอนไว้ คือ

1. ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน
2. กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะ กระบวนการที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการและความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะ อันพึงประสงค์
3. ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่าง บุคคลและพัฒนาการทางสมองเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย
4. จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการ เรียนรู้
5. จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้
6. ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับ

ธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

7. วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2550 : 42) กล่าวว่า ในห้องเรียน ครูต้องเป็นทั้งผู้สอนและเป็นผู้บริหาร เห็นได้จากการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของครูในการเป็นครูผู้นำ (Teacher Leaders) ชัดเจนขึ้น เช่น บทบาทการเป็นพี่เลี้ยง (Mentors) ให้กับครูใหม่ บทบาทผู้นำทีมงาน (Team leaders) การเป็นผู้นำการพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Developers) และบทบาทการเป็นผู้ให้การพัฒนาแก่บุคลากรต่าง (Staff Development Providers) เป็นต้น จากการกำหนดบทบาทผู้นำของครูดังกล่าวนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีการกำหนดให้ครูมีภาวะผู้นำสูงขึ้น และเพียงพอที่จะดำเนินการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในด้านต่างๆ ให้สำเร็จ โดยบทบาทที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำครูในด้านกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Process) และต้นกระบวนการพัฒนาครูเพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ชาญชัย อาจิดนสมาจาร (2550 : 49) กล่าวว่า ครูควรมีลักษณะและพฤติกรรมในด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ดังนี้

1. กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนให้รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. การเป็นผู้นำทางวิชาการ
3. การบริหารจัดการชั้นเรียน
4. เป็นผู้มีวิสัยทัศน์
5. แสดงออกด้วยพฤติกรรมเชิงรุก
6. กล้าตัดสินใจ

7. ยอมรับและเห็นความสำคัญ ประโยชน์และความต้องการผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของอาภรณ์ ใจเที่ยง (2550 : 84) กล่าวถึงบทบาทครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน ดังนี้

7.1 เป็นผู้จัดการ (Manager) เป็นผู้กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมทำกิจกรรม เป็นผู้มอบหมายงานหน้าที่ ความรับผิดชอบ จัดการให้ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจ

7.2 เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (An Active Participant) เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริงๆ พร้อมทั้งให้ความคิดเห็นเชิงประสพการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

7.3 เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ (Helper And Resource) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

7.4 เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter And Encourager) สนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์หรือให้คำแนะนำ ที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

7.5 เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) คอยติดตามตรวจสอบความถูกต้องของผลงานซึ่งอาจกระทำได้ทั้งก่อนและหลังการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลักษณะของครูในด้านการจัดการเรียนรู้ ว่าครูจำเป็นต้องมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม และมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

7.5.1 ด้านบุคลิก ประกอบด้วย

7.5.1.1 มีกิริยวาจาที่เหมาะสม

7.5.1.2 อารมณ์ดีมีเมตตา

7.5.1.3 ใช้ภาษาแจ่มชัด

7.5.1.4 ขจัดความลำเอียง

7.5.1.5 พลัดเปลี่ยนเวียนรายงาน

7.5.1.6 บูรณาการทุกวิชา

7.5.1.7 สรรหาสื่อหลากหลาย

7.5.1.8 เลิกบรรยายให้ปฏิบัติ

7.5.1.9 จัดตามหลัก Child – Centered จากหลักการข้างต้น

ได้ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดแก่ผู้เรียน ครูจึงต้องมีทั้งศาสตร์ คือ ความรู้พื้นฐานในด้านต่างๆ มากพอและมีศิลป์คือวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีจิตสำนึกรักในวิชาชีพ รักความเป็นครู รักในสิ่งที่ตนเองสอน และรักผู้เรียน

สอดคล้องกับแนวความคิดหลักของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552 : 70) ที่ได้นำเสนอพฤติกรรมในด้านการจัดการเรียนรู้ของคุณครูไว้ว่าคุณครูควรมี

พฤติกรรมในการจัดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ดังนี้มีทักษะความสามารถ สติปัญญา ความคิด มีทัศนคติ ค่านิยมความพึงพอใจ ความสนใจมีความเป็นนักวิชาการ คุณภาพของครู ลักษณะการปฏิบัติงาน ด้านบุคลิกภาพ มีจิตลักษณะ ความสัมพันธ์กับผู้อื่น พฤติกรรมด้านสุขภาพและภูมิหลังของครู นอกจากนี้ Carter (1990, อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 หน้า 96) ได้สรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนประถมศึกษาเรียงตาม ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนดำเนินการสอนและขั้นประเมินผล ดังนี้

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้สากล
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศที่ปลุกเร้า ชูใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ
3. ครูเข้าใจและเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง โดยร่วมมือกับชุมชน
9. ครูปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยมและคุณธรรมตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูประเมินตนเองอยู่เสมอ ตลอดจนสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

Lieberman and Miller. (2004 : 11) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำครูทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในโรงเรียน ทั้งในด้านวัฒนธรรมการทำงานและคุณภาพนักเรียน ส่วน York – Barr and Duke (2004 : 260) ได้สังเคราะห์การวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำครูที่พบในกระบวนการวิจัย ดังนี้ ภาวะผู้นำครูผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือครูที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอน ใช้บทบาทของผู้นำเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ท่ามกลางครูที่มีและครูผู้นำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพัฒนาการเรียนรู้อันอยู่ในชั้นเรียน

โดยมุ่งเน้นความสำเร็จในการเรียนรู้ ภาวะผู้นำของครูในด้านพฤติกรรมผู้นำ คือการที่ครูผู้นำทั้งแบบทางการและไม่ทางการ 4 ลักษณะ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำแบบมุ่งคุณภาพขององค์กร ภาวะผู้นำตามภารกิจที่ปฏิบัติ และภาวะผู้นำแบบใช้บทบาทคู่ขนาน และเห็นว่าการพัฒนาครูให้เป็นครูผู้นำและใช้ภาวะผู้นำเพื่อการปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนรู้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สถานศึกษา

จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทคุณลักษณะของภาวะผู้นำครู สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำครูมีความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติงาน ครูทุกคนต้องพัฒนาตนเองให้มีความเป็นผู้นำและมีภาวะผู้นำทั้งในการปฏิบัติงานในหน้าที่และที่สำคัญต้องพัฒนาตนเองให้พร้อมเท่าทันการเปลี่ยนแปลง อันจะส่งผลให้ครูจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาวิชาชีพให้เป็นที่ยอมรับเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณภาพ

2.3 องค์ประกอบของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้นักวิชาการนักการศึกษาได้สรุปไว้ตามลำดับ ดังนี้

Harris and Muijs (2002: 13 – 17) ได้สรุปองค์ประกอบภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ครูสามารถเป็นต้นแบบการในพัฒนาโรงเรียน ในภาพรวมสามารถถ่ายทอดให้ทุกคนมีความเข้าใจร่วมกัน และนำไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียนของตนเอง
2. ภาวะผู้นำครูในการมีส่วนร่วม ครูเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา และมีความเป็นเจ้าของ ซึ่งภาวะผู้นำนี้จะช่วยให้ครูคนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้นและการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงาน และร่วมกันพัฒนาโรงเรียนไปสู่เป้าหมายร่วมกัน

3. ครูเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ เป็นผู้เชี่ยวชาญในโรงเรียนและ เป็นคนที่สามารถแสวงหาความร่วมมือกับองค์การภายนอกได้

ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2550, หน้า 39 – 41) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาบทบาทในการจัดการเรียนรู้ของครูปรับบทบาทการจัด คือ เป็นผู้ชี้แนะ (Adviser) เป็นผู้กระตุ้นจัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษาเพื่อให้

นักเรียนเกิดการเรียนการสอน จากการถ่ายทอดความรู้ (Teacher Teaching) เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) การเรียนรู้เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้นักเรียนเลือกตามความถนัดและความสนใจ

2. ครูและนักเรียนมีบทบาทร่วมกัน (Co – Ordinator) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ กระตุ้นให้นักเรียนอยากค้นหาความรู้ด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้นักเรียนรู้จักตนเอง ว่าเขาต้องการอะไรและรู้จักคิดว่าทำอย่างไร จึงจะได้เรียนรู้

3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้เต็มตามศักยภาพ มีความสมดุล ความพอดีระหว่างการเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ด้วยการพัฒนาได้อย่างครอบคลุมในสิ่งต่อไปนี้

3.1 MQ (Morality Quotient) ระดับคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ปฏิบัติตามหลักธรรมของแต่ละศาสนา

3.2 IQ (Intellectual Quotient) ระดับเชาวน์ปัญญา ได้แก่ การมีจินตนาการ สามารถคิดริเริ่ม คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

3.3 AQ (Adversity Quotient) ระดับความสามารถในการเผชิญปัญหา ที่ไม่เคยพบมาก่อนสามารถฟันฝ่าอุปสรรคประสบความสำเร็จได้ด้วยตนเอง

3.4 TQ (Technology Quotient) ระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เพื่อแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

3.5 EQ (Emotional Quotient) ระดับพัฒนาการด้านอารมณ์ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. วิธีการสอนเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ให้นักเรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ ความคิด ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ให้นักเรียนได้แสดงความสามารถทางปัญญาในการทำความเข้าใจกับเรื่องต่างๆ ทำทนายให้นักเรียนเกิดความคิดใหม่ที่ต่างไปจากเดิม และสามารถหาเหตุผลอธิบายความคิดของตนเองได้

5. ใช้วิธีการสอนที่เน้นการคิด สืบค้น เปิดโอกาสให้นักเรียนสืบค้นจากข้อมูลและใช้ความคิดเพื่อสรุปความรู้ต่างๆ นั่นคือ ครูจะต้องกระตุ้นนักเรียนให้คิดตั้งคำถามหรือการอภิปรายเพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้สนใจ ใฝ่รู้ รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ ตีความและหาข้อสรุป

6. ใช้วิธีการสอนที่เน้นให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์และการสรุปองค์ความรู้แบบองค์รวม (Holistic Thinking) ไม่แยกส่วนด้วยการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเชื่อมโยงเรื่องราว และแนวความคิดสิ่งที่เรียนรู้ในห้องเรียนกับวิถีชีวิต

7. ใช้การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการทั้งเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม โดยยึดธรรมชาติของนักเรียน เพื่อสนองวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของนักเรียน และธรรมชาติของวิชาด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ สถานการณ์จริง ระบบสารสนเทศให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ทดลอง สัมผัส

8. ด้านการดำเนินการวัดและประเมินผลเน้นการประเมินผลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้เป็นการทดสอบ เพื่อดูพัฒนาการของนักเรียนว่าอยู่ในระดับใด มีความสามารถ หรือมีจุดเด่นที่ควรได้รับการส่งเสริมในด้านใด จุดอ่อนที่ควรแก้ไขอยู่ตรงไหน สามารถออกแบบการวัดและประเมินผลนักเรียนได้ครอบคลุมทุกด้าน เน้นการใช้ข้อสอบอัตนัยเชิงวิเคราะห์ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน และมีการถ่ายทอดความคิดอย่างเป็นระบบและประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์

9. จัดบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อม เอื้อต่อการเรียนรู้สร้างบรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียน ที่จูงใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ สร้างทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้นักเรียนได้มีโอกาสได้เลือกทำกิจกรรมหรือเรียนรู้ตามความสนใจ สร้างบรรยากาศในขณะที่เรียนให้สนุก มีความสุข ให้นักเรียนรู้สึกว่าการเรียนเป็นเรื่องง่าย ให้นักเรียนเป็นตัวเอกในการเรียน มีครูเป็นผู้ช่วย จัดชั้นเรียนให้นักเรียนมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นระหว่างกัน

10. มีบุคลิกภาพครูผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในการปฏิรูปการเรียนรู้ควรเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดี และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ใช้คำพูดและการแสดงออกที่เป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจะขยายเครือข่ายการจัดการเรียนรู้สู่เพื่อนครูด้วยกัน และใช้ระบบทีมงานในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

ชาญชัย อาจิณสมมาตร (2550, หน้า 49) ซึ่งกล่าวไว้ว่าภาวะผู้นำเพื่อการจัดการเรียนรู้ เป็นการนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ ครูควรมีลักษณะและพฤติกรรมในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพดังนี้

1. กระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียนให้รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วย

ตนเอง

2. การเป็นผู้นำทางวิชาการ
3. การบริหารจัดการชั้นเรียน
4. เป็นผู้มีวิสัยทัศน์
5. แสดงออกด้วยพฤติกรรมเชิงรุก
6. กล้าตัดสินใจ
7. ยอมรับเห็นความสำคัญประโยชน์และความต้องการของนักเรียน

เป็นสำคัญ

ชนาธิป พรกุล (2552, หน้า 4) กล่าวถึงภาวะผู้นำครูเพื่อจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ มีดังนี้

1. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ กำหนดการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ระดับหน่วยการเรียนรู้

2. ทักษะการคิดและขั้นตอนการคิด
3. ขั้นตอนการวางแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งก่อนและหลังการเขียน

แผนการเรียนรู้

4. การออกแบบการสอน และการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอน

ภาวะผู้นำเพื่อจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของอาภรณ์ ใจเที่ยง

(2550, หน้า 84) ประกอบด้วย

1. เกมเพลงนำมาใช้
2. ให้เล่นิทานให้สนุก
3. ปลุกใจให้คิด
4. ไม่เกาะติดในห้องเรียน
5. พลัดเปลี่ยนเวียนรายนงาน
6. บูรณาการทุกวิชา
7. สรรหาสื่อหลากหลาย
8. เลิกบรรยายให้ปฏิบัติ
9. จัดตามหลัก Child Centered

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553, หน้า 12) กล่าวถึงการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของ ประกอบด้วย

1. จัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
2. จัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. จัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาการทางสมอง
4. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์
5. ใช้สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้
6. จัดระบบสารสนเทศ เครือข่ายการเรียนรู้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553, หน้า 108 – 109) เสนอองค์ประกอบของภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ หลักเกณฑ์ในการจัดการเรียนรู้ดังนี้

1. เข้าใจหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และการออกแบบการเรียนรู้
2. เน้นความรู้ที่ทักษะกระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของนักเรียน
3. วิเคราะห์นักเรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของนักเรียน ตามความแตกต่างของนักเรียนและพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์
4. จัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร
5. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้
6. จัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียน
7. ประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้มุ่งเน้นการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนความสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของนักเรียน
8. นำผลการประเมินนักเรียนมาใช้เพื่อสอนซ่อมเสริมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2554, หน้า 40) ได้กำหนดเกณฑ์การจัดการเรียนรู้ในการประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู ซึ่งพิจารณาจากผลการดำเนินงานของครู ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการและความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์
 2. การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของนักเรียน
 3. การออกแบบการเรียนรู้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคลและ พัฒนาการทางสมองเพื่อนำนักเรียนไปสู่เป้าหมาย
 4. การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้
 5. การจัดเตรียมและใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีที่เหมาะสม มาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอน
 6. การประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนด้วยวิธีที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา และระดับพัฒนาการของนักเรียน รวมทั้งการวางแผนให้ให้นักเรียนประเมินความก้าวหน้าของตนเอง และนำมาใช้ปรับปรุงพัฒนาตนเอง
 7. การวิเคราะห์ผลการประเมิน และนำมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนา นักเรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน
 8. การศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อและกระบวนการจัดการเรียนรู้
- อาภากรรัตน์ ราชพัฒน์ (2554, หน้า 141 – 144) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำของครู เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามเกณฑ์ที่กำหนด ทดสอบสอดคล้องของโมเดลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด และตรวจสอบค่าน้ำหนักองค์ประกอบตามเกณฑ์ที่กำหนดผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำของครูประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้
1. มีการพัฒนาตนเองและเพื่อนครู หมายถึง พฤติกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่แสดงออกถึงความสนใจและความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการสนับสนุนและช่วยเหลือเพื่อนครูคนอื่นๆ ให้มีการพัฒนาตนเองด้วย โดยวัดได้จากองค์ประกอบ

- 1.1 วิสัยทัศน์พัฒนาตนเอง หมายถึง พฤติกรรมของครู
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้
 - 1.1.1 สามารถวางแผนที่ชัดเจนเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในอนาคต
 - 1.1.2 วิเคราะห์และเรียนรู้ในสิ่งที่กระทำได้
 - 1.1.3 เป็นบุคคลที่มองโลกในแง่ดี
 - 1.1.4 เรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งจากทางตนเองและผู้อื่น
 - 1.1.5 ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ให้งานสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

2. เชื่อมั่นในตนเองว่าพัฒนาได้ หมายถึง พฤติกรรมของครู
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

- 2.1 ความกล้าและความตั้งใจมั่นในการทำสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการ
ที่แตกต่างไปจากเดิม
- 2.2 ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2.3 มีเป้าหมายที่ชัดเจนสามารถบรรลุได้

3. เป็นครูผู้นำพัฒนาเพื่อนครู หมายถึง พฤติกรรมการแสดงของ
ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

- 3.1 สนับสนุนให้เกิดการปรับปรุงการเรียนการสอนของโรงเรียน
- 3.2 เป็นพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษากับเพื่อนครู
- 3.3 ได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อนร่วมงาน
- 3.4 มีความมุ่งมั่นและมีทักษะในการบริหารจัดการ
- 3.5 สร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นและทำงานอย่างเป็นระบบ
- 3.6 ร่วมคิดร่วมทำงานกับเพื่อนครู
- 3.7 มีการสื่อสารและให้ข้อมูลย้อนกลับแก่เพื่อนร่วมงาน
- 3.8 พัฒนาริชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน

4. เป็นแบบอย่างทางการสอน หมายถึง พฤติกรรมของครูใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่แสดงออกถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีความเป็นเลิศทางการ
สอนเป็นที่ยอมรับ และเชื่อถือจากเพื่อนครู ที่วัดได้จากองค์ประกอบ

4.1 ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย หมายถึง พฤติกรรมการสอน
ของครูในสถานผู้นำการเปลี่ยนแปลง สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

- 4.1.1 ปรับปรุงการสอนโดยเรียนรู้วิธีการและเทคนิคต่างๆ
ของการสอน
- 4.1.2 เลือกวิธีสอนที่ตรงกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการ
สอน
- 4.1.3 วางแผนการสอนอย่างหลากหลายวิธี
- 4.1.4 มีความอดทนและพัฒนาวิธีการสอนอย่างต่อเนื่อง
- 4.1.5 ส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้
ต่างๆ
- 4.1.6 ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย
สติปัญญาอารมณ์และสังคมเป็นสำคัญ
- 4.1.7 มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาที่สอน

5. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง พฤติกรรมของครูใน
สถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้

- 5.1 ศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล
- 5.2 ส่งเสริมผู้เรียนให้รับผิดชอบในการเรียน
- 5.3 พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 5.4 สนับสนุนปัจจัยการเรียนรู้ของตนเองให้ผู้เรียน

6. ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ หมายถึง พฤติกรรมของครู
ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

- 6.1 ร่วมวางแผนการจัดการชั้นเรียนกับผู้เรียน
- 6.2 เสริมสร้างบรรยากาศของความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนและ
ผู้เรียนกับผู้เรียน
- 6.3 ให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- 6.4 สนับสนุนให้มีสื่อการสอนที่เพียงพอและมีคุณภาพ
- 6.5 ส่งเสริมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

7. มีส่วนร่วมในการพัฒนา หมายถึง พฤติกรรมของครูในสถานศึกษา
ชั้นพื้นฐานที่แสดงออกถึงการให้ความร่วมมือกับครูในโรงเรียนและหน่วยงานหรือ

บุคคลภายนอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาหรือเพิ่มประสิทธิภาพของโรงเรียนวัดได้จากองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

8. มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาร่วมกัน หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้ 1) ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์การ 2) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกันเพื่อให้งานบรรลุความสำเร็จ 3) มีความเพียรพยายามที่จะทำให้วิสัยทัศน์ประสบความสำเร็จ 4) พัฒนาวิสัยทัศน์ของตนให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์การ

9. มีการทำงานเป็นทีม หมายถึง พฤติกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดวัดได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้ มีการวางแผนการทำงานร่วมกัน ร่วมมือประสานงานเพื่อความสำเร็จ มีการติดต่อสื่อสารกัน ร่วมมือประสานงานเพื่อความสำเร็จ และการตัดสินใจเพื่อสมาชิกปฏิบัติตาม

10. มีเครือข่ายการปฏิบัติงานร่วมกัน หมายถึง พฤติกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้ วางแผนการดำเนินกิจกรรมสนองความต้องการของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ติดต่อสื่อสารกับสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารข้อคิดเห็นต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ขอรับสนับสนุนเพื่อแก้ไขปัญหาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ร่วมรับผิดชอบการดำเนินกิจกรรมต่างๆ พัฒนาและขยายเครือข่ายเพื่อหาแนวทางดำเนินการใหม่ๆ

11. เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง พฤติกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่แสดงออกถึงความมุ่งมั่นในการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการนำวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติ ความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหาวัดได้จากองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

11.1 เป็นผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดที่สังเกตได้จาก ตัวบ่งชี้ มีความรู้ในวิชาชีพ และเหตุการณ์ปัจจุบัน มีความคิดริเริ่มที่จะแก้ไขสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้น อดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่ยากลำบากเพื่อให้งานสำเร็จ กล้าตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ปฏิบัติงานโดยอาศัยหลักของเหตุผลปราศจากอคติ รักและศรัทธาผู้ร่วมงาน

11.2 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง พฤติกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้ เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนร่วมงาน สร้างสรรค์นวัตกรรมและบรรลุเป้าหมายของงานอย่าง

ต่อเนื่อง พัฒนาความรู้ความสามารถอยู่เสมอ แสวงหาโอกาสในการทำงานเป็นใหม่ๆ เพื่อความก้าวหน้า ความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และมีทักษะการจัดการและใช้ความรู้เพื่อการดำเนินชีวิต

11.3 เป็นผู้ได้รับการยอมรับ หมายถึง พฤติกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังเกตได้จากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ พัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ รักษาระดับคุณภาพงานและพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน และได้รับความไว้วางใจจากหมู่คณะ

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า จารุภัทร บุญส่ง (2556, หน้า 172 – 174) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาต่งบ่งชี้ภาวะผู้นำทางการสอนของหัวหน้า กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางการสอนของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และเพื่อทดสอบความสอดคล้องของกลไกของโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางการสอนของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำทางการสอน จำนวน 4 องค์ประกอบ คือ

1. ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายการเรียนรู้ วัดได้จากตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้

1.1 การรวมกำหนดแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้

1.2 การให้ความสำคัญสูงสุดต่อการเรียนรู้

1.3 การสร้างเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการ

2. ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการสอนวัดได้จากตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้

2.1 หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการ

2.2 ความสอดคล้องของหลักสูตรและการสอน ทรัพยากร และการประเมินผล

2.3 การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน

3. ด้านการพัฒนานักเรียน

3.1 การรักษามาตรฐานที่สูงของนักเรียน

3.2 การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

4. ด้านการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้

4.1 การสะท้อนผลงานวิเคราะห์และวิพากษ์

4.2 การสร้างและรักษาสัมพันธภาพที่ดี และผลการทดสอบความ

คิดเห็น

นอกจากนี้ รัชฎาพร พิมพิชัย (2556, หน้า 200) ได้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนสอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาองค์ประกอบและสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครู ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครู ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำครูมี 5 องค์ประกอบหลัก คือ

1. การสร้างและพัฒนาหลักสูตร
2. การกำหนดเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอน
3. การใช้กลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอน
4. การมีทักษะในการจัดการเรียนการสอน และ
5. การวัดและประเมินผล

จากการศึกษาวิจัยยังพบว่ามีรูปแบบการพัฒนา คือ หลักการของรูปแบบวัตถุประสงค์ เนื้อหากระบวนการของรูปแบบ การวัดและประเมินผล สื่อและแหล่งเรียนรู้ ผลของการใช้รูปแบบพบว่า ครูมีภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนการสอนหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนทดลองใช้รูปแบบ

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศิษฐ์ มุ่งนากลาง (2556, หน้า 226) ได้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตตรวจราชการที่ 11 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครู ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครู ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำครูมี 4 องค์ประกอบคือ

1. บุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง
 - 1.1 แบบอย่างทางการสอน
 - 1.2 การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม
 - 1.3 มุ่งพัฒนานักเรียน ผลการตรวจสอบยืนยันองค์ประกอบของ

รูปแบบการพัฒนา มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากทุกพฤติกรรมผลของการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า การประเมินภาวะผู้นำครูของผู้เข้ารับการพัฒนาโดยรวม

หลังการพัฒนาเพิ่มขึ้นก่อนการพัฒนา

สอดคล้องกับงานวิจัยของ Blase & Blase, Anderson jr. (1994). ได้ศึกษา งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรู้ และได้ข้อสรุปส่วนผู้นำในการจัดการ เรียนรู้เน้นการปฏิบัติที่เห็นได้ชัดเจนแสดงบทบาทผสมผสาน โดยใช้ภาวะผู้นำทางการ เปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) รวมทั้งภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) และการตัดสินใจร่วมกัน (Shared Decision Making) โรงเรียนที่มีภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรู้ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของครูในห้องเรียน ทำให้เกิดผลอย่างมากในทางความรู้สึกและพฤติกรรม เมื่อเปรียบเทียบความรู้ที่ได้จาก งานวิจัยพบว่า ควรพิจารณาใช้รูปแบบภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเรื่องต่อไปนี้ 1) เน้นการเรียนการสอนเป็นอันดับสำคัญที่สุด 2) สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ การวิเคราะห์ และการวิพากษ์ 3) มีการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับงานการเรียนการสอน 4) สร้างข้อตกลง ของกลุ่มและองค์การ

เช่นเดียวกับแนวคิดของ Hoy และ Hoy (2003) ได้กล่าวถึงบทบาท ที่สำคัญในการเป็นผู้นำทางการจัดการเรียนรู้ (instructional leader) ซึ่งภาวะผู้นำ ทางการจัดการเรียนรู้ควรเกิดขึ้นเองจากครู ทั้งนี้ครูเป็นผู้นำการสอนในชั้นเรียน เป็นผู้รู้ดี เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน และเป็นผู้ที่มีความรู้เป็นอย่างดีเยี่ยมในตัว ผู้ที่เป็นผู้นำ ทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องใช้เวลาในห้องเรียนพูดคุยเกี่ยวกับการเรียนและการสอน การปรับปรุงการเรียนและการสอน ให้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง ควรจะมีการพูดคุย เกี่ยวกับอาชีพของตนเองและพัฒนาอาชีพ อันเกี่ยวเนื่องกับการจัดการเรียนการสอน สิ่งบ่งบอกถึงการพัฒนาที่ได้ผลดีและใช้แทนการนิเทศตามแบบเก่า ได้แก่ การให้ความ ร่วมมือ ความเป็นเพื่อนร่วมงาน ความชำนาญการ และทีมงาน แม้ว่าผู้บริหารโรงเรียน จะเป็นผู้นำในการใช้ความพยายามอย่างเต็มใจร่วมมือและอย่างมีอาชีพ แต่ในที่สุดก็เป็น ครูนั่นเองที่เป็นผู้กำหนดความสำเร็จ นอกจากนี้ Collett Bloom (2005) ได้กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) หลักสูตร 2) การสื่อสาร 3) ความเป็น มืออาชีพและบุคลิกภาพ

สอดคล้องกับ Richard Jones (2010) ได้อธิบายว่า ภาวะผู้นำในการ จัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 1) มิวสิคัลทัศน์ 2) การประเมิน 3) หลักสูตร 4) การมี กลยุทธ์ 5) การมีทักษะ 6) การสร้างสรรค์ 7) การตัดสินใจ 8) ความมุ่งมั่น 9) เป้าหมาย 10) บุคลิกภาพ

จากการศึกษาแนวคิด และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำมาแสดงในตารางวิเคราะห์ โดยองค์ประกอบเหล่านี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยต่อไป ดังตาราง 4

ตาราง 4 องค์ประกอบภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการจัดการเรียนรู้

นักการศึกษา องค์ประกอบ ภาวะผู้นำครู	Blasé&Blasé. (2001)	Harris & Mujs. (2002)	Hoy & Hoy. (2003)	Collett Bloom. (2005)	Richard Jones. (2010)	เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา.	ชาญชัย สมาจาร. (2550)	สพฐ. (2553)	สำนักวิชาการฯ (2553)	สมศ. (2554)	อาภารัตน์ ราชพัฒน์. (2555)	ความถี่
1. การพัฒนาตนเอง และเพื่อร่วมงาน	✓	✓		✓	✓	✓				✓	✓	7
2. แบบอย่างทางการสอน						✓	✓			✓	✓	4
3. มีส่วนร่วมในการ ทำงาน	✓					✓	✓	✓		✓	✓	6
4. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง	✓				✓	✓	✓			✓	✓	6
5. ส่งเสริมการเรียนรู้ ทักษะการคิด	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9
6. พัฒนาหลักสูตรแบบ บูรณาการ			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	8
7. ส่งเสริมการเรียนรู้ ตามสภาพจริง			✓		✓	✓			✓	✓	✓	6
8. พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณ ลักษณะอันพึงประสงค์				✓	✓	✓		✓		✓		5

ตาราง 4 (ต่อ)

นักรการศึกษา องค์ประกอบ ภาวะผู้นำครู	Blasé&Blasé. (2001)	Harris &Muijs. (2002)	Hoy&Hoy. (2003)	Collett Bloom. (2005)	Richard Jones. (2010)	เกษมา วรวรรธณ ณ อยุธยา.	ชาญชัย สมาจาร. (2550)	สพฐ. (2553)	สำนักวิชาการฯ (2553)	สมศ.(2554)	อภปรรัตน์ ราชพัฒน์.(2555)	ความถี่-
9. สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้						✓				✓		2

จากตาราง 4 สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้มี องค์ประกอบที่สำคัญ 7 องค์ประกอบ คือ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน 2) มีส่วนร่วมในการทำงาน 3) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4) ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการคิด 5) พัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ 6) ส่งเสริมการเรียนรู้ตามสภาพจริง 7) พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยใช้ความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้มี องค์ประกอบที่สำคัญ 7 องค์ประกอบดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน องค์ประกอบที่ 2 มีส่วนร่วมในการทำงาน องค์ประกอบที่ 3 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่ 4 ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการคิด องค์ประกอบที่ 5 พัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ องค์ประกอบที่ 6 ส่งเสริมการเรียนรู้ตามสภาพจริง องค์ประกอบที่ 7 พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ตอนที่ 3 ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการเรียนรู้ของคนในศตวรรษที่ 21 โลกแห่งการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การศึกษาที่ยอมรับกันว่าเป็นการสร้างความรู้ ความสามารถ และพัฒนาศักยภาพของคน ได้แก่ การศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การให้โอกาสแก่นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสรับรู้ เพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของแต่ละคนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยปราศจากข้อจำกัด ทั้งระดับสติปัญญา ความสามารถในการรับรู้ และอื่นๆ อีกทั้งยังหวังว่านักเรียนสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับ เวลา และสถานที่ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดทั้งในการแก้ปัญหา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ ในทุกระดับ ในลักษณะที่เรียกว่า Constructionism ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology – ICT) เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การศึกษานอกระบบเป็นจริงได้ เพราะสามารถแสดงอักษรภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว รวมถึงการสร้างสถานการณ์เสมือนจริง (Virtual Situation) ได้เหมือนๆ กับที่หนังสือ หนังสือภาพ เทปเสียง วีดิทัศน์ หรือสื่ออื่นๆ ที่มีทั้งหมด รวมทั้งเพิ่มการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับผู้ใช้ได้ และสร้างเครือข่ายให้สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างไร้ขอบเขต ในแง่ของสถานที่ที่แตกต่างคนละแห่งกัน

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงบริบทสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการสื่อสารปัจจุบัน บนโลกไร้พรมแดนที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องรวดเร็วและรุนแรง การศึกษายังคงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์และการพัฒนาประเทศที่เชื่อมโยงกันทั่วโลก ให้สามารถดำรงชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างยั่งยืน ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย รวมทั้งการศึกษาตลอดชีวิต การจัดระบบการศึกษาที่สนองต่อความต้องการของบุคคล สังคม และประเทศชาติมากเท่าไร หมายถึงการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นเพียงนั้นบุคคลสำคัญที่สุดใน

กระบวนการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาการเรียนรู้ก็คือ “ครู” ครูยังคงเป็นผู้ที่มีความหมายและปัจจัยสำคัญมากที่สุดในห้องเรียน และเป็นผู้ที่มีความสำคัญ

ต่อคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้เพราะคุณภาพของนักเรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพของครู (McKinsey, 2007 ; วรากรณ์ สามโกเศศ, 2553 ; ดิเรก พรสีมา, 2554) การเรียนรู้สมัยใหม่ต้องเรียนให้ได้องค์ประกอบ ส่วนที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีทักษะผู้นำ ภาวะผู้นำ หมายถึงเป็นผู้ที่จะเข้าไปร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลง เพราะโลกสมัยใหม่ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เด็กต้องมีชีวิตอีก 50 – 60 – 70 ปี โลกมันจะเปลี่ยนไปอย่างนี้ไม่ถึงเลยว่าจะเปลี่ยนไปอย่างไร ต้องเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง ต้องเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลง หากไม่ทำอย่างนั้นจะถูกเปลี่ยนแปลงชีวิต จะยากลำบากมาก เพราะจะเป็นผู้ถูกระทำ นี่คือหัวใจของทักษะการเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรม (วิจารณ์ พานิช, 2556 : 15)

ครูเป็นปัจจัยสำคัญในระดับโรงเรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากที่สุด จากการทดสอบระดับนานาชาติประเทศที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูง จะมีแนวโน้มการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่า ขณะเดียวกันประเทศที่มีประชากรมีการศึกษาคดีมีคุณภาพจะมีความเป็นประชาธิปไตยและเสถียรภาพทางการเมืองสังคมสูงกว่า (Hanushek & Rivkin, 2010 อ้างถึงใน วิจารณ์ พานิช, 2556 : 15) กล่าวว่าการทำอย่างไรที่จะให้ครูได้รับการพัฒนาเป็นครูที่มีความมุ่งมั่นมีภาวะผู้นำ จากปัจจัยของการเรียนรู้และความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากดังได้กล่าวมาแล้ว จึงทำให้ครูต้องปรับตัวในการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ได้ “ผลผลิต” ทั้งในด้าน “ความรู้” ที่จะถ่ายทอดที่มีคุณภาพ ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2556, หน้า 15) กล่าวว่า การเรียนรู้ต้องเรียนให้ได้ที่เรียกว่า Transformative Learning แปลว่าต้องเรียนให้ได้องค์ประกอบ ส่วนที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีทักษะภาวะผู้นำผู้ที่จะต้องไปร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยต้องเปลี่ยนตัวเองก่อนซึ่งโลกสมัยใหม่ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ (2553, หน้า 4 – 5) กล่าวว่าองค์ประกอบของครูในศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างมากถึงจะสามารถถ่ายทอดให้มีคุณภาพได้โดยครูต้องพัฒนาตนเองดังนี้

1. ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ตรวจสอบ คุณภาพ ของความรู้ คุณค่าของความรู้ ความแม่นยำของความรู้ ที่จะนำมาถ่ายทอด
2. ใช้ความรู้ต่างๆ เป็นฐาน ในการถ่ายทอดต่อสู่นักเรียน ตามระดับความเหมาะสม เพื่อให้ตนเองและนักเรียนสามารถใช้ความรู้ประยุกต์ในการแก้ปัญหา หรือหาหนทางพัฒนางานที่เกี่ยวข้อง หรือนำไปใช้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต

ตลอดจนการสร้างนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันความรู้ที่ถ่ายทอดควรถ่ายทอดทั้งเนื้อหาความรู้ (Cognitive) วิชาปฏิบัติหรือความสามารถในการใช้ (Skills) และเจตคติ (Attitude)

3. ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความรู้ในศาสตร์เฉพาะทางแห่งตน เพราะปัจจุบันต้องใช้ความรู้แบบองค์รวม หรือสหวิทยาการมากขึ้น
4. พิสูจน์และสร้างความรู้ คือทั้งพิสูจน์ความรู้ที่ติดตามมาว่าเป็นจริงแม่นยำ ทั้งในภาพรวม และมีความถูกต้องเมื่อนำมาใช้ในแต่ละประเทศ แต่ละภูมิภาคที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน รวมถึงสร้างความรู้ใหม่ขึ้นเองจากการศึกษาค้นคว้าวิจัย ซึ่งอาจต่อยอดจากความรู้ที่มีผู้ค้นพบมาแล้ว รวมถึงนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้นมาใช้ในการถ่ายทอดหรือปฏิบัติงาน
5. ถ่ายทอดความรู้ตามแนวคิดของการเรียนรู้สมัยใหม่ ที่นักเรียนมีอิสระในการรับรู้ และสร้างศักยภาพให้นักเรียนรู้จักหาความรู้ด้วยตนเอง และ “ชี้นำ” การเรียนรู้ในลักษณะของ mentor และพัฒนา “วิธีวิทยาในการสอน” ให้เพิ่มการมี “ปฏิสัมพันธ์” กับนักเรียน
6. อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้นักเรียน “เข้าถึง” ความรู้ได้แบบไม่มีขีดจำกัดว่าต้องเรียนเฉพาะในห้องเรียน หรือต้องเรียนจากครูเท่านั้น
7. สร้างนักเรียนให้รู้จักคิดวิเคราะห์ อย่างมีเหตุมีผล มีจิตวิสัย ใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา
8. พัฒนาตนเองให้ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รู้จักเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และยึดมั่นในหลักบูรณาการความรู้แบบสหวิทยาการหากครูเข้าใจถึงปัจจัยต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงของโลกแห่งการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงนั้น ก็จะสามารถพัฒนาเป็น “ครูมืออาชีพ” ที่เพียงพร้อมได้รับการยอมรับสามารถสร้างผลผลิตอันมีคุณภาพและมีคุณค่าทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งต่อตนเอง อาชีพ สถาบัน และประเทศชาติได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 สามารถสรุปได้หลายปัจจัยประกอบที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปทั้งการเปลี่ยนแปลงของโลกวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การดำรงชีวิตที่ต้องเท่าทันการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่เกิดจากความคิดความรู้ลึกของคนในสังคมการคิด เหตุผลการมีจิตวิญญาณในการดำรงชีวิตมนุษย์ที่ต้องปรับเปลี่ยนตาม

กระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

3.2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

ในศตวรรษที่ 21

การพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเลือกวิชาการและรูปแบบการพัฒนาที่กำหนดขึ้นนั้น จะต้องเกิดประโยชน์และไม่สิ้นเปลืองเวลาในการปฏิบัติงานของผู้เข้ารับการพัฒนา นักวิชาการได้เสนอแนวทางการพัฒนาไว้หลากหลายวิธีดังนี้

อรุณ รักรธรรม (2541, หน้า 193 – 234) ได้เสนอวิธีการพัฒนาบุคลากรโดยทั่วไป 2 แบบคือ 1) การพัฒนาเป็นรายบุคคล (Individual) การศึกษาที่บ้าน การสอนงาน การฝึกวิธีการทำงาน การเรียนรู้จากโปรแกรมสำเร็จรูปและการหมุนเวียนเปลี่ยนงาน 2) การพัฒนาเป็นกลุ่ม ได้แก่ การบรรยาย การประชุมอภิปราย การอภิปรายปัญหา การประชุมปฏิบัติการ การอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การแสดงบทบาทสมมุติ กรณีศึกษา การศึกษาดูงาน การระดมสมองและเกมการบริหาร

สำหรับ นางลักษณ สีนสีบล (2542, หน้า 34 อ้างถึงในอนัตตา ชาวนา, 2556 หน้า 35 – 36) ได้เสนอวิธีการพัฒนาบุคลากรโดยทั่วไป 2 แบบคือ 1) การพัฒนาเป็นรายบุคคล (Individual) ได้แก่ การศึกษาที่บ้าน การสอนงาน การฝึกวิธีการทำงาน การเรียนรู้จากโปรแกรมสำเร็จรูปและการหมุนเวียนเปลี่ยนงาน 2) การพัฒนาเป็นกลุ่ม ได้แก่ การบรรยาย การประชุมอภิปราย การอภิปรายปัญหา การประชุมปฏิบัติการ การอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การแสดงบทบาทสมมุติ กรณีศึกษา การศึกษาดูงาน การระดมสมองและเกมการบริหาร

1. การปฐมนิเทศ (Orientation)
2. การฝึกอบรม (Training) เป็นการอบรมที่ลงมือปฏิบัติจริงลำดับขั้นตอนของการฝึกปฏิบัติมีดังนี้ 1) อธิบายให้ทราบหลักการโดยทั่วไป 2) สาธิต 3) ให้ผู้อบรมทดลองปฏิบัติ 4) แก้ไขข้อบกพร่องและทบทวน 5) ติดตามผลการทดลองปฏิบัติ
3. การฝึกฝนตนเอง (Self – Training) โดยวิธีการดังนี้ 1) ตั้งวัตถุประสงค์และตั้งใจที่จะฝึกฝนตนเองให้ทันเหตุการณ์ 2) แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดกับผู้อื่นแบบไม่เป็นทางการ 3) ศึกษาหาความรู้จากเอกสารวิชาการ 4) ติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับนโยบายของงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกองค์การ 5) ร่วม

ประชุมสัมมนาเมื่อมีโอกาส 6) นำการอภิปรายและบรรยายในบางโอกาส 7) เป็นสมาชิกสมาคมทางวิชาการและ 8) แสวงหาโอกาสในการดูงานทั้งในและต่างประเทศ

สอดคล้อง จงกลณี ชูติมาเทวินทร์ (2554, หน้า 10 - 11) ได้เสนอวิธีการอบรมและพัฒนาบุคลากรไว้ 11 วิธี ประกอบด้วย 1) การบรรยาย (lecturing) 2) การระดมสมอง (Brain storming) 3) การสนทนาวงกลม (Talking Circle) 4) การวิเคราะห์กรณีศึกษา (Case Study Analysis) 5) เทคนิคการตั้งคำถาม (Questioning Technique) 6) การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Playing) 7) กลุ่มทำงาน (Working Group) 8) การดูงานภาคสนาม (Field Trip) 9) ละครคน (Drama Theatre) 10) เทคนิค ไอ เอ ซี (IAC Technique) 11) เกมการศึกษา ส่วนสมชาติ กิจบรรจง (2544, หน้า 74 - 77) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาบุคลากร 3 วิธีคือ 1) การให้การศึกษาระดับสูงและส่งเสริมให้พัฒนาตนเอง 2) การฝึกอบรมและพัฒนา 3) การพัฒนาในการปฏิบัติงานจริง

เช่นเดียวกับ ประสิทธิ์ เขียวศรี (2544, หน้า 12) ได้เสนอแบบจำลองการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ที่สามารถดำเนินการ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้บริหารเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำในทุกๆ ด้านดังนี้ 1) การปฐมนิเทศ (Orientation) 2) การบรรยาย (Lecture) 3) การอภิปรายกลุ่ม (Panel Discussion) 4) การบรรยายหมู่หรือชุมนุมปาฐกถา (Symposium) 5) การสัมมนา (Seminar) 6) การระดมสมอง (Brainstorming) 7) การเรียนรู้ทางไกล (Distance Learning) 8) การศึกษาดูงาน (Field Trip /Field Study) 9) การฝึกงาน (Internship) 10) การสอนงาน (Coaching) 11) การหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) 12) การประชุมใหญ่ (Convention) 13) การประชุมทางวิชาการ (Conference) 14) การประชุมปฏิบัติ (Workshop) 15) การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Playing) 16) การสาธิต (Demonstration) 17) การใช้บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed instruction : PI) 18) การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction : CAI) 19) การเรียนรู้แบบออนไลน์ (Online Learning) 20) เกมการบริหาร (Management Game/Simulation) 21) กรณีศึกษา Case Method 22) การฝึกประสาทสัมผัส (Laboratory Training/ Sensitivity Training/ Group Dynamic) 23) กิจกรรมนันทนาการ (Recreational Activity) 24) กิจกรรมการพัฒนาจิต (Mind Development Activity)

แนวคิดของ กัลปรัตน์ เมืองสง (2550, หน้า 7) ได้เสนอวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ ที่ดีไว้ 3 วิธี คือ การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการและการระดมความคิดเห็น และรังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551, หน้า 276 - 287) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำไว้หลายประการ คือ การพัฒนาผู้นำด้วยการใช้การรับรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1) การฝึกอบรม 2) การสร้างประสบการณ์ในการทำงาน 3) การสอนงาน การสร้างวินัย ในตนเอง การให้การศึกษา ประสบการณ์ และการให้คำแนะนำ จากผู้อาวุโสกว่า การใช้โปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำ การประเมินความพยายามในการพัฒนาภาวะผู้นำและความสำเร็จของภาวะผู้นำ เช่นเดียวกับ ภิญญา ทองเหลา (2553, หน้า 15) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้โดยดำเนินการสร้างระบบ อบรม ประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน สร้างคู่มือการใช้ระบบทดลองใช้ระบบ ประเมินและปรับปรุง และสอดคล้องกับ เขียวลักษณ์ สุตะโคตร (2553, หน้า 12) ได้ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานเทศบาล : กรณีสำนักงานเทศบาลเมืองมุกดาหาร ซึ่งดำเนินการพัฒนาด้วยวิธีการ ฝึกอบรม ประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน ฝึกปฏิบัติจริง การนิเทศ กำกับ ติดตาม

พร้อมทั้ง วิเชียร วิทยาอุดม (2550, หน้า 249 - 257) กล่าวว่าวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำประกอบด้วย โปรแกรมการฝึกอบรม กิจกรรมเพื่อพัฒนา การมอบหมายงานพิเศษการหมุนเวียนตำแหน่ง การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การให้คำปรึกษาแนะนำเทคนิคในการพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ Yukl (1988, pp. 465 - 490) กล่าวถึงวิธีการพัฒนาส่วนใหญ่จะจำแนกเป็น 3 วิธี คือ 1) การสร้างโปรแกรมการฝึกอบรม (Training Program) 2) การพัฒนากิจกรรม (Developmental Activity) และ 3) การพัฒนาตนเอง (Self Developmental Activity) และเนตรัทพัฒนา ยาวีราช (2552, หน้า 172) ให้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำ คือ การประชุมสัมมนา และการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำคือ การประชุมสัมมนา และการพัฒนาตนเอง โดยการพัฒนาบุคลิกภาพการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถทักษะในการทำงานการพัฒนาในด้านปรับตัว ในทันสมัย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

รวมทั้ง Trulove (1992, pp. 168 - 169) ได้เสนอวิธีการพัฒนาไว้ 3 วิธี คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตัวต่อตัว และการเรียนรู้แบบกลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Solo Learning) ได้แก่ ประกอบด้วย 1) การฝึกปฏิบัติงานตามที่มอบหมาย (Assignment) 2) การใช้บทเรียนโปรแกรม (Programed learning) 3) การทำโครงการเดี่ยว (Project – Individual) 4) การปฏิบัติซ้ำ (Action Maze) เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยการอบรม (Computer – Based Training) การใช้วีดิทัศน์แบบมีปฏิสัมพันธ์ (interactive video) สถานการณ์จำลอง (simulation)

2. การเรียนรู้แบบตัวต่อตัว (one – to – one Learning) ได้แก่ 1) การฝึกหัดตามคำแนะนำ (Guide Practice) 2) การสอนงาน (Coaching) 3) การให้คำปรึกษา (Counseling) 4) การฝึกงาน (Mentoring) 5) การสาธิต (Demonstrating) 6) สถานการณ์จำลอง (Simulation) 7) การอ่านตามคำแนะนำ (Guide reading) 8) การติวเข้ม (Tutorial)

3. การเรียนรู้เป็นกลุ่ม (Group Learning) ได้แก่ 1) การแสดงบทบาทสมมติ (role playing) 2) การสอนกลุ่มย่อย (Micro Teaching) 3) การบรรยาย (Lecture) 4) การเรียนจากบทเรียน (Lesson) 5) การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Discussion) 6) การทำโครงการรายกลุ่ม (Project – Group) 7) การฝึกปฏิบัติ (In – Tray Exercise) 8) การฝึกปฏิบัติทักษะเฉพาะด้าน (Exercise – Skill) 9) การฝึกปฏิบัติรายกลุ่ม (Exercise – Group) 10) การศึกษากรณีตัวอย่างจากเอกสาร (Case stud – Paper – Based) 11) การศึกษากรณีตัวอย่างจากสถานการณ์จริง (Case Study – Incident) 12) สถานการณ์จำลอง (Simulation) 13) เกมทางธุรกิจ (Business Game) 14) การเรียนรู้จากการค้นคว้า (Discovery Learning) 15) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง (Action Training Set) 16) การระดมสมอง (Brainstorming) 17) การศึกษานอกสถานที่ (Field trip) 18) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Open Forum)

จากการศึกษาวิจัยของ Fulmer and Goldsmith (2000) พบว่า การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อภาวะผู้นำของบุคลากรในบริษัทค้าผลิตภัณฑ์ยาโรด 8 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า วิธีการพัฒนาผู้บริหารที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้มี 13 ประการ เรียงลำดับการส่งผลจากมากไปน้อย ดังนี้

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
2. การหมุนเวียนเปลี่ยนข้ามสายงาน
3. การรับฟังความคิดเห็นจากทุกทิศทาง
4. การเปิดโอกาสเรียนรู้การทำงานของผู้บริหารระดับสูงโดยใกล้ชิด

การสอนงาน

5. การหมุนเวียนเปลี่ยนที่ทำงานไปยังประเทศอื่นๆ
6. การเปิดโอกาสให้เรียนยุทธศาสตร์ของบริษัท
7. การฝึกงานอย่างเป็นทางการ
8. การฝึกงานอย่างไม่เป็นทางการ
9. การศึกษากรณีตัวอย่างจากภายในบริษัท
10. การศึกษาต่อปริญญาโททางการบริหารธุรกิจ
11. การร่นระยะเวลาในการเลื่อนตำแหน่งให้เร็วขึ้น
12. การเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ

อนัตตา ชาวนา (2556, หน้า 116 – 118) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการที่ 11 สามารถสรุปได้ว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูประกอบด้วย 7 วิธี คือ

1. การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาโดยมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ในการปฏิบัติงาน ให้มีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่องานต่อผู้บริหารและองค์การตลอดจนให้เกิดทักษะ (Skill) ความชำนาญในงานที่ปฏิบัติจริงต่อผู้บริหารและองค์การตลอดจนให้เกิดทักษะ (Skill) ความชำนาญในงานที่ปฏิบัติ
2. การฝึกปฏิบัติจริง การพัฒนาภาวะผู้นำครูโดยใช้วิธีการฝึกปฏิบัติจริง นับได้ว่าเป็นการพัฒนาที่มุ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจผู้เข้ารับการพัฒนาโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย
3. การศึกษาเอกสารประกอบ เป็นรูปแบบการพัฒนาที่ส่งเสริมและจัดให้ผู้เข้ารับการพัฒนาได้มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเลือกรูปแบบที่เหมาะสมสามารถเรียนรู้ได้ตามลำดับขั้นความสามารถของตนเอง และแก้ไขปฏิบัติการตอบสนองได้ด้วยตนเอง โดยผู้เข้ารับการพัฒนาเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมตามที่ออกแบบไว้ ทำแบบฝึกหัดและได้รับผลย้อนกลับเป็นการเสริมแรงโปรแกรมสำเร็จรูป นอกจากนี้ยังเป็นระบบที่ช่วยบริหารจัดการข้อมูลและการปฏิบัติงานในสถานศึกษา ช่วยลดภาระงานด้านเอกสารสำนักงาน จึงทำให้สถานศึกษา ครู และบุคลากร มีเวลาพัฒนาด้านการเรียนรู้และใกล้ชิดกับนักเรียน

เพิ่มขึ้น

4. การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากร เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในประเด็นปัญหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการ ร่วมกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในประเด็นปัญหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการ ปฏิบัติงานที่มีการเตรียมการอย่างรอบคอบ มุ่งให้สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมีการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เน้นบรรยากาศที่เป็นกันเอง สมาชิกกลุ่มมีความรู้ ความชำนาญ ความสนใจหรือมีพื้นฐานประสบการณ์เกี่ยวเรื่องที่จะประชุม เน้นการร่วมกัน ทำงานเพื่อฝึกการแก้ปัญหา ผู้เข้าประชุมทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ

5. การศึกษาดูงาน เป็นกิจกรรมหนึ่งในกระบวนการพัฒนาบุคลากร ที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ทักษะประสบการณ์ ให้กับตัวบุคลากร อีกทั้งเปิดมุมมองที่จะรับ กับการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ สร้างความพร้อมให้บุคลากรเอง และสร้างผลสัมฤทธิ์ให้แก่ ทีมงานและหน่วยงาน การไปศึกษาเรียนรู้จากหน่วยงานหรือสถานประกอบการอื่นที่ตรง ตามประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งสามารถพบเห็นสภาพจริง และมีโอกาสด้วยประสาท สัมผัสต่าง เช่น การดู การฟังบรรยาย การสัมภาษณ์ การสนทนาซักถามและเปลี่ยน ความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเป็นกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่จัดให้นักเรียน อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม นักเรียนจะร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ วางแผนการ ทำงานระหว่างสมาชิกกลุ่มช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน มีความสัมพันธ์ทางบวก ทำงาน อย่างมีเป้าหมายร่วมกันมีการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นให้สมาชิกในกลุ่มฟังและ รับผิดชอบผลงานของกลุ่มร่วมกันเป็นการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันทางวิชาการสมาชิก ทุกคนมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ สมาชิกกลุ่มต้องใช้ทักษะ การทำงานกลุ่มและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการทำงาน หรือการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และคุณภาพของ การทำงานร่วมกันวิธีการในการเรียนรู้แบบกลุ่มจะต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกทุกคน มีความสำคัญและความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่มในขณะเดียวกัน สมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ

7. การระดมสมอง เป็นการศึกษาเรียนรู้จากหน่วยงาน หรือสถาน ประกอบการอื่นๆ ที่ตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาซึ่งสามารถพบเห็นสภาพจริงและมี โอกาสได้สัมผัสด้วยประสาทสัมผัสต่างๆ เช่นการดู การฟังบรรยาย การสัมภาษณ์ การ

สนทนาและซักถามและเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นวิธีช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการพัฒนาก่อความคิดสร้างสรรค์โดยให้แสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อหัวข้อที่จะอภิปรายอย่างเสรี และทั่วถึงกันทุกคนโดยไม่ต้องกังวลว่าความคิดเห็นนั้นจะถูกต้องหรือไม่

ซึ่งสอดคล้องกับวิเชียร วิทย์อุดม (2550, หน้า 249 - 257) กล่าวว่าวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำประกอบด้วย

1. โปรแกรมการฝึกอบรม
2. กิจกรรมเพื่อพัฒนาการมอบหมายงานพิเศษ
3. การหมุนเวียนตำแหน่ง
4. การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ
5. การให้คำปรึกษาแนะนำ
6. เทคนิคในการพัฒนาตนเอง

อีกทั้ง เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2550 : 172) ให้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำ คือการประชุมสัมมนาและการพัฒนาตนเอง โดยการพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาด้านความรู้ความสามารถทักษะในการทำงาน การพัฒนาในด้านการปรับตัวให้ทันสมัย นอกจากนี้ยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสัยทัศน์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบด้วยก่อนที่จะพัฒนาให้องค์การมีความสำเร็จต่อไป ส่วนวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำมีความหลากหลายต่างกัน มีวิธีการปฏิบัติแตกต่างกัน การเลือกวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมาะสมอาจต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกเหนือจากหลักการแนวคิด ทฤษฎี และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องแล้ว จำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เข้ารับการพัฒนาคด้วย ลักษณะของวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่ดีและเหมาะสมจะก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จากการสำรวจแนวคิด หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิธีการพัฒนาได้ 3 วิธี อาจดำเนินการพัฒนาเป็นรายบุคคล หรือเป็นการพัฒนารายกลุ่ม รายหน่วยงาน บางวิธีเป็นวิธีการพัฒนาในขณะที่ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กันมากที่สุด เพราะทำได้ทันที ไม่ทำให้งานสะดุด หรือใช้งบประมาณมากนัก หรือวิธีการพัฒนานอกเหนือการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นวิธีการที่ดำเนินการนอกสถานการณ์จริง เช่น ในห้องฝึกอบรมคล้ายการเรียนในชั้นเรียน ซึ่งมีผลหลากหลายรูปแบบและบางวิธีสามารถปรับใช้ในขณะปฏิบัติงานได้ด้วย สรุปได้ดังนี้

1. กรณีศึกษา (Case study) คือ การใช้กรณีศึกษาเป็นข้อมูลในการ

วิเคราะห์และเสนอแนะ อาจเป็นกรณีขององค์การตนเองหรือผู้อื่น เพื่อช่วยให้เข้าใจในภูมิหลังขององค์การได้มากขึ้น อาจใช้ร่วมกับรูปแบบอื่นๆ ได้มากมาย

2. การฝึกประสาทสัมผัส (Sensitivity Training/ Laboratory Training)

คือการฝึกอบรมด้านประสาทสัมผัสความรู้สึกของบุคคลด้านการมีปฏิสัมพันธ์ อันมีผลกระทบต่อผู้อื่นคือ ฝึกหัดคนให้รู้หรือรับรู้เกี่ยวกับความรู้สึก หรือการแสดงออกของผู้อื่นเพิ่มให้เข้าใจพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น

3. กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) เป็นเทคนิคการฝึกอบรมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้พฤติกรรม ทักษะคิด การเข้าใจคน วิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับคนที่ถูกต้อง รวมถึงการเรียนรู้ปฏิริยาภายในกลุ่ม

4. กลุ่มซักถาม (Audience Reaction Group) การฝึกหัดหรือจัดกลุ่มผู้อบรมให้มีหน้าที่ซักถามประเด็นปัญหา ทำให้ต้องตั้งใจฟัง และฝึกหัดการจับประเด็นการซักถามให้เกิดความสุภาพ กระจ่างชัด จดบันทึกการถามการตอบ และสรุปในระหว่างที่วิทยากรบรรยายเพื่อรายงานต่อที่ประชุมทำรายการ เป็นการฝึกหัดการตั้งใจฟัง สมาธิในการฟังการเรียนรู้ปฏิริยาภายในกลุ่ม การกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลง

5. การจัดทีมผู้ฟัง (Listening Team) การจัดกลุ่มให้เป็นผู้ฟังในการสอนการอบรมและทำหน้าที่จดบันทึก ฝึกหัดการจับประเด็น บันทึก เรียบเรียงให้ได้ประเด็นเนื้อหาสาระสำคัญของเรื่องการบรรยายหมู่หรือชุมนุมปาฐกถา (Symposium) คล้ายกับการอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิหลายคน ทุกคนพูดเรื่องเดียวกัน แต่แบ่งกันพูดคนละตอนคนละช่วงไม่มีการอภิปรายหัวข้อของคนอื่นๆ เหมือนการอภิปรายเป็นคณะ

6. ทักษะศึกษา / ศึกษาดูงาน (Field Trip / Field Study) เป็นการศึกษาดูงาน ณ สถานที่นอกเหนือการสอนปกติ เพื่อให้เห็นสถานการณ์ของการปฏิบัติจริง แล้วกลับมาบอกข้อสังเกต เขียนรายงานหรือจัดให้มีการอภิปรายสรุปผลเป็นการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศและสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่ม

7. การทำแบบฝึกหัด (Exercise) เป็นการกำหนดให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา หลังการบรรยายอาจตั้งโจทย์ปัญหาให้ฝึกหัดแก้ปัญหาหรือทำการทดลองโดยการปฏิบัติในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

8. การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ (Action Learning) เป็นการลงมือทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วยประสบการณ์จริง ได้เพิ่มทักษะการวางแผน

วิเคราะห์ปัญหา และได้มีโอกาสทำงานร่วมกับบุคลากรอื่น ร่วมกันแก้ไขปัญหาจริงที่
เกี่ยวข้องกับงาน และเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาทั้งบุคคล ทีมและองค์การ

9. กิจกรรมนันทนาการ เช่น กิจกรรม Walk Rally ซึ่งดัดแปลงมาจากการแข่งขันรถแรลลี่ หรือการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น ร้องเพลง ปรบมือ แสดงท่าทาง เล่นเกม อันเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน ใช้เวลาและทรัพยากรอื่นๆ อย่างเหมาะสม ผักการสังเกต จดจำ คิดปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสื่อสาร การนำและการแบ่งงานกันและสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

10. บทบาทสมมุติ (Role Playing) เป็นการพัฒนาให้เรียนรู้แก้ปัญหาเฉพาะด้าน ฝึกความเป็นผู้นำ การวางแผน การมอบหมายงาน โดยแสดงบทบาทในสถานการณ์จริง อาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยสวมบทบาทที่เป็นจริง

11. การบรรยาย (Lecture) เป็นลักษณะของการสอน บอกเล่าทางวิชาการ สื่อสารทางเดียวเพื่อสร้างหรือเปลี่ยนแปลงความรู้สึกรู้สึกคิด ความเชื่อเพื่อให้เกิดการยอมรับเรื่องราวหลักการทฤษฎี

12. การเผชิญเหตุการณ์ (Incident Method) เป็นวิธีการนำเอาปัญหาที่เกิดขึ้นเท็จจริงจากบุคคล สถานการณ์ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยมีวิทยากรช่วย แยกแยะรายละเอียดจากจุดของเหตุการณ์ รวบรวมคำถามและให้กลุ่มตัดสินใจ รวมทั้งประเมินการกระทำพฤติกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสม

13. การระดมความคิด (Brain Storming) เป็นเทคนิคที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในกลุ่มได้แสดงความคิดอย่างเสรี ทุกแง่ทุกมุมไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด เป็นความคิด คำแนะนำอาจใช้พูดหรือเขียนลงกระดาษ ใช้เวลาตามความเหมาะสมแล้วนำไปสู่การประเมินของกลุ่มใหญ่ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้

14. E – Learning เป็นรูปแบบการศึกษาที่เน้นการพัฒนาตนเองให้ด้านต่างๆ เป็นการเรียนในลักษณะใดก็ได้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีการเผยแพร่ความรู้มีการถ่ายทอดเนื้อหาผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ไม่ว่าจะเป็นคอมพิวเตอร์ เครือข่าย อินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต เอ็กซทราเน็ต หรือทางสัญญาณโทรทัศน์ หรือสัญญาณดาวเทียม ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบการเรียนรู้ที่คุ้นเคย เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) การสอนบนเว็บ (WBI) การเรียนออนไลน์ (On – Line Learning) การเรียนทางไกลผ่าน

ดาวเทียมหรือการเรียนจากวีดิทัศน์ตามอัธยาศัย (Video On – Demand)

15. การสัมภาษณ์ (Interviewing) เป็นเทคนิคที่จะให้ผู้เข้ารับการพัฒนาก่อเกิดการเรียนรู้ มีข้อคิดทางประสบการณ์กับวิชาที่เรียนในห้องอบรม อาจมีการกำหนดให้แต่ละคนไปสัมภาษณ์ในหัวข้อที่กำหนด แล้วนำมาเสนอในชั้นสรุปรวบรวมเป็นเรื่องราวทั้งหมด

16. การสัมมนา (Seminar) เป็นการให้สมาชิกระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาหรือเสนอแนวทางในการดำเนินงานในขอบข่ายเนื้อหาสาระที่กำหนด เป็นวิธีการที่ลดความรู้สึกต่อต้านการเรียนรู้ เพราะทุกคนมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมและมีการสื่อสารสองทาง

17. การอภิปราย (Discussion) เป็นการจัดให้บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปพูด แสดงความคิดเห็นและมุมมองของตนต่อประเด็นที่เป็นปัญหาที่สนใจร่วมกันมีหลายรูปแบบ คือ การนำอภิปราย (Leading Discussion) การอภิปรายกลุ่ม (Group Leading) การอภิปรายกลุ่มย่อย (Buzz Group) การอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิหลายคน (Panel Discussion) การอภิปรายกลุ่มแบบปุจฉา – วิสัชนา (Colloquy)

18. กิจกรรมพัฒนาจิต (Mind Development Activity) เป็นการฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ และความมีพลังของจิตใจให้มีความสงบเยือกเย็น เช่น การฝึกสมาธิ (Meditation) เพื่อให้จิตใจเหมาะแก่การใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์สภาพการและแก้ปัญหาการทำงาน

19. การจัดทำแผนพัฒนาตนเอง (Individual Development Plan : IDP) เป็นการจัดทำแผนพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถวางแผนการพัฒนาตนเองไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ช่วยจัดลำดับความสำคัญ เน้นประเด็นสำคัญที่ต้องพัฒนาและเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง

สำหรับ Willis, Jane; and Willis, Dave. (1996). กล่าวว่า วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมาะสมประกอบด้วย

1. การฝึกอบรมในห้องโดยมีวิทยากรนำ (Classroom/Trainer – Led)
2. การเรียนรู้ทางไกล (Distance Learning)
3. การฝึกอบรมในระหว่างประจำการ (On – the – Job Training)
4. การฝึกอบรมจากหลักสูตรภายนอก (External Course)
5. การประชุมเชิงปฏิบัติ (Workshop)

6. การสัมมนา (Seminar)
7. การประชุมทางวิชาการ (Conference)
8. การประชุม (Meeting)
9. กระจกศึกษาภาคค่ำ (Evening Course)
10. การศึกษาต่อ (Further Education)
11. การฝึกปฏิบัติงานที่มอบหมาย (Assignment)
12. การมีส่วนร่วมในวงจรรคุณภาพ (Participation in Q.C.)
13. การอ่านหนังสือหรือบทความ (Reading Article and Books)

และในส่วนของ DuBrin (1998, pp. 383 – 393) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ 5 แบบ คือ การทำความรู้จักตนเอง การสร้างวินัยในตนเอง การศึกษาการแสวงหาประสบการณ์ และการให้คำปรึกษา โดยรายละเอียดมีดังนี้

1. การทำความรู้จักตนเอง หลักสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำคือ การทำความรู้จักตนเอง โดยอาศัยกระบวนการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สามารถปรับปรุงตนเองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยได้อธิบายระดับของการทำความรู้จักตนเองโดยใช้หลักการเรียนรู้แบบครึ่งวงจรถัดไป (Single – Loop Learning) กับการเรียนรู้แบบคิดครบวงจร (Double – loop Learning) ซึ่งมีความหมายดังนี้

การเรียนรู้แบบครึ่งวงจรถัดไป หมายถึง การทำความรู้จักตนเองระดับหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนแสวงหาข้อมูลย้อนกลับเพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อนำมายืนยันหรือใช้อธิบายความคิดหรือการกระทำของตน

การเรียนรู้แบบคิดครบวงจร หมายถึง การรู้จักตนเองอีกระดับหนึ่ง ที่ลึกซึ้งกว่าแบบแรก การเรียนรู้แบบนี้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนนำข้อมูลย้อนกลับมายืนยันหรือใช้อธิบายความมีเหตุผลของเป้าหมาย หรือคุณค่าที่ปรากฏในสถานการณ์

จากการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนรู้ DuBrin (1998) จำแนกวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำครูไว้ที่น่าสนใจในภาวะการของโลกและการเปลี่ยนแปลงภาวะผู้นำครูต้องพัฒนา 5 วิธี คือ การทำความรู้จักตนเอง การสร้างวินัยในตนเอง การศึกษาการแสวงหาประสบการณ์ และการให้คำปรึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การทำความรู้จักตนเอง หลักการสำคัญในการพัฒนาตนเอง คือ การทำความรู้จักตนเอง โดยอาศัยกระบวนการให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับตัวผู้บริหาร

อย่างแจ่มชัด ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สามารถปรับปรุงตนเอง ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นการที่ผู้บริหารพบว่า พนักงานที่มีคุณภาพสูงหนึ่งคนลาออกจากงาน ผู้บริหารจะทำการตรวจสอบภาวะผู้นำของตนเองโดยอาศัยข้อมูลที่ใช้บุคคลภายนอกเป็นผู้สัมภาษณ์พนักงานเหล่านั้น เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงภาวะผู้นำของตนเองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การทำความเข้าใจกับตนเองทำได้โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบคิดครึ่งวงจร (Single - Loop Learning) กับการเรียนรู้แบบคิดครบวงจร (Double - Loop Learning) กล่าวคือ

1.1 การเรียนรู้แบบคิดครึ่งวงจร หมายถึง การทำความเข้าใจตนเองระดับหนึ่ง ที่เกิดขึ้นเมื่อนักเรียนแสวงหาข้อมูลย้อนกลับเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อนำมายืนยันหรือใช้อธิบายความคิดหรือการกระทำคน ถ้าตามกรณีตัวอย่างของผู้บริหารคิดเพื่อหาผลป้องกันตนเอง การเรียนรู้แบบครึ่งวงจรเปรียบเหมือนการทำงานของอุปกรณ์ควบคุมความร้อน (Thermostat) ที่จะทำงานโดยอัตโนมัติทันทีที่อุณหภูมิในห้องลดลงถึงจุดที่กำหนดเช่น 20 องศาเซลเซียส

1.2 การเรียนรู้แบบคิดครบวงจร หมายถึง การทำความเข้าใจกับตนเองอีกระดับหนึ่งที่ลึกซึ้งกว่าแบบแรก การเรียนรู้แบบนี้จะเกิดขึ้นเมื่อนักเรียนนำข้อมูลย้อนกลับมายืนยันหรือใช้อธิบายความมีเหตุผลของเป้าหมายหรือคุณค่าที่ปรากฏในสถานการณ์ ถ้าตามกรณีตัวอย่างของผู้ที่มีผู้ร่วมงานลาออกมากผิดปกติดังที่ยกมากล่าวข้างต้น การเรียนรู้แบบคิดครบวงจร ได้แก่ การที่ผู้นำตั้งคำถามต่อประสิทธิภาพของวิธีการใช้ภาวะผู้นำของตนเอง การเรียนรู้แบบคิดครบวงจรได้แก่ การที่ผู้นำตั้งคำถามต่อประสิทธิภาพของอุปกรณ์ควบคุมความร้อนจะทำงานจะต้องตั้งคำถามก่อน เช่น ทำไมจึงต้องตั้งอุปกรณ์เริ่มทำงานไว้ที่ 20 องศาเซลเซียส ทำไมจึงไม่ตั้งไว้ ณ ระดับอื่นที่ช่วยให้ประหยัดพลังงานได้มากกว่า ประโยชน์ของการนำหลักการเรียนรู้หรือการทำความเข้าใจกับตนเองไปใช้ คือ ช่วยให้ผู้บริหารเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากการคิดทบทวนเหตุผลของสิ่งที่เกิดขึ้นจะช่วยให้ผู้นำสามารถปฏิบัติงานหรือใช้ภาวะผู้นำได้เหมาะสมขึ้นในโอกาสต่อไป

2. การสร้างวินัยในตนเอง การพัฒนาภาวะผู้นำนั้นจำเป็นต้องมีวินัยในตนเอง วินัยในตนเองในที่นี้ หมายถึง ความพยายามที่จะรักษาระดับความสนใจที่มีต่อการบรรลุเป้าหมายไว้ให้มั่นคง วินัยในตนเองมีความจำเป็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำทุกรูปแบบ เช่น การที่ผู้นำเห็นว่าการเป็นผู้ฟังที่ดีเป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำที่สำคัญ ผู้นำก็ต้องอ่านหรือศึกษาหรือเข้าฝึกอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการฟังทั้งนี้เพื่อสร้างความ

เป็นผู้ฟังที่ดี สามารถจับประเด็นได้ถูกต้อง วินัยในตนเองมีความจำเป็นเพราะสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมักจะหันเหความสนใจของผู้นำไปสู่ทิศทางอื่นอยู่เสมอวินัยในตนเองมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาดิตตามพฤติกรรมของบุคคลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่าบุคคลดังกล่าวได้รับการพัฒนาตนเองจริง

3. การศึกษาโดยทั่วไป หมายถึง การถ่ายทอดความรู้โดยไม่คำนึงถึงการนำความรู้ไปใช้ การนำไปประยุกต์ใช้อย่างทันทีทันใด เช่น หากผู้บริหารศึกษาเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ก็เป็นที่ยังหวังว่าสักวันหนึ่งเขาจะมีโอกาสให้หลักคณิตศาสตร์ที่เรียนมาในการอธิบายเหตุผลของเหตุการณ์หรือปัญหาทางการบริหารขององค์การ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มความเป็นผู้นำให้เป็นที่ยอมรับการศึกษาอย่างเป็นทางการมีความสำคัญเชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการบริหารและตำแหน่งของผู้นำนอกจากนี้ ปริมาณของการศึกษาอย่างเป็นทางการยังมีความสำคัญเชิงบวกกับระดับของตำแหน่งที่ผู้นำปฏิบัติงาน

4. การแสวงหาประสบการณ์ หมายถึง ประสบการณ์ที่เกิดจากการทำงานนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการใช้ภาวะผู้นำให้มีประสิทธิผลเพราะถ้าหากขาดประสบการณ์ก็จะไม่สามารถแปรความรู้ให้เป็นทักษะได้ แหล่งที่มาของประสบการณ์มี 2 แหล่งหลักๆ คือ เพื่อนร่วมงานและเนื้อหางาน เพื่อนร่วมงานสามารถให้ประสบการณ์ มี 2 แหล่งหลักๆ คือ เพื่อนร่วมงานและเนื้อหางาน อาจมีทั้งผลดีและผลเสียต่อการพัฒนาภาวะผู้นำการหาประสบการณ์อาจใช้การสังเกตเวลาผู้บังคับบัญชาเผชิญปัญหาในระหว่างประชุม แล้วพยายามนำเทคนิคการแก้ปัญหาเหล่านั้นมาใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาของคนอีกคนหนึ่ง หรืออาจจะเรียนรู้ที่จะไม่ใช้ภาวะผู้นำเช่นนั้น หากพบว่าไม่ใช้ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล แหล่งหรือบุคคลที่ให้ประสบการณ์ประกอบด้วยผู้บริหารหรือผู้นำในระดับตำแหน่งที่สูงกว่า กลุ่มผู้นำระดับเดียวกัน รวมทั้งคณะผู้จัดทำรายงาน การทำงานในหน้าที่รับผิดชอบจะช่วยพัฒนาภาวะผู้นำเพราะบทบาทส่วนหนึ่งของผู้นำคือ ต้องเป็นนักแก้ปัญหาและปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งมักจะมีความซับซ้อนและคลุมเครือมากขึ้นเรื่อยๆ ความกว้างขวางของประสบการณ์ภาวะผู้นำด้านต่างๆ นั้นมักขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์

5. การให้คำปรึกษา การให้คำปรึกษาเป็นวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยืดประสบการณ์เป็นหลักวิธีการหนึ่งที่เชื่อว่าการพัฒนาภาวะผู้นำควรมีการฝึกสอนให้ผู้นำที่มีความรู้และประสบการณ์ซึ่งเรียกว่า ที่ปรึกษาซึ่งจะคอยพัฒนาภาวะผู้นำให้แก่นักเรียนซึ่งหมายถึง การให้คำปรึกษาโดยอาศัยการสอน การแนะนำ การให้กำลังใจและการฝึกที่ปรึกษาต้องเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำส่วนใหญ่

มักได้แก่ ผู้บริหาร เพื่อนร่วมงานหรือนักวิชาชีพด้านการบริหารบุคคล การให้คำปรึกษา ส่วนใหญ่มักเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยอาศัยความสัมพันธ์ ส่วนตัวระหว่างผู้ ให้กับผู้รับ ตัวอย่างในการใช้ภาวะผู้นำที่มีและไม่มีประสิทธิผล หน้าที่ ของผู้ให้คำปรึกษาคือ คอยฝึกสอนนักเรียนให้สามารถใช้ภาวะผู้นำแต่ในระหว่างที่ผู้รับ คำปรึกษาฝึกใช้ภาวะผู้นำนั้นให้คำปรึกษามักจะไม่เข้ามาแทรกแซงโดยปล่อยให้ฝึกให้ภาวะ ผู้นำโดยอิสระ

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำผู้วิจัย ได้วิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ ดังตาราง 5

ตาราง 5 การวิเคราะห์องค์ประกอบแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

นักศึกษา/ วิธีการพัฒนา ภาวะผู้นำ	กัลยรัตน์ เมืองสง (2550)	วิเชียร วิทย์อุดม (2550)	รังสรรค์ ประเสริฐศิริ	เนตรพัฒนา ยาริราช	ภิญโญ ทองเหลา (2553)	อนันตดา ชานา (2556)	Trulove (1992)	Wills (1993)	DuBrin (1998)	YuKI (1998)	ความถี่
1. การศึกษด้วยตนเอง		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	7
2. การฝึกอบรม		✓	✓		✓	✓		✓		✓	6
3. การศึกษาดูงาน	✓	✓			✓	✓	✓	✓			6
4. การฝึกปฏิบัติจริง	✓	✓		✓	✓	✓		✓			6
5. การประชุม เชิงปฏิบัติการ	✓			✓		✓		✓			5
6. การใช้โปรแกรม สำเร็จรูป		✓	✓							✓	3
7. การประชุมกลุ่มย่อย	✓			✓		✓	✓	✓			5
8. กรณีศึกษา				✓			✓				2

ตาราง 5 (ต่อ)

นักศึกษา/ วิธีการพัฒนา ภาวะผู้นำ	กัลยรัตน์ เมืองสง (2550)	วิเชียร วิทยอุดม (2550)	รังสรรค์ ประเสริฐศิริ	เนตร์พัฒนา ยาวีราษ	ภิญญา ทองเหลา (2553)	อนัตตา ชานนา (2556)	Trulove (1992)	Wills (1993)	DuBrin (1998)	YuKI (1998)	ความถี่
9. การเรียนรู้จาก ประสบการณ์	✓		✓						✓	✓	4
10. เกมการบริหาร								✓			1
11. การใช้คู่มือ					✓	✓					2

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำผู้วิจัย ได้วิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นองค์ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำ กัลยรัตน์ เมืองสง (2550) วิเชียร วิทยอุดม (2550) รังสรรค์ ประเสริฐศิริ (2551) จากการศึกษาและวิเคราะห์โดยการรวบรวมวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ จากนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ คือ เนตร์พัฒนา ยาวีราษ (2552) ภิญญา ทองเหลา (2553) อนัตตา ชานนา (2556) Trulove (1992) Wills (1993) DuBrin (1998) YuKI (1989) เพื่อเลือกแนวทางหรือวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำโดยใช้เกณฑ์การพิจารณา ร้อยละ 50 สามารถสรุปวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำได้ 6 วิธี ดังนี้ 1) การศึกษาด้วยตนเอง 2) การฝึกอบรม 3) การศึกษาดูงาน 4) การฝึกปฏิบัติจริง 5) การประชุมเชิงปฏิบัติการ 6) การประชุมกลุ่มย่อย มีค่าความถี่ผู้วิจัยจึงนำวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำครู เพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แล้วบูรณาการวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำแบบอื่นๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมเชิงปฏิบัติการด้วย โดยจัดให้มีการศึกษาดูงานระหว่างการอบรมเชิงปฏิบัติการแล้วนำองค์ความรู้ที่ได้มาบูรณาการกับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และสำหรับการศึกษาดูงานนั้นเป็นการศึกษาความรู้จากสื่อทางอินเทอร์เน็ตและเอกสารประกอบการพัฒนาในระหว่างการฝึกปฏิบัติการเป็นการขยายผลต่อไปเพื่อพัฒนาทักษะภาวะผู้นำให้มีมากขึ้นและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาภาวะผู้นำครุมีความจำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาที่หลากหลายให้ นอกจากครูจะต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครูแล้ว ยังต้องเป็นผู้ทรงความรู้ในเนื้อหาที่จะถ่ายทอดสู่นักเรียน และครูยังต้องจัดการเรียนรู้ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องพัฒนาศิษย์ให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยดังนั้นการพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 นั้นจะต้องมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนมีการออกแบบการพัฒนาและการจัดการเรียนรู้รวมถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนา ซึ่งอาจเป็นเพียงปัจจัยภายนอกเท่านั้น ครูจะต้องพัฒนาตนเองไปสู่ครูในศตวรรษที่ 21 ด้วย ต้องเปิดใจรับการเปลี่ยนแปลงอีกทั้งการพัฒนาต้องพัฒนาทั้งทักษะและความสามารถรอบด้านที่ตั้งอยู่บนมโนธรรม และความอดทน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างองค์ความรู้จากการหาคำตอบด้วยตนเองรวมทั้งต้องสร้างให้มีทักษะชีวิตใน สรุปได้ว่า การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนอนุบาลคำชะอี มีแนวทางการพัฒนาประกอบด้วย การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การประชุมเชิงปฏิบัติการ การระดมความคิดเห็นและการศึกษาดูงาน นอกจากนั้นยังใช้เทคนิคการสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้นเพื่อให้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงและนำมาพัฒนาต่อยอดกระบวนการวิจัยให้เกิดคุณภาพสูงสุด

บุคคลสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ เพราะผู้นำนั้นมิได้เป็นมาแต่กำเนิดเพียงอย่างเดียว ถ้าบุคคลมีความปรารถนาจะเป็นผู้นำที่ดีก็ต้องเรียนรู้ ฝึกฝนและพัฒนา คุณสมบัติเหล่านี้ให้เกิดกับตนอยู่เสมอสอดคล้องกับ สัมมา รัตนธีย์ (2553, หน้า 242 – 245) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองของผู้นำจะต้องยึดหลักการของการพัฒนาภาวะผู้นำโดยเริ่มต้นจากความสมัครใจและความเต็มใจ พัฒนาตนเองด้วยความมุ่งมั่น ดำเนินการอย่างมีจุดหมายอย่างชัดเจน สามารถควบคุมและปรับเปลี่ยนปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง เช่นเดียวกับ McCauley (1998, pp. 4 – 5 อ้างถึงใน อนาคตา ซาวนา, 2556 หน้า 56) ได้กล่าวถึง การพัฒนาภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่จะเพิ่มความสามารถของบุคคล ซึ่งทำหน้าที่ในการบริหารงานทั้งในส่วนที่เป็นบทบาทของภาวะผู้นำและกระบวนการนำ จึงได้เสนอหลักการพื้นฐานในการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ ดังนี้

1. การพัฒนาภาวะผู้นำ เป็นลักษณะการพัฒนาความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพรายบุคคล ถึงแม้จะมีลักษณะเป็นการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมหรือองค์การแต่เป้าหมายอันดับแรกคือ การพัฒนาความสามารถของ

บุคคล

2. เป็นการพัฒนาบุคคลให้มีประสิทธิภาพในบทบาทของผู้นำและกระบวนการนำ ซึ่งมีทั้งบทบาทที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการแต่อย่างไรก็ตามบุคคลต่างก็สามารถเรียนรู้และเจริญก้าวหน้าไปสู่แนวทางที่บังเกิดประสิทธิผลได้

การพัฒนาภาวะผู้นำ เชื่อว่าบุคคลสามารถพัฒนาความสามารถเป็นผู้นำได้ โดยมีสมมุติฐานว่าบุคคลสามารถเรียนรู้เติบโตและเปลี่ยนแปลงได้แม้ว่าความสามารถของการเป็นผู้นำจะมีพื้นฐานบางส่วนที่นำมาจากพันธุกรรมแต่ก็เป็นที่มาจากประสบการณ์ในวัยผู้ใหญ่และสิ่งสำคัญ คือ ในวัยผู้ใหญ่สามารถพัฒนาความสามารถที่สำคัญซึ่งเอื้อต่อการเกิดประสิทธิผลของผู้นำได้

สำหรับ Drucker (2005) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำว่าสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ การบริหารองค์การจำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ จินตนาการ และความรับผิดชอบของผู้นำ แม้ว่าภาวะผู้นำจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างในการปฏิบัติขององค์การก็ตาม แต่ปัจจุบันภาวะผู้นำกำลังเป็นสิ่งที่ขาดแคลนมากในเกือบทุกองค์การ จะเห็นได้ว่าองค์การหรือหน่วยงานทุกแห่งย่อมต้องการความสำเร็จและปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จก็คือ บุคลากรในองค์การ หากองค์การใดได้บุคลากร และผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถรู้จักปรับเปลี่ยนบทบาท การบริหารงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เทคนิคและวิทยาการต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม องค์การก็จะอยู่รอดและมีความเจริญก้าวหน้าได้ตั้งนั้นทรัพยากรมนุษย์จึงมีค่าและมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์การ ทั้งยังเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวขององค์การ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาเพิ่มพูนสมรรถภาพของบุคลากร ในทิศทางที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและเป้าหมายขององค์การอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้บุคลากรได้นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ เช่นเดียวกัน อุทัย โสวัมน์คง (2552, หน้า 77) กล่าวว่าเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้างขององค์การและพฤติกรรมทางสังคม ผู้บริหารจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถ ความเข้าใจและคุณลักษณะภาวะผู้นำตลอดเวลา เพราะภาวะผู้นำเป็นกลไกสำคัญของการทำงานภายในองค์การ ดังนั้นการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารจึงเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญให้สูงขึ้น ไม่เพียงแต่จะรู้งานในหน้าที่เท่านั้น ผู้บริหารจะต้องรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในองค์การ การบริหารภาวะผู้นำ การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ดี

ยิ่งขึ้นส่วน DuBrin (1998) ได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำเพื่อพัฒนา
ความรู้ความสามารถ ทักษะคติ เจตคติและพฤติกรรมดังนี้

1. การพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการสร้างการรับรู้ด้วยตนเอง (Leadership
Development through Self - Awareness) การรับรู้หรือการรู้จักการหยั่งลึกหรือเข้าใจ
ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. การพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการสร้างวินัยในตนเอง (Leadership
Development Through Self - discipline) การสร้างวินัยในตนเอง เป็นการปฏิบัติตนด้วย
การควบคุมตนเองให้สามารถปฏิบัติตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้ง
ไว้ถือเป็นการพัฒนาตนเองวิธีหนึ่งในการพัฒนาภาวะผู้นำ

จากการศึกษาแนวคิดและหลักการพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น ผู้นำจะต้อง
สร้างคุณสมบัติที่ดีให้เกิดขึ้นในตนเอง ทั้งตระหนักถึงความสำคัญของหลักการพื้นฐาน
ในการเรียนรู้และพยายามนำมาใช้สร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานซึ่งเกิดจาก
ความสามารถประยุกต์ความรู้ ทฤษฎี ประสบการณ์ ตลอดจนความสามารถนำไปใช้
ในการแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาทางด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ
เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยมหรือคุณธรรม ซึ่งครูจะต้องมีสมรรถนะในด้านต่างๆ แตกต่าง
กันครูที่มีสมรรถนะสูงจะเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน ดังนั้น การพัฒนา
ภาวะผู้นำจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จึงจะสร้างผลงานได้อย่างมี
คุณค่าสูงสุด

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
โรงเรียนอนุบาลคำชะอี สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาซึ่งประกอบด้วย รูปแบบการ
พัฒนาครูในรูปแบบการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การประชุมเชิงปฏิบัติการ การระดม
ความคิดเห็นและการศึกษาดูงาน พร้อมทั้งใช้เทคนิคการสังเกต การสัมภาษณ์ เพื่อให้มา
ซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงและนำมาพัฒนาต่อยอดกระบวนการวิจัยให้เกิดคุณภาพสูงสุด

3.3 องค์ประกอบของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้

ในศตวรรษที่ 21

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำ
ครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ นักวิชาการและนักวิจัยได้ นำเสนอไว้ดังนี้

การจัดการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 เน้นให้ทั้งนักเรียนและผู้สอน

ก้าวเข้าสู่การเรียนรู้ในอนาคตไปพร้อมๆ กันการจัดการเรียนรู้ในเรื่องการออกแบบการจัดการเรียนรู้ เวลาในการเรียนรู้ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่างๆ ชุมชนและนโยบายของรัฐ และสถานศึกษา เพื่อให้สนับสนุนสมรรถนะของผู้สอนและนักเรียนในโลกยุคการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องปรับเปลี่ยน ให้สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เพื่อมุ่งพัฒนานักเรียนในศตวรรษที่ 21 ครูเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องต่อการเตรียมคนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีนักคิด นักวิชาการ นักการศึกษาให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังต่อไปนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2557 หน้า 101 - 103) กล่าวว่าครูจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้มีทักษะผู้นำ ภาวะผู้นำดังนี้ ได้กล่าวถึงบทบาทของครูต่อการจัดการศึกษาให้เปลี่ยนจากครูสอน (Teacher) เป็นครูฝึก (Coach) หรือครูผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Learning Facilitator) หรือครูประเมิน (Evaluator) กล่าวคือจากครูที่เคยเป็นศูนย์กลางในการสอนทำหน้าที่ในการบอข้อมูลซึ่งอาจกลายเป็นการปิดกั้นการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ครูจึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอนที่ทำหน้าที่เป็นผู้รู้ เป็นบทบาทดังนี้

1. ครูผู้ฝึก (Coach) กล่าวคือ บทบาทหน้าที่ของครูต่อการฝึกให้นักเรียนคิดตั้งคำถามและแก้ปัญหา รวมทั้งส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ และการแบ่งปันความคิดความรู้และการแสดงออก ระหว่างนักเรียนผ่านหลักสูตรการเรียนการสอน

2. ครูผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Learning Facilitator) กล่าวคือ บทบาทหน้าที่ของครูต่อการสร้างสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่หาความรู้นอกห้องเรียน รวมทั้งการถ่ายทอดทัศนคติต่อการเรียนการศึกษาของผู้สอนสู่นักเรียน โดยช่วยสร้างแรงบันดาลใจในการศึกษาให้กับนักเรียน

3. ครูผู้ประเมิน (Evaluator) กล่าวคือ บทบาทหน้าที่ของครูประเมินผลการศึกษาของนักเรียน ผ่านแบบฝึกหัด ตั้งแต่การทำ SWOT Analysis ของกลุ่มนักเรียนในชั้นของตน เพื่อให้ครูทราบพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนบทบาทดังกล่าวอาจจะเป็นการฝืนใจครูอยู่บ้างอาจทำให้เกิดความไม่คุ้นเคยกับการรับหน้าที่ใหม่นี้ หากไม่ระวังจะกลายเป็นการลดบทบาทหรือให้ความสำคัญครูน้อยลงไป การจัดการ

เรียนรู้ในปัจจุบันนอกจากความรู้เบื้องต้นที่ผู้สอนต้องเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร (Leaning How to Learn) สอดคล้องกับแนวคิดของ Novak and Gowin (2002); James et al., (2006) มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างไร (How People Learn) และนักเรียนเรียนรู้ได้อย่างไร (How Student Learn) NAP (2005) แล้วผู้สอนยังต้องเปลี่ยนแปลงจากการใช้วิธีสอนแบบบรรยาย (Lecture Teaching) เป็นการจัดการเรียนรู้โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ (Child – Oriented Learning) และเปลี่ยนวิธีการวัดผลจากการวัดผลตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ผู้สอนกำหนดตามเนื้อหาที่การให้นักเรียนรู้ (Forward Design) มาเป็นกำหนดสมรรถนะหรือผลการเรียนรู้และเขียนจุดประสงค์ให้ตรงกับสมรรถนะที่นักเรียนควรได้รับ (Backward Design) อีกทั้งสมเกียรติ พรพิสุทธิมาศ, (2551) ; Wiggins and Mc – Tighe, (2005) กล่าวว่า การวัดผลการเรียนรู้ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นการประเมินตามสภาพจริงมากยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการวัดประเมินเชิงปฏิบัติมากกว่าการวัดประเมินโดยใช้ข้อสอบข้อเขียน Wiggins and McTighe, (2001) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันนอกจากความรู้เบื้องต้นที่ผู้สอนต้องเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร (Leaning How to Learn) มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างไร (How People Learn) และนักเรียนเรียนรู้ได้อย่างไร (How Student Learn) แล้วผู้สอนยังต้องเปลี่ยนแปลงจากการใช้วิธีสอนแบบบรรยาย (Lecture Teaching) เป็นการจัดการเรียนรู้โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ (Child – Oriented Learning) และเปลี่ยนวิธีการวัดผลจากการวัดผลตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ผู้สอนกำหนดตามเนื้อหาที่การให้นักเรียนรู้ (Forward Design) มาเป็นกำหนดสมรรถนะหรือผลการเรียนรู้และเขียนจุดประสงค์ให้ตรงกับสมรรถนะที่นักเรียนควรได้รับ (Backward Design)

Fansher (2011) กล่าวว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีลักษณะสำคัญ 9 ประการ ได้แก่

1. เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
2. ใช้สื่อต่างๆ เป็นองค์ประกอบในการจัดการเรียนรู้ (Media Driven) (สื่อในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น)
3. เป็นการเรียนรู้ ที่นักเรียนสามารถจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ (Personalized)
4. เป็นการเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถปรับเปลี่ยนและสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ได้ (Transfer – by – Design)

5. แสดงออกได้อย่างโปร่งใส (Visibly Relevant) โดยยึดหลักการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ และทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานอย่างมีความสุข

6. นักเรียนได้รับความรู้ใหม่ปริมาณมาก (Data – Rich) จากการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตร โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้และทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

7. มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับภาวะการณ์ตลอดเวลา (Adartable) จนเกิดการเรียนรู้อย่างไม่ที่สิ้นสุด

8. มีการประสานงานและจัดการเรียนรู้ร่วมระหว่างสถานศึกษาและชุมชน (Interdependent)

9. มีความหลากหลาย (Diverse) ของกระบวนการวิธีการเทคนิค และสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ร่วมระหว่างผู้สอน นักเรียน และชุมชน

สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ (2553, หน้า 1) กล่าวว่าโดยองค์ประกอบครูในยุคศตวรรษที่ 21 ทำให้ “ครู” หรือ “อาจารย์” ต้องปรับตัวในการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ได้ “ผลผลิต” ทั้งในด้าน “ความรู้” ที่จะถ่ายทอดและ “บัณฑิต” ที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย

1. ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ตรวจสอบ คุณภาพ” ของความรู้ “คุณค่า” ของความรู้ “ความแม่นยำ” ของความรู้ ที่จะนำมาถ่ายทอด
2. “ใช้ความรู้” นั้นๆ เป็นฐาน ในการถ่ายทอดต่อสู่นักเรียน ตาม”ระดับความเหมาะสม” เพื่อให้ตนเองและนักเรียนสามารถใช้ความรู้ประยุกต์ในการแก้ปัญหา หรือหาหนทางพัฒนางานที่เกี่ยวข้อง หรือนำไปใช้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต ตลอดจนการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันความรู้ที่ถ่ายทอดควรถ่ายทอดทั้งเนื้อหาความรู้ (Cognitive) วิถีปฏิบัติหรือความสามารถในการใช้ (Skills) และ เจตคติ (Attitude)

3. ศึกษาความรู้ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความรู้ในศาสตร์เฉพาะทางแห่งตน เพราะปัจจุบันต้องใช้ความรู้แบบองค์รวม หรือ สหวิทยาการมากขึ้น

4. “พิสูจน์” และ “สร้าง” ความรู้ คือทั้งพิสูจน์ความรู้ที่ติดตามมาว่าเป็นจริง แม่นตรง ทั้งในภาพรวม และมีความถูกต้องเมื่อนำมาใช้ในแต่ละประเทศ แต่ละภูมิภาค ที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน รวมถึงสร้างความรู้ใหม่ขึ้นเองจากการศึกษาค้นคว้าวิจัย ซึ่งอาจต่อยอดจากความรู้ที่มีผู้ค้นพบมาแล้ว รวมถึงนำความรู้ที่ได้จากการ

วิจัยนั้นมาใช้ในการถ่ายทอดหรือปฏิบัติงาน

5. “ถ่ายทอด” ความรู้ตามแนวคิดของการเรียนรู้สมัยใหม่ ที่นักเรียนมีอิสระในการรับรู้ และสร้างศักยภาพให้นักเรียนรู้จักหาความรู้ด้วยตนเองและ “ชี้นำ” การเรียนรู้ในลักษณะของ Mentor และพัฒนา “วิถีวิทยาในการสอน” ให้เพิ่มการมี “ปฏิสัมพันธ์” กับนักเรียน

6. “อาศัย” เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้นักเรียน “เข้าถึง” ความรู้ได้แบบไม่มีขีดจำกัดว่าต้องเรียนเฉพาะในห้องเรียน หรือต้องเรียนจากครูเท่านั้น

7. “สร้างนักเรียน” ให้รู้จักคิดวิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล มีจิตวิสัย ใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา

8. “พัฒนาตนเอง” ให้ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รู้จักเผยแพร่ และแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และยึดมั่นในหลักบูรณาการความรู้แบบสหวิทยาการ หากครูเข้าใจถึงปัจจัยต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงของโลกแห่งการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงนั้น ก็จะสามารถพัฒนาเป็น “ครูมืออาชีพ” ที่เพียงพอพร้อมได้รับการยอมรับสามารถสร้าง “ผลผลิตอันมีคุณภาพและมีคุณค่า” ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งต่อตนเอง อาชีพ สถาบัน และประเทศชาติได้อย่างแน่นอน

สอดคล้องกับแนวคิดของ ฌอนอมพร เลาหจรัสแสง (2557) คุณลักษณะของผู้สอนในศตวรรษที่ 21 (21st Century Teachers) เมื่อนักเรียนยุค Gen Net/Tweenies ต้องการคุณลักษณะที่จำเป็น 8 ประการเพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในสิ่งแวดล้อมของศตวรรษที่ 21 ผู้สอนก็จำเป็นต้องมีทักษะ 8 ประการด้วยกัน เพื่อที่จะสร้าง/ส่งมอบ/ถ่ายทอดความรู้และทักษะให้แก่แก่นักเรียนได้ เรียกว่าเป็นผู้สอนพันธุ์ C (C – Teachers) C – Teachers ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง ผู้สอนระดับซีแต่อย่างใด หากหมายรวมถึงผู้สอนที่มีทักษะต่างๆ ซึ่งมีความจำเป็นต่อการเรียนการสอนในอนาคตนั่นเอง C – Teachers1 ประกอบไปด้วยทักษะที่จำเป็น 8 ประการได้แก่

1. C – Content หมายถึง การที่ผู้สอนต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบในการสอน C – Content ถือเป็นลักษณะที่จำเป็นอย่างที่สุดและขาดไม่ได้สำหรับผู้สอน เพราะถึงแม้ผู้สอนจะมีทักษะอื่นที่เหลือทั้งหมด แต่หากขาดซึ่งความเชี่ยวชาญในเนื้อหาการสอนของตนแล้ว เป็นไปไม่ได้เลยที่นักเรียนจะสามารถเรียนรู้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากผู้สอนที่ไม่แม่นยำในเนื้อหา หรือไม่เข้าใจในสิ่งที่ตนพยายามถ่ายทอด/ส่งผ่านให้แก่แก่นักเรียน

2. C – Computer (ICT) Integration หมายถึง การที่ผู้สอนมีทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ในการบูรณาการกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน เหตุผลสำคัญที่ผู้สอนจำเป็นต้องมีทักษะด้านการประยุกต์คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือหนึ่งในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ นอกจากจะเป็นการติดอาวุธด้านทักษะในการใช้ ICT โดยทางอ้อมให้แก่ นักเรียนแล้ว หากมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ก็ยังสามารถส่งเสริมทักษะกระบวนการคิดของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

3. C – Constructionist หมายถึง การที่ผู้สอนเป็นผู้สร้างสรรค์มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด Constructionism ซึ่งมุ่งเน้นว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นเป็นเรื่องภายในของตัวบุคคลจากการที่ได้ลงมือทำกิจกรรมใดๆ ให้เกิดการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์หรือความรู้เดิมที่อยู่ในตัวบุคคลนั้นมาก่อน ผู้สอนที่เป็นผู้สร้างสรรค์ไม่เพียงแต่ใช้ทักษะนี้ในการพัฒนาในด้านของเนื้อหาความรู้ใหม่สำหรับนักเรียน หากยังสามารถนำไปใช้ในการสร้างแผนการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นในตนเอง ผ่านการลงมือผลิตชิ้นงานต่างๆ เช่น งานศิลปะ การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

4. C – Connectivity หมายถึง การที่ผู้สอนมีทักษะในการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างนักเรียนด้วยกัน เพื่อน อาจารย์ ทั้งในสถานศึกษาเดียวกันและต่างสถานศึกษา หรือเชื่อมโยงสถานศึกษา บ้าน และหรือชุมชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนเนื่องจากแนวคิดที่ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างดีเมื่อสิ่งที่เรียนรู้มีความสัมพันธ์โดยตรง หรือเกี่ยวข้องกับความสนใจ ประสบการณ์ ความเชื่อ สังคม และวัฒนธรรมของนักเรียน การที่ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่นักเรียนเรียนรู้ในชั้นเรียนกับเพื่อน อาจารย์ในสถานศึกษา บ้านและสังคมแวดล้อมที่นักเรียนเป็นส่วนหนึ่งได้มากเท่าใด ก็ย่อมทำให้นักเรียนเกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนรู้กับประสบการณ์ตรงได้มากเท่านั้น

5. C – Collaboration หมายถึง การที่ผู้สอนมีความสามารถในการเรียนรู้แบบร่วมมือกันกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ผู้สอนจะต้องมีทักษะในบทบาทของการเป็นโค้ช หรือที่ปรึกษาที่ดีในการเรียนรู้ของนักเรียน รวมทั้งการเป็นนักเรียนเองในบางครั้ง ทักษะสำคัญของการเป็นโค้ช หรือที่ปรึกษาที่ดีนั้น ได้แก่ การสร้างฐานการเรียนรู้ให้กับนักเรียนเป็นระยะอย่างเหมาะสม อำนวยให้นักเรียนเกิดฐานการเรียนรู้ที่จะต่อยอดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมขึ้นได้ ทั้งนี้การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในนักเรียน

ได้อย่างจำกัดหากปราศจากซึ่งฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสม สมจากผู้สอน

6. C – Communication หมายถึง การที่ผู้สอนมีทักษะในการสื่อสารกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีใช้เฉพาะการพัฒนาให้เกิดทักษะของเทคนิคการสื่อสารที่ดี เช่น การอธิบายด้วยคำพูด ข้อความ ยกตัวอย่าง ฯลฯ เท่านั้น หากยังหมายรวมถึงการเลือกใช้สื่อ (Media) ที่หลากหลาย ที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถส่งผ่านเนื้อหาสาระที่ต้องการจะนำเสนอ หรือสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างเหมาะสม

7. C – Creativity หมายถึง การที่ผู้สอนเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เพราะบทบาทของผู้สอนในยุคสมัยหน้านั้น ไม่ได้มุ่งเน้นการเป็นผู้ป้อน/ส่งผ่านความรู้ให้กับนักเรียนโดยตรง หากมุ่งไปสู่บทบาทของการสร้างสรรค์ ออกแบบสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ผู้สอนจะได้รับการคาดหวังให้สามารถที่จะรังสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ ต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน

8. C – Caring หมายถึง การที่ผู้สอนจะต้องมีความมุกิตา ความรัก ความปรารถนาและความห่วงใยอย่างจริงใจแก่นักเรียน ในทักษะทั้งหมดที่ได้กล่าวมานั้น ทักษะ Caring นับว่าเป็นทักษะที่สำคัญที่สุด ทั้งนี้เพราะความมีมุกิตา รัก ปรารถนาดี และห่วงใยกับนักเรียนของผู้สอนนั้นจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความเชื่อใจต่อผู้สอน ส่งผลให้เกิดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ในลักษณะการตื่นตัวอย่างผ่อนคลาย แทนความรู้สึกรัดกุมกังวล ในสิ่งที่จะเรียนรู้ ซึ่งการตื่นตัวอย่างผ่อนคลาย ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้สมองเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอันที่จริง แม้ว่าโลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 มาได้ระยะหนึ่งแล้ว แต่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยังคงถือว่าเป็นเรื่องใหม่ ซึ่งนักการศึกษาทั่วโลกยังคงให้ความสนใจ อย่างไรก็ตามที่สุดสิ่งหนึ่งที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือความพร้อมของทั้งผู้สอนและนักเรียน ความจำเป็นเร่งด่วนคงจะ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมของผู้สอนกับบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องและนักเรียน การทบทวนหลักสูตรที่ใช้ในการสอน หลักการ ทฤษฎีรูปแบบ วิธีการสอนและการเรียนรู้ที่ได้ดำเนินการอยู่และที่จะดำเนินการในอนาคต ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับเป้าหมายของทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างชัดเจน เกิดผลเป็นรูปธรรมต่อไป

สอดคล้องกับ การศึกษาวิจัยนำร่องการพัฒนาหลักสูตรผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 ฤตินันท์ สมุทร์ทัย (2556, หน้า บทคัดย่อ) มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักสูตรการผลิตครูที่ใช้ในปัจจุบันของคณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่กับแนวคิดหลักสูตรสำหรับอนาคตที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับการผลิตครูเพื่อพัฒนาหลักสูตรผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 ผลการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 พบว่า องค์ประกอบของหลักสูตรการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 ควรมี 5 องค์ประกอบคือ

1. ความสามารถพื้นฐานทางจริยธรรม (Ethical Underpinning)
2. ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต (Knowledge)
3. ความสามารถในการคิด (Thinking)
4. ความสามารถในการนำตนเอง (Leadership) และ
5. สมรรถนะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพครู (Competency) โดย

เขียนในรูปของสมการได้ว่า Well - educatedness = E (K + T + L + C) และนอกจากนั้นผลการศึกษายังพบว่าผลการนำแนวคิดหลักสูตรผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 ไปพัฒนาและทดลองใช้ในการจัดการเรียนการสอนกับนักศึกษาแล้วพบว่าสามารถพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะตามองค์ประกอบของหลักสูตรการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี E (K+T+L) โดย K-Knowledge คือ ความรู้ T-Thinking คือ ครูต้องสามารถทำให้เด็กคิดเป็น และ L-Leader คือ ความเป็นผู้นำ จะต้องรู้ว่าจะพัฒนาคนรอบข้างได้อย่างไร แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือต้องเป็นคนที่มี E-Ethic คือ ต้องเป็นคนที่มีคุณธรรมที่เห็นว่าจะเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2557, หน้า 11) ได้ข้อเสนอเพื่อยกระดับคุณภาพครูในศตวรรษที่ 21 ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้จริง เป็นครูที่มีคุณภาพ สมควรกำหนดคุณลักษณะครูที่มีคุณภาพ คุณลักษณะครูที่มีคุณภาพศตวรรษที่ 21 คือ

1. เป็นผู้มีจิตวิญญาณของความเป็นครูและผู้ให้
2. มีความรู้ ความสามารถและทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
3. มีทักษะการสื่อสาร
4. อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
5. ตื่นรู้ ทันสมัยทันเหตุการณ์
6. ตามทันเทคโนโลยีและข่าวสาร ความก้าวหน้าทางวิทยาการและ

ความรู้

7. สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ของนักเรียน

8. ใฝ่คว้าและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง
9. เป็นแบบอย่างทางคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม
10. รู้และเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นชนชาติไทยที่หลากหลาย
11. ภาควงมึใจในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก
12. ยอมรับและเป็นผู้નાการเปลี่ยนแปลง
13. มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและประชาคมอาเซียน

Flamand (2000, อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2556, หน้า 32 – 38)

ได้เขียนถึงบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 ในลักษณะที่ค่อนข้างประนีประนอมกว่าทัศนะอื่นว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการยากที่จะทำความเข้าใจถึงบทบาทของครูในแง่มุมหนึ่ง ครูถือเป็นผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยี มีความรู้พื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ และมีความชำนาญทางการศึกษา แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ครูถือเป็นคนล่าหลังอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งเขาเห็นว่า ทั้งสองกรณีนั้นมีส่วนไม่ถูกต้อง บทบาทที่ครูควรกระทำคือ ยังคงอุทิศตนให้กับนักเรียนในแนวทางเดิมที่เคยทำมา และขณะเดียวกันก็สอนให้นักเรียนได้เดินทางเข้าสู่โลกแห่งศตวรรษที่ 21 นั้นด้วยโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยี เนื่องจากการสอนในศตวรรษที่ 21 ต้องเข้าใจถึงวิธีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ครูต้องสอนนักเรียนโดยใช้คอมพิวเตอร์ การวิจัยทางอินเทอร์เน็ต การเปิดโลกกว้างเพื่อแสวงหาข้อมูลใหม่ๆ มาพัฒนาวิธีการสอนแบบเก่า
2. ยึดเป้าหมายเดิม แต่ด้วยสิ่งใหม่ๆ เป้าหมายทางการศึกษายังคงเป็นเรื่องเดิม ยังเป็นเรื่องพัฒนานักเรียนให้เป็นนักคิดเชิงวิพากษ์ นักเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศจะเป็นตัวช่วยอำนวยความสะดวกต่อกระบวนการเรียนรู้ เช่น การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อสร้างความเห็นร่วม หรือการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการวิจัย เป็นต้น
3. ให้ความสำคัญกับเทคนิคการเรียนรู้ ครูในศตวรรษที่ 21 จะต้องเป็นนักวิจัยที่เด่นล้ำหน้าในเรื่องวิธีการเรียนรู้ของนักเรียน การนำผลการวิจัยสู่ห้องเรียน เข้าใจในความแตกต่างระหว่างสไตล์การเรียนรู้รูปแบบต่างๆ และความสามารถกำหนดสไตล์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนของตนเองได้
4. เป็นพี่เลี้ยง ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่มีปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งความรุนแรงยาเสพติดและอันตรายอื่นๆ ครูใน

ศตวรรษที่ 21 นอกจากหน้าที่การสอนแล้วยังจะต้องคอยเป็นที่เลี้ยงและแนวทางชีวิตให้กับนักเรียนในด้านต่างๆ ด้วย

5. เน้นการกระทำ ครูในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับความท้าทายจากความเป็นโลกาภิวัตน์ ครูจะต้องเตรียมนักเรียนเพื่อเข้าสู่โลกที่เป็นจริงให้พวกเขาตระหนักถึงพลังที่สามารถจะสร้างสิ่งใหม่ๆ ให้กับโลกได้ ครูจะไม่ทำหน้าที่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่จะต้องสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของโลก และกระตุ้นให้พวกเขามีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน

Worldpress (2011, อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2556 หน้า 39)

กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษาในปัจจุบันว่า มีอิทธิพลจากเทคโนโลยีใหม่ๆ อินเทอร์เน็ต เครื่องมือเว็บและเครือข่ายสังคมออนไลน์ ทำให้ต้องการครูที่เปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้กระจายความรู้ไปเป็นผู้ประพันธ์การเรียนรู้ ช่วยนักเรียนเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้และเปลี่ยนความรู้เป็นภูมิปัญญา โดยเน้นทักษะดังนี้

1. ความร่วมมือ (Collaboration)
2. ความคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking)
3. การนำเสนอ (Oral communications)
4. การเขียน (Written communications)
5. การใช้เทคโนโลยี (technology)
6. ความเป็นพลเมืองที่ดี (Citizenship)
7. การเรียนรู้ในอาชีพ (learn about careers)
8. การมีเนื้อหาความรู้ (Content)

นอกจากนั้น Churches (2008) กล่าวถึงลักษณะ 8 ประการสำหรับครูศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. สามารถปรับตัว (adapting)
2. มีวิสัยทัศน์ (being visionary) ถึงความต้องการของนักเรียน
3. ทำงานแบบร่วมมือ (Collaborating)
4. กล้าคิดกล้าทำ (taking risks)
5. เรียนรู้ตลอดชีวิต (Life – long learning)
6. เป็นนักสื่อสาร (communicator)
7. เป็นต้นแบบทางพฤติกรรม (modeling behavior)

8. เป็นผู้นำ (leading)

วิจารณ์ พานิช (2556) ให้เสนอแนวคิดองค์ประกอบของครูเพื่อการจัดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ครูต้องเป็นผู้สร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เกิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

1. ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ของเด็ก (Facilitator)
2. ครูทำงานร่วมกันเป็นทีม Professional Learning Community (PLC)
การสร้าง Team Learning skills
3. ส่งเสริมให้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง การเรียนรู้ Project Based Learning (PBL) ครูช่วยได้คือช่วยให้เขาทำและคิดที่อยากจะเรียนสร้าง Motivation และต้องมีวิธีเอาใจใส่ให้ถึงขั้น Inspiration คือการสร้างแรงบันดาลใจทางการเรียนรู้ และเพื่อส่งเสริมเรียนรู้ตลอดชีวิต
4. เรียนรู้จากสถานการณ์จริง ทั้งจากชุมชน และสถานการณ์โลก
ปัจจุบัน
5. ส่งเสริมการเป็นผู้มีจริยธรรมเป็นพลโลกที่ดี
6. พัฒนาการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมและออกแบบเพื่อการเรียนรู้
เพื่อให้นักเรียนได้ใช้เทคโนโลยีอย่างเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้
7. การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและลงสู่
การพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นผู้การเปลี่ยนแปลง
8. ครูต้องมีการร่วมทีมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันทั้งระบบ
ไม่แบ่งแยกสาระการเรียนรู้
9. การบูรณาการข้ามสาระการเรียนรู้
10. พัฒนาการสื่อสารทั้งการสื่อสารของนักเรียนด้านภาษาเพื่อการ
ถ่ายทอด และการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาสากล เพื่อสู่โลกการเปลี่ยนแปลงที่เท่าทันยุค
ปัจจุบัน

จากการศึกษาแนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำครู เพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยได้นำมาแสดงในตารางวิเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีเพื่อกำหนดองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยต่อไป ดังตาราง 6

ตาราง 6 องค์ประกอบของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

นักการศึกษา	องค์ประกอบภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21										ความถี่
	WordPress.com. (2011)	Churches(2008)	Flamand (2000)	Fansher. (2011)	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ. (2553)	ฤตินันท์ สมุทรทัย (2556)	สำนักงานส่งเสริมสังคม (2557)	วิจารณ์ พานิช (2555)	ณอมพร เล่าหจรัสแสง (2558)	
1. ครูเป็นผู้นำการการเปลี่ยนแปลง		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		7
2. ประสานชุมชน		✓									1
3. ทำงานเป็นทีม	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	7
4. มีองค์ความรู้	✓							✓		✓	3
5. มุ่งเน้นทักษะการคิด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
6. พัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ			✓	✓		✓			✓	✓	5
7. ส่งเสริมการเรียนรู้ตามสภาพจริง		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9
8. พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	8
9. ใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้	✓		✓	✓	✓				✓	✓	6
10. ครูเป็นผู้ออกแบบสนับสนุนการเรียนรู้	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓	7
11. ทักษะการสื่อสาร	✓	✓						✓	✓	✓	5

จากตาราง 6 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จากเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าสามารถคัดสรรองค์ประกอบของครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ ได้แก่ มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ครูทำงานร่วมกันเป็นทีม พัฒนาทักษะการคิด การเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ตามสภาพจริง เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม ใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ มีทักษะการสื่อสาร จากข้อมูลที่มีความถี่ระดับ 5 ขึ้นไป

สรุปได้ว่า องค์ประกอบจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ องค์ประกอบครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่ 2 การทำงานเป็นทีม องค์ประกอบที่ 3 การส่งเสริมทักษะการคิด องค์ประกอบที่ 4 การเรียนรู้แบบบูรณาการ องค์ประกอบที่ 5 การเรียนรู้ตามสภาพจริง องค์ประกอบที่ 6 ครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 7 คุณธรรมจริยธรรม องค์ประกอบที่ 8 ใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 9 ทักษะการสื่อสาร

จากการศึกษาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ประการ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน องค์ประกอบที่ 2 มีส่วนร่วมในการทำงาน องค์ประกอบที่ 3 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่ 4 ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการคิด องค์ประกอบที่ 5 พัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ องค์ประกอบที่ 6 ส่งเสริมการเรียนรู้ตามสภาพจริง องค์ประกอบที่ 8 พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จะเห็นได้ว่าได้องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันและนำมาเป็นองค์ประกอบในการศึกษาวิจัยต่อไป

องค์ประกอบของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้และภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกันตามตาราง 7

ตาราง 7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้และภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้	ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	องค์ประกอบที่นำมาใช้เพื่อการวิจัย
การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน		การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน
มีส่วนร่วมในการทำงาน	การทำงานเป็นทีม	มีส่วนร่วมในการทำงาน
ผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง
ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการคิด	การส่งเสริมทักษะการคิด	การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด
พัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ	การเรียนรู้แบบบูรณาการ	พัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ
ส่งเสริมการเรียนรู้ตามสภาพจริง	การเรียนรู้ตามสภาพจริง	ส่งเสริมการเรียนรู้ตามสภาพจริง
พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์	คุณธรรมจริยธรรม	พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
	การจัดเรียนรู้ที่หลากหลาย	การจัดเรียนรู้ที่หลากหลาย
	ใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้	ใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้
	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการสื่อสาร

จากตาราง 7 จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน 6 องค์ประกอบได้แก่ การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมทักษะการคิด การเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ตามสภาพจริง คุณธรรมจริยธรรม และมี 3 องค์ประกอบที่ไม่สัมพันธ์กันคือ การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน ครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และทักษะการสื่อสาร

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ 10 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาตนเอง และเพื่อร่วมงาน องค์ประกอบที่ 2 การมีส่วนร่วมในการทำงาน องค์ประกอบที่ 3 มีผู้นำการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาทักษะการคิด องค์ประกอบที่ 5 การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ องค์ประกอบที่ 6 การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง องค์ประกอบที่ 7 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม องค์ประกอบที่ 8 การออกแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย องค์ประกอบที่ 9 การใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 10 การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

ตอนที่ 4 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประยุกต์และรวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน (ชัชวาล ทัตติวัช, 2551, หน้า 2)

4.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลบนพื้นที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์การเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมวิจัยทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผล การปฏิบัติ และการสะท้อนผลการดำเนินงานร่วมกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2541, หน้า 67 ; อังคณา ตุงคะสมิต, 2550 หน้า 60) นอกจากนี้วิโรจน์ สารรัตนะ (2550, หน้า 15) ได้กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ว่าผู้ถูกวิจัยได้ถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกกระทำเป็นผู้กระทำ หรือร่วมกระทำและผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน

Robin McTaggart (1991, pp.172 – 179) กล่าวถึงหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าประกอบไปด้วย

1. การดำเนินงานร่วมกันของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน
2. การเปลี่ยนแปลงวิถีศึกษาโดยการเข้าร่วมปฏิบัติงาน
3. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการทำงานของกลุ่ม สถาบันและ

สังคม

4. การปฏิบัติการและการสะท้อนกลับ
5. การใช้ความรู้ส่งสู่การปฏิบัติ
6. การสร้างความรู้ที่ได้เกิดจากการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติ เกิดจากการแบ่งปันจากกลุ่มทำงานและเกิดจากการพัฒนางานวิชาการ
7. การปฏิบัติที่เกี่ยวกับนโยบาย
8. การใช้วิธีการที่หลากหลายวิธีและ
9. ดำเนินการวิจัยตามทฤษฎี

จากหลักการและแนวคิดที่ได้กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า หลักการและแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานในองค์การมีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนและมีความเสมอภาคกัน

4.2 ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการที่นักวิจัยหรือผู้ที่ต้องการศึกษาวิจัยอย่างมีขั้นตอนซึ่งอังคณา ตุงคะสมิต (2550, หน้า 65 – 66) ได้กล่าวถึงประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนากระบวนการวิจัยได้แก่

4.2.1 ทำให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อค้นพบมีความตรง (Validity) มากขึ้น เพราะเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้

4.2.2 ทำให้มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นที่จะสร้างนวัตกรรมและการใส่สิ่งสอดแทรกต่างๆ (Intervention) เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สะท้อนคุณค่าในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลง

4.2.3 ทำให้มีความร่วมมือเพิ่มมากขึ้นระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำดำเนินการหรือเป็นสมาชิกชุมชน เพื่อสร้างสังคมและเป็นคนของสังคม ในขณะที่การวิจัยแบบดั้งเดิม คนของสังคมจะไม่เกี่ยวข้องกับนักวิจัย แต่คนในสังคมจะถูกพิจารณาให้เป็นผู้ถูกศึกษา

4.3 ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาค้นคว้ามีผู้ออกแบบขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่สามารถนำไปออกแบบการวิจัยดังต่อไปนี้

วิโรจน์ สารรัตน์ (2550, หน้า 15 – 21) กล่าวถึงขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อม

ในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมนี้ ผู้วิจัยจะต้องนำเอากรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำเสนอชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัย (Participants) ในฐานะผู้วิจัยเป็นผู้รู้ในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับกระบวนการ หลักการ จรรยาบรรณ บทบาท และอื่นๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และเพื่อให้เป็นไปตามจรรยาบรรณที่ระบุว่า “ผู้วิจัยต้องแสดงให้ทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ” ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงหลักการ “ผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล” ด้วยและสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยควรคำนึงถึงด้วยคือ การสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องในความสำคัญของการวิจัย กับ “การปฏิบัติ” และของ “นักวิจัย” กับ “นักปฏิบัติ” ว่าเป็นของคู่กันไปด้วยกันได้ ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีต่อทั้งตัวบุคคลกลุ่ม บุคคล และองค์การ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (Planning)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้ผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันวิเคราะห์สภาพของงานที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการเปลี่ยนแปลง เพื่อระบุ “สภาพที่เคยเป็นมา” “สภาพปัจจุบัน” “สภาพปัญหา” “สภาพที่คาดหวัง” “ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหาหรือบรรลุสภาพที่คาดหวัง” “การประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ” จากการดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ได้แผนเชิงปฏิบัติการขึ้นมาชุดหนึ่ง ซึ่งจะมีองค์ประกอบอะไรบ้างขึ้นกับผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันกำหนด แต่อย่างน้อยควรประกอบด้วยจุดมุ่งหมายในการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงนั้น ว่าเพื่อทำอะไร (What) และจะทำอย่างไร (How)

ในกระบวนการวางแผนนี้ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนางานนั้นๆ ให้ผู้ร่วมวิจัยได้ทำความเข้าใจด้วย ไม่ว่าจะ

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีโดยภาพรวม หรือกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นตัวสอดแทรก (Intervention) เพื่อใช้ในการวิจัย เช่น กรณีที่จุดมุ่งหมายนำเอากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการบริหารเชิงบูรณาการ (Integrated Management) เพื่อการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียน เป็นต้น ในฐานะผู้วิจัยเป็นเสมือนตัวแทนของผู้รู้ในเชิงทฤษฎีทั้งนี้เพราะทฤษฎีมีประโยชน์หลายประการ เช่น ช่วยชี้แนะการตัดสินใจ ช่วยให้มีภาพองค์การได้ชัดเจนขึ้น

ในขั้นตอนนี้และขั้นตอนต่อไป หากมีการตัดสินใจร่วมกันจากผู้ร่วมวิจัยว่ามีความประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจหรือเพิ่มพูนโลกทัศน์เพิ่มเติมจากที่ผู้วิจัยนำ กรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนำเสนอแล้ว เช่น การศึกษายานของบุคคล หรือหน่วยงานที่ทำประสบผลสำเร็จ การจัดอบรมสัมมนา การเชิญวิทยากร เป็นต้น ผู้วิจัยควรทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้น ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (Acting)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้ นั้น โดยมุ่งให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ตามหลักการ “มุ่งการเปลี่ยนแปลง และมุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล” พยายามไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ ที่ได้ อย่างง่ายๆ หรือสำเร็จรูปเกินไปคอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง ให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยคำนึงถึงหลักการบันทึก “การเปลี่ยนแปลง ในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลง ในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบขององค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วม ในการวิจัย” และจัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะๆ ตาม หลักการ “รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน การวิเคราะห์วิพากษ์และประเมินตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ จาก หลักการจัดการความรู้ (Knowledge Management) อาจนำมาประยุกต์ใช้ได้ เช่น การ จัดกิจกรรมการเล่าเรื่อง (Storytelling) การจัดกิจกรรมสนทนาเรียนรู้ (Reflection) การจัด ให้มีกลุ่มเรียนรู้ (Learning Sets) การจัดให้มีกลุ่มเรียนรู้ด้วยการกระทำ (Action Learning) การจัดให้มีชุมชนความรู้หรือเรียนรู้ (Knowledge/Learning Community) การจัดให้มีภาวะ ผู้นำเครือข่ายหรือเครือข่ายความรู้ (Network Leaderships/Knowledge Networks) และการ

จัดกลุ่มบริหารตนเองเพื่อการเรียนรู้ (Learning Self Managed Group) เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (Observing)

การปฏิบัติงานอาจจะอิงแนวคิดการประเมินเชิงวิพากษ์ (Criticism Approach) ที่ประยุกต์ใช้โมทัศน์ของศิลปะวิพากษ์ (Art Criticism) กับการประเมินโดยให้แนวคิดว่าการวิพากษ์เป็นการใช้วิจารณ์ญาณในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (Descriptive) ตีความหมายของสิ่งที่ศึกษา (Interpretive) ออกมาในเชิงประจักษ์ ตามการรับรู้ของผู้ประเมินและการตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น (Evaluative) ซึ่งการประเมินในแนวทางนี้ประกอบด้วย ศิลปะของการรับรู้อันประณีต ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนและประสบการณ์กับศิลปะของการเปิดเผยคุณภาพของการถ่ายทอดความรู้สึกที่กลั่นกรองผ่านเกณฑ์มาตรฐานเพื่อสะท้อนคุณค่าของสิ่งนั้นออกมา วิธีการประเมินแนวนี้จึงขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญประสบการณ์และการฝึกหัดที่เหมาะสมของนักประเมิน เพื่อให้มีการรับรู้ที่ไวและสามารถสะท้อนคุณค่าของสิ่งนั้นออกมาได้ ดังนั้น ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริง (Actual Effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ หรือทั้งยึดวัตถุประสงค์ (Goal – based Evaluation) และไม่ยึดวัตถุประสงค์ (Goal – Free Evaluation) เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการปฏิบัติงานที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งการจับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีและการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่างๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานเพื่อการบรรลุผลนั้นด้วยว่าเป็นอย่างไร ได้องค์ความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (Reflecting)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสะท้อนผล โดยให้มีการพบปะสนทนาเพื่อนำเอาข้อมูลที่เป็นบันทึกการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบขององค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และบันทึกผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

ขั้นตอนที่ 3 ทั้งของรายบุคคลและของกลุ่ม รวมทั้งผลการสังเกตผลในขั้นตอนที่ 4 เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และวิเคราะห์วิพากษ์ถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ สิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ สิ่งที่เป็นปัจจัยผลักดัน สิ่งที่เป็นปัจจัยต่อต้าน สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อการ ปรับปรุงแก้ไข ทฤษฎีหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น

จากการปฏิบัติ และอื่นๆ ตามหลักการ “รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” กิจกรรมนี้จะช่วยพัฒนาความสามารถของชุมชนให้เกิดความคิดรวบยอด รู้จักกับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีจากกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินกันมา ก่อให้เกิดการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่างๆ ด้วยเหตุด้วยผล ได้มีโอกาสพูดกันถึงสิ่งที่อยู่ในใจของแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติ วิธีชีวิต ความเชื่อ ความกลัว รวมทั้งความรู้ที่อาจเพิ่มพูนขึ้นหรือชะงักงันจนต้องเก็บไปไตร่ตรองในใจ ตลอดจนการมีโอกาสแสดงความคิดเห็นสนับสนุน ค้อยตามกันหรือขัดแย้งกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงภาวะแห่งการรวมพลังทำงานของกลุ่ม เกิดการตระหนักถึงสิ่งใดที่ควรสนับสนุน สิ่งใดที่ควรคัดค้าน การมีโอกาสประชุมปรึกษาหารือกันหลังการดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ จะช่วยพัฒนาทัศนคติและค่านิยมของชุมชนในด้านความเชื่อมั่นในตนเองให้สูงขึ้น ช่วยลดความคิดที่จะหวังพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยลง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้น จะเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ถึงเครื่องมือที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาใดๆ ก่อให้เกิดพลังแห่งความสามารถที่จะแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง การประชุมถกเถียงอภิปรายกันของชุมชนอาจได้ผลสรุปว่าเทคโนโลยีที่มีอยู่เดิมมีความเหมาะสมหรือไม่ เทคโนโลยีที่นำเข้ามาจากที่อื่นมีเหมาะสมหรือไม่

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (Re - Planning)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการวางแผนใหม่ ได้มีการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการพัฒนางาน เพื่อระบุปัญหา สาเหตุของปัญหา ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหา ประเมินและเลือกทางเลือกการปฏิบัติกันใหม่ โดยนำเอาผลการสะท้อนผลใน ขั้นตอนที่ 5 มาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งจะทำให้ได้แผนเชิงปฏิบัติการขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยมีองค์ประกอบตามที่ผู้วิจัยและร่วมวิจัยจะร่วมกันกำหนดขึ้นมา

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (Re - Acting)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 3 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดใหม่นั้น โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และจัดให้มีการพบปะสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะๆ โดยคำนึงถึงหลักการต่างๆ ดังกล่าวในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (Re - Observing)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 4 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริง (Actual Effects) ทั้งความหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ หรือทั้งยึดวัตถุประสงค์ (Goal – based Evaluation) และไม่ยึดวัตถุประสงค์ (Goal – free Evaluation) เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการปฏิบัติงานที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งการจับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีและการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่างๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานหรือการบรรลุผลนั้นด้วยว่าเป็นอย่างไร ได้องค์ความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (Re – Reflecting)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 5 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสะท้อนผล โดยให้มีการพบปะสนทนาเพื่อนำเอาข้อมูลที่เป็นบันทึกการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบขององค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และบันทึกผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในขั้นตอนที่ 7 ทั้งของรายบุคคลและของกลุ่ม รวมทั้งผลจากการสังเกตผลจากขั้นตอนที่ 8 มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และวิเคราะห์วิพากษ์ถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ สิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ สิ่งที่เป็นปัจจัยผลักดัน สิ่งที่เป็นปัจจัยต่อต้าน สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ทฤษฎีหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และอื่นๆ โดยคำนึงถึงหลักการและแนวคิดต่างๆ ดังที่กล่าวในขั้นตอนที่ 5 ด้วยเช่นกัน

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (Conclusion)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (Critical Science) เป็น Critical Action Research ดังนั้น ในการสรุปผลผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยควรจัดเสวนาโต้เถียงกันเพื่อร่วมกันสรุปถึงผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 – 9 โดยอิงแนวคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Approach) ในรูปแบบหรือระดับต่างๆ ดังกล่าวถึงข้างต้น แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรืออื่นๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลนั้นว่า ได้ผลเป็นอย่างไร ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ ทำกันอย่างไร ทำไมเป็นเช่นนั้น เกิดการเรียนรู้ หรือมีทฤษฎีใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่อะไรขึ้นมาบ้างจากการปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย

และระดับองค์การ มีข้อเสนอแนะอะไรและอย่างไรสำหรับบุคคลอื่นหรือหน่วยงานอื่นที่ต้องการจะพัฒนาหรือแก้ปัญหาทางนั้นๆ โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นผลการวิจัยจะมีลักษณะเป็นการพรรณนาหรือบรรยายเชิงวิพากษ์ (Critical Description)

Kemmis and Mc Taggart (1988, อ้างถึงใน ภิญญา นามเหลา. 2553 : 143) ได้ประยุกต์แนวคิดของ Kurt Lewin โดยจำแนกกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็น 4 ขั้นตอนหลักคือ 1) การวางแผนงาน (Planning) 2) การลงมือปฏิบัติ (Action) 3) การสังเกตผลการปฏิบัติงาน (Observation) 4) การสะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (Reflection) กระบวนการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis and Mc Taggart ประกอบด้วยกิจกรรมการวิจัยที่สำคัญ 4 ขั้นตอนหลัก 1) วางแผนเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (Planning) 2) ลงมือปฏิบัติการตามแผน (Action) 3) การสังเกตการณ์กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลง (Observation) และ 4) สะท้อนกลับ (Reflection) กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน (Re - planning) และดำเนินการเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการวิจัยหลักที่หมุนเคลื่อนที่ไปเป็นวัฏจักรของกระบวนการวิจัยดังกล่าวจึงเป็นเสมือนแหล่งที่ก่อให้เกิดความรู้เชิงปฏิบัติการและกลไกการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องดังกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการดำเนินงานวิจัยที่ไม่แยกกิจกรรมการสืบค้นหาความจริงออกจากกิจกรรมการพัฒนา กิจกรรมการวิจัยแต่ละขั้นตอนหลักก็มีรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติการไว้ก่อนล่วงหน้าโดยอาศัยการคาดคะเนแนวโน้มของผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ กอปรกับการระลึกถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขตามประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของผู้วางแผน ภายใต้การใคร่ครวญไตร่ตรองถึงปัจจัยสนับสนุนขัดขวางนั้น โดยทั่วไปการวางแผนจะต้องคำนึงถึงความยืดหยุ่น ทั้งนี้เพื่อจะได้สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามเงื่อนไขหรือยากต่อการควบคุมให้เป็นไปในทางที่ถึงปรารถนาได้ กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่งเป็นอย่างดีและเป็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับบริบททางด้านสังคมวัฒนธรรมการเมืองและอื่นๆ ที่เป็นอยู่ในสภาวะการณ์นั้น

2. การปฏิบัติการ (Action) เป็นการลงมือดำเนินงานและควบคุม การปฏิบัติการให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้อย่างระมัดระวัง แผนปฏิบัติการที่ดีจะต้องมี ลักษณะยืดหยุ่น เปิดช่องทางให้ผู้ปฏิบัติการสามารถปรับเปลี่ยนตามเงื่อนไขปัจจัยที่ เป็นอยู่ในขณะนั้น การปฏิบัติการที่ดีจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตภายใต้การ การใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ

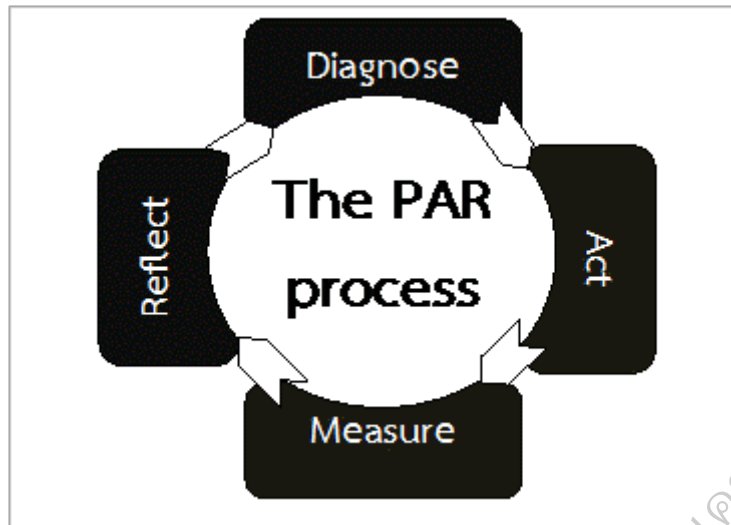
3. การสังเกตการณ์ปฏิบัติงาน (Observation) เป็นการเก็บ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่ได้ลงมือกระทำลง ไปรวมทั้งสังเกตการณ์การณ ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการดำเนินงานตามแผนที่ วางไว้ ตลอดจนประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติตามแผน ว่ามีสภาพ หรือลักษณะเป็นอย่างไร การสังเกตการณ์ที่ดี จะต้องมีการวางแผนว่ามีสภาพหรือลักษณะ เป็นอย่างไร การสังเกตการณ์ที่ดีจะต้องมีการวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างคร่าวๆ โดย จะต้องไม่ขอบเขตไม่แคบหรือจำกัดจนเกินไป เพื่อจะได้เป็นแนวทางสำหรับการสะท้อน กลับกระบวนการและผลการปฏิบัติที่จะเกิดขึ้นตามมา นอกจากนี้จะต้องตอบสนองต่อการ เปลี่ยนแปลงใดๆ ที่มองเห็นได้ด้วยตาและสัมผัสได้ด้วยกายหรือใจ และจะต้องมีความ ยืดหยุ่นต่อการเก็บรายละเอียดของสรรพสิ่งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในหลายแง่มุมและหลาย รูปแบบ ดังนั้น นักวิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้องมีความพร้อมตลอดเวลาในการสังเกตการ เปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นและไม่เกิดตามแผนที่วางไว้

4. การสะท้อนกลับ (Reflection) เป็นการทวนระลึกการกระทำ ตามที่บันทึกข้อมูลไว้จากการสังเกตอย่างครุ่นคิดไตร่ตรองในเชิงวิพากษ์กระบวนการและ ผลการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนการใคร่ครวญเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและ ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการพัฒนารวมทั้งประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไป ตามที่พึงประสงค์หรือไม่ กลยุทธ์ประการหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการสะท้อนกลับเกิดขึ้นอย่าง ได้ผล ได้แก่ การอภิปรายซักถามในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์หรือประเมินผลการปฏิบัติงาน ระหว่างบุคคลที่มีส่วนร่วมในการวิจัยภายใต้การยึดมั่นต่อเป้าหมายของกลุ่มเป็นหลัก การ สะท้อนผลโดยการดำเนินการอาศัยกระบวนการกลุ่มดังกล่าวนี้ เพื่อจะนำไปสู่การรื้อถอน (Deconstruction) แนวคิดความเชื่อและการปฏิบัติงานอย่างเดิมไปสู่การฟื้นฟูหรือปรับปรุง วิธีการปฏิบัติงาน ตามแนวทางดั้งเดิมเปลี่ยนไปเป็นการปฏิบัติงานตามวิธีการใหม่ ซึ่งใช้ เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการทบทวนและการปรับปรุงวางแผนปฏิบัติการในวงจร กระบวนการวิจัยในรอบหรือเกลียวต่อไป

4.4 ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแบบ DAMR

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กรณีศึกษาโรงเรียนอนุบาลคำชะอี ได้ศึกษาและใช้ระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในรูปแบบ DAMR ดังรายละเอียดต่อไปนี้ ระเบียบวิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นรูปแบบการวิจัยเพื่อพัฒนางานในรูปแบบวงรอบของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) อิทธิพลแห่งการทำซ้ำ ซึ่งแนวคิดของ E.Alana James, Margaret T. Milenkiewicz & Alan Bucknam (2008) กล่าวว่าการปฏิบัติการวิจัยจำเป็นต่อการขับเคลื่อนกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางของวงรอบการทำซ้ำ ซึ่งการดำเนินการต้องอาศัยความหลากหลายและพัฒนาที่เหนือชั้นกว่าการนำความรู้มาใช้ เพราะต้องเข้าใจการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้นๆ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการดำเนินงานวิจัยที่มีลักษณะเด่น ด้านการวินิจฉัยความหลากหลายของแต่ละวงรอบขั้นตอนการดำเนินการวินิจฉัย ขั้นตอนการดำเนินการปฏิบัติการ ขั้นตอนการดำเนินการการวัดประเมินผล และขั้นตอนการดำเนินการสะท้อนในบริบทการเปลี่ยนแปลง ขององค์กร ลักษณะเด่นเป็นกระบวนการดำเนินการซ้ำหลายรอบให้ได้ทั้งความรู้ ความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรมากขึ้นธรรมชาติของวงรอบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะความพิเศษทั้งที่เป็นจุดแข็งที่จะต้องมีความเข้มงวด และทั้งความยืดหยุ่น การดำเนินการวิจัย “(Dick, 1998b, P1 อ้างถึงใน James,E.A., Milenkiewicz, M.T. and Bucknam, A. 2008, p.145) ในวงรอบการวิจัยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันช่วยกันคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และการสะท้อนผลเพื่อลดเจตคติต่อผลที่ต้องยอมรับจากการวิจัยปฏิบัติการ” (Dick, 1998b, p.1) ภาวะผู้นำทางการศึกษาต้องให้เวลาในการพิจารณาไตร่ตรองจนชัดเจนกับการพัฒนางวงรอบแต่ละวงรอบจนสามารถกลายเป็นแนวทางการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงองค์กรหรือเป้าหมายในการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี

ดังแสดงในรูป 4 แผนภาพแสดงการพัฒนางวงรอบการวิจัยตั้งแต่ 2, 3 หรือวงรอบที่ 4 ของวงรอบการวิจัย

ภาพประกอบ 4 วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(ที่มา : Dick, 1998b, P1 cited in James,E.A., Milenkiewicz, M.T.
and Bucknam, A. 2008, p.145)

แนวทางการพัฒนากระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ที่ต้องคำนึงถึง

1. มุ่งเน้นไปที่จุดประสงค์ที่ครอบคลุม Purpose (s)
2. สร้างกระบวนการทำงานร่วมกันของทีมงาน
3. หากเป็นไปได้ต้องมีการเลือกตั้งระหว่างมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วน

ได้เสียในองค์กร

4. มีทักษะในการฟังที่เกิดประสิทธิภาพ

4.5 ขั้นตอนการพัฒนาวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม DAMR

4.5.1 วินิจฉัย (Diagnose)

วินิจฉัยโดยทั่วไปเกิดขึ้นจากสองส่วนคือ การใช้คำถามและการเก็บรวบรวมข้อมูลในขณะที่ While Hughes and William (2001) กล่าวว่าคำถามที่คลุมเครือหรือเวลาในการใช้คำถามส่งผลต่อความเข้าใจที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานวิจัยปฏิบัติการได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้คำถามจากประสบการณ์ที่ต่างกัน ส่งผลต่อการแก้ปัญหาที่ต่างกันด้วยเช่นเดียวกัน James (2004) กล่าวว่า เมื่อเป็นเช่นนี้การวินิจฉัย

ปัญหาเพื่อการทราบข้อมูลเบื้องต้น จึงเป็นพื้นฐานสำหรับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม PAR แต่ละวงจรรอบซึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากกระบวนการสัมภาษณ์บุคคล ครอบคลุมตัวผู้ปกครอง ครูผู้สอน ทรัพยากรและบุคคลากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแต่ละขั้นตอนช่วงเวลาของการดำเนินการตั้งคำถามเพื่อการดำเนินการวิจัย ส่งผลกระทบต่อผลหรือค่าคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นได้ จึงจำเป็นที่ต้องดำเนินการทันทีหลังจากเสร็จสิ้นการวิจัยจากสถานการณ์นั้นๆ เพื่อลดค่าคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นจากคำถามและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นสัมพันธ์เวลาจะมีผลต่อการแปลผลที่เกิดขึ้นได้

4.5.2 ดำเนินการ (Act)

การดำเนินงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะมีความซับซ้อนขึ้นในแต่ละวงจรโดยขั้นตอนการดำเนินการจะเห็นความเจริญเติบโตของการพัฒนากระบวนการหรือการดำเนินงาน หรือผลงานและการบูรณาการดำเนินการในรูปแบบวิธีการขั้นตอนแบบ “วัฏจักรการเปลี่ยนแปลง” (meta cycles) (Coghlan & Brannick, 2001) การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรซึ่งต้องมีการกระตุ้นบุคลากรผู้ร่วมวิจัยเพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนไปอย่างก้าวหน้าตามวัตถุประสงค์

4.5.3 วัดผล (Measure)

เกณฑ์การวัดผลประเมินผลการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมผ่านการวิเคราะห์หลายวงจรรอบ เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงจากขั้นตอนการดำเนินการที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมที่สุด โดยการวัดผลต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าหรือการวิจัยที่กำหนดไว้ ช่วยให้ผลปรากฏชัดเจนมีความสืบหน้าตามแผนที่วางเอาไว้แต่ละขั้นตอน เพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น (Kock et al, 1997)

4.5.4 สะท้อนผล (Reflect)

การพัฒนากระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนการสะท้อนเป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดกระบวนการที่มีประสิทธิภาพด้วยมาตรฐานโดยการสะท้อนกลับทั้งกระบวนการคิดและทัศนคติต่อการดำเนินการ การสะท้อนผลสามารถทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงองค์กรสู่การพัฒนาส่งผลให้องค์กรมีคุณภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งการสะท้อนผลของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในองค์กรเพื่อนำสู่การปฏิบัติการพัฒนา หรือย้อนกลับสู่ขั้นตอนการวิจัยเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาดำเนินการ พัฒนาการวัดผลตามกระบวนการอีกครั้งเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การศึกษาวิจัยการพัฒนาภาวะผู้นำครู

เพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 : โรงเรียนอนุบาลคำชะอี เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเลือกรูปแบบการวิจัยตามแนวคิดของ James E.A.,

Milenkiewicz, M.T.& Bucknam, A (2008)

สรุปได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ปัญหา วางแผนออกแบบการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย กับผู้ที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนอนุบาลคำชะอี เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ศึกษาตามแนวคิดของ James, E.A, Milenkiewicz, M.T. & Bucknam, A. (2008, pp. 150 – 154) ประกอบด้วย 1) วินิจฉัย (Diagnose) 2) ดำเนินการ (Act) 3) วัดผล (Measure) และ 4) สะท้อนผล (Reflect) จากเหตุผลการศึกษาวิจัยการศึกษา เพื่อมุ่งเน้นการแก้ปัญหาการพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กรณีโรงเรียนอนุบาลคำชะอี จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า กระบวนการวิจัยตามแนวคิดของ James, E.A, Milenkiewicz, M.T. & Bucknam, A. (2008) ได้ลำดับขั้นตอนสำคัญมีความแตกต่างจากแนวคิดของนักวิชาการ นักวิจัยอื่นๆ ด้านการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในองค์การมีส่วนร่วมวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ตั้งแต่ต้น ผู้วิจัยไม่สามารถดำเนินการวางแผนออกแบบหรือการกำหนดนิยามไว้ล่วงหน้า มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ประกอบด้วย 1) วินิจฉัย (Diagnose) เป็นการศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็นในการจัดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 2) ดำเนินการ (Act) เป็นการจัดโครงการและกิจกรรมพัฒนาภาวะผู้นำตามการวินิจฉัย (Diagnose) ไปปฏิบัติ 3) วัดผล (Measure) โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันดำเนินการในประเด็นการกำหนดรูปแบบการกำกับติดตามผลและปรับปรุงรูปแบบการกำกับติดตามผลวิธีการในการกำกับติดตามผลและปรับปรุงวิธีการ ในการกำกับติดตามผลการร่วมกันประเมินผลงานที่เกิดขึ้นและปรับปรุงเกี่ยวกับการประเมินผลงาน 4) สะท้อนผล (Reflect) เป็นการนำผลการวัดผลที่ได้จากการจากวัดผล โดยการพิจารณาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นการบรรลุผลการดำเนินงานตามจุดมุ่งหมายของโครงการ การบรรลุผลการดำเนินงานตามดัชนีชี้วัดของโครงการและการบรรลุผลการดำเนินงานตามเป้าหมายของโครงการ หากผลการวิจัยมีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงนำผลการสะท้อนที่ได้มาพัฒนากรอบใหม่ อีกครั้ง

ตอนที่ 5 บริบทโรงเรียนอนุบาลคำชะอี

5.1 บริบทสถานศึกษา

โรงเรียนอนุบาลคำชะอี เป็นโรงเรียนเอกชนในระบบ ประเภทสามัญเปิดทำการเรียนการสอนในระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นโรงเรียนสำหรับการวิจัยมีบริบท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1.1 ที่ตั้งและสภาพทั่วไป

โรงเรียนอนุบาลคำชะอี ได้รับใบอนุญาตจัดตั้งเลขที่ 001/2549 ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2549 บนเนื้อที่ 1 ไร่ 29 ตารางวา ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 134 หมู่ 2 บ้านหนองเอี่ยนดง ตำบลน้ำเที่ยง อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ผู้รับใบอนุญาตและผู้จัดการโรงเรียน คือ นางประภาดา คนคล่อง และผู้อำนวยการ คือ นางวิภารัตน์ บุตดีวงศ์ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน มีเขตพื้นที่บริการหลายอำเภอ ได้แก่ อำเภอคำชะอี อำเภอหนองสูง อำเภอเมืองมุกดาหาร (ตำบลผึ่งแดด ตำบลดงมอญ) เปิดทำการเรียนการสอนครั้งแรกในระดับเตรียมอนุบาลถึงชั้นอนุบาล 3 ในปีการศึกษา 2549 มีนักเรียนทั้งสิ้น 80 คน

ในปี พ.ศ. 2552 โรงเรียนอนุบาลคำชะอี มีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้น และมีความต้องการขยายการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา จึงทำการย้ายสถานที่ตั้งจากเดิมมาสถานที่ตั้งใหม่ด้วยระยะทางจากเดิม 800 เมตรมาตั้งอยู่ ณ เลขที่ 77 หมู่ 12 ตำบลน้ำเที่ยง อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ด้วยพื้นที่ 5 ไร่ 3 งาน 27 ตารางวา พร้อมทั้งเปิดดำเนินการจัดการเรียนรู้ในระดับอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีอาคารเรียนชั้นเดียว 2 หลัง จำนวนห้องเรียนทั้งหมด 18 ห้องเรียน และสระว่ายน้ำ

ในปี พ.ศ.2555 โรงเรียนได้รับการตอบรับจากสังคมเป็นอย่างดี จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงดำเนินการสร้างอาคารเรียน 3 ชั้น 1 หลัง จำนวน 12 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 26 ห้องเรียน และอาคาร 1 ชั้นอีก 1 หลังเพื่อเป็นอาคารเรียนดนตรีไทยและดนตรีสากล (ปัจจุบันได้ทุบสร้างอาคาร 3 ชั้นขึ้นมาใหม่) พร้อมทั้งขยายพื้นที่เพิ่มเป็น 10 ไร่ 1 งาน 19 ตารางวา

ในปี พ.ศ. 2558 จนถึงปัจจุบันมีการขยายพื้นที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้ทั้งสิ้น 18 ไร่ 3 งาน 19 ตารางวา สร้างอาคารเรียน 3 ชั้น เพิ่มอีก 2 หลัง จำนวน 33 ห้องเรียน รวมอาคารเรียนในปัจจุบันทั้งสิ้นประกอบด้วย

อาคารเรียน 1 ชั้น 2 หลัง จำนวน 14 ห้องเรียน

อาคารเรียน 3 ชั้น 3 หลัง จำนวน 45 ห้องเรียน

รวมทั้งสิ้น 59 ห้องเรียน

อาคารพื้นที่ประกอบการเรียน

อาคารสระว่ายน้ำ จำนวน 1 หลัง

ไร่นาสวนผสม จำนวน 8 ไร่

เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายมีห้องเรียนปฏิบัติการสาระการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้

ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์

ห้องปฏิบัติการคณิตศาสตร์

ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์

ห้องปฏิบัติการภาษาไทย

ห้องปฏิบัติการคหกรรม

ห้องปฏิบัติการภาษาอังกฤษ

ห้องปฏิบัติการดนตรีไทย

ห้องปฏิบัติการดนตรีสากล

ห้องสมุดเพื่อการสืบค้น

เพื่อให้การเรียนรู้ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ให้มีการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจทางการเรียน นักเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ภายใต้บริบทสถานศึกษา

วิสัยทัศน์ โรงเรียนอนุบาลคำชะอีมุ่งพัฒนาการศึกษา

สู่มาตรฐานสากล

คำขวัญ งามคุณธรรม เลิศล้ำปัญญา พัฒนาสู่สากล

อัตลักษณ์ สื่อสารสมวัยใส่ใจภาษาอังกฤษ

เอกลักษณ์ สถานศึกษาแห่งการเรียนรู้ เติบโตพร้อม

สู่ประชาคมอาเซียน

5.1.2 เจตนารมณ์ของการจัดตั้งสถานศึกษา

เป้าหมายการจัดการศึกษาโรงเรียนอนุบาลคำชะอี มีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ทางการศึกษาที่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” โรงเรียนอนุบาลคำชะอี จึงมุ่งสร้างสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่หลากหลายให้นักเรียนมีโอกาสในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เรียนรู้ทักษะชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนเพื่อไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาที่เน้นเป้าหมายที่คุณภาพนักเรียนในวัยแห่งการเรียนรู้

5.1.3 เป้าหมายด้านคุณภาพนักเรียน

5.1.3.1 นักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100 %

5.1.3.2 นักเรียนมีทักษะการคิดและแก้ปัญหาได้

5.1.3.3 นักเรียนมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ

5.1.3.4 นักเรียนเล่นดนตรีได้อย่างน้อย 1 ประเภท

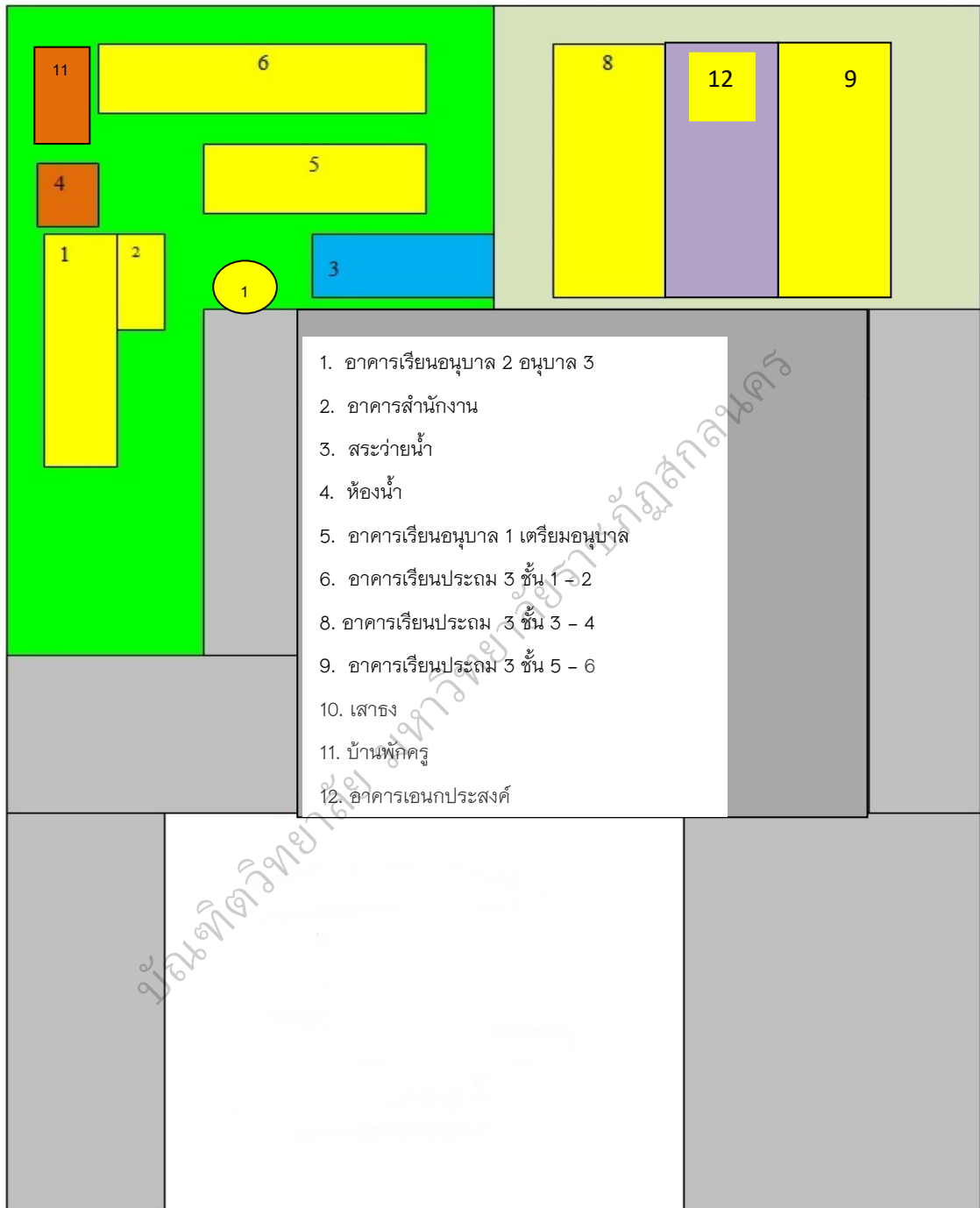
5.1.3.5 นักเรียนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

5.2 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลนักเรียนระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษามีรายละเอียดดังนี้

นักเรียนชั้นเตรียมอนุบาล	จำนวน 1 ห้องเรียน	27 คน
นักเรียนระดับชั้นอนุบาล 1	จำนวน 3 ห้องเรียน	60 คน
นักเรียนระดับชั้นอนุบาล 2	จำนวน 3 ห้องเรียน	81 คน
นักเรียนระดับชั้นอนุบาล 3	จำนวน 3 ห้องเรียน	79 คน
นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	จำนวน 3 ห้องเรียน	65 คน
นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	จำนวน 4 ห้องเรียน	83 คน
นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	จำนวน 2 ห้องเรียน	65 คน
นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	จำนวน 2 ห้องเรียน	64 คน
นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	จำนวน 2 ห้องเรียน	59 คน
นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	จำนวน 2 ห้องเรียน	47 คน

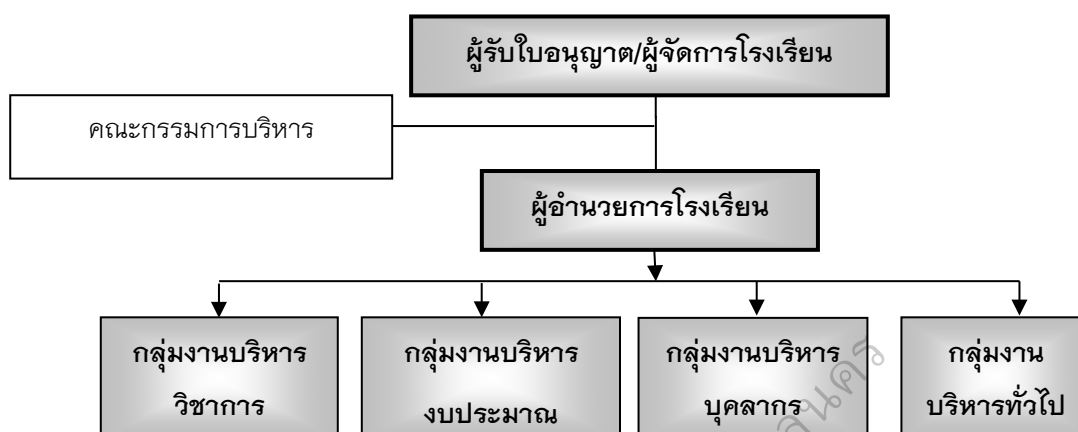
รวมทั้งสิ้น 25 ห้องเรียน 630 คน

ภาพประกอบ 5 แผนผังโรงเรียนอนุบาลคำชะอี

ที่มา : โรงเรียนอนุบาลคำชะอี, 2558 หน้า 7

โครงสร้างการบริหารโรงเรียนอนุบาลคำชะอี

ภาพประกอบ 6 โครงสร้างการบริหารโรงเรียนอนุบาลคำชะอี

ที่มา : โรงเรียนอนุบาลคำชะอี, 2558 หน้า 9

5.3 ข้อมูลบุคลากร

บุคลากรของโรงเรียนอนุบาลคำชะอีประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว ดังรายละเอียดต่อไปนี้จำนวนบุคลากรโรงเรียนอนุบาลคำชะอี

ตาราง 8 บุคลากรโรงเรียนอนุบาลคำชะอี

ที่	ตำแหน่ง	จำนวน (คน)	หมายเหตุ
1	ผู้รับใบอนุญาต	1	
2	ผู้อำนวยการโรงเรียน	1	
3	รองผู้อำนวยการโรงเรียน	3	
4	ครู บุคลากรทางการศึกษา	28	
6	ลูกจ้างประจำ	4	
7	ลูกจ้างชั่วคราว	6	(ลูกจ้างรับค่าแรงรายวัน)
รวม		43	

5.4 ผลการประเมินคุณภาพภายนอก

ผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ระดับการศึกษาปฐมวัย : ปฐมวัย

ตาราง 9 สรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกจำแนกเป็นรายมาตรฐานตามกฎกระทรวงฯ ระดับปฐมวัย

ชื่อตัวบ่งชี้	น้ำหนัก คะแนน	คะแนน ที่ได้	ระดับ คุณภาพ
มาตรฐานตัวชี้ 1 มาตรฐานที่ว่าด้วยผลการจัดการศึกษา			
ตัวบ่งชี้ที่ 1 เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกายสมวัย	1.00	1.00	ดีมาก
ตัวบ่งชี้ที่ 2 เด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจสมวัย	5.00	5.00	ดีมาก
ตัวบ่งชี้ที่ 3 เด็กมีพัฒนาการด้านสังคมสมวัย	5.00	5.00	ดีมาก
ตัวบ่งชี้ที่ 4 เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญาสมวัย	10.00	10.00	ดี
ตัวบ่งชี้ที่ 5 เด็กมีความพร้อมศึกษาต่อในชั้นต่อไป	10.00	8.00	ดี
กลุ่มตัวบ่งชี้อัตลักษณ์			
ตัวบ่งชี้ที่ 9 ผลการพัฒนาให้บรรลุตามปรัชญาปณิธาน/วิสัยทัศน์พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานศึกษา	2.50	2.50	ดีมาก
ตัวบ่งชี้ที่ 10 ผลการพัฒนาตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ส่งสะท้อนเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา	2.50	2.50	ดีมาก
กลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม			
ตัวบ่งชี้ที่ 11 ผลการดำเนินงานโครงการพิเศษเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษา	2.50	2.50	ดีมาก
มาตรฐานที่ 2 มาตรฐานที่ว่าด้วยการบริหารจัดการศึกษา			

ตาราง 9 (ต่อ)

ชื่อตัวบ่งชี้	น้ำหนัก คะแนน	คะแนน ที่ได้	ระดับ คุณภาพ
กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน			
ตัวบ่งชี้ที่ 7 ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ และการพัฒนาสถานศึกษา	15.00	14.00	ดีมาก
กลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม			
ตัวบ่งชี้ที่ 12 ผลการส่งเสริมสถานศึกษาเพื่อยกระดับ มาตรฐาน รักษามาตรฐาน และพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษา	2.50	2.50	ดีมาก
ผลรวมคะแนนทั้งหมด	100.00	87.35	ดี

จุดเด่น

5.4.1 ด้านผลการจัดการศึกษา

เด็กมีพัฒนาด้านร่างกายสมวัยที่ดีมาก เด็กมีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์ที่มีสมรรถภาพทางด้านร่างกาย เล่นและออกกำลังกายได้นานไม่เหน็ดเหนื่อย มีทักษะการทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อ สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้คล่องแคล่ว ทรงตัวได้ดีและหยิบ จับ รับ โยนได้ตามวัย เด็กล้างมือก่อนรับประทานอาหารและหลังเข้าห้องน้ำ แปรงฟันหลังรับประทานอาหาร และรู้จักหลีกเลี่ยงการได้รับบาดเจ็บจากการเล่นและทำกิจกรรมต่างๆ เด็กมีพัฒนาการทางด้านอารมณ์และจิตใจ จากความรู้สึกทั่วไป สู่ความสดชื่นแจ่มใสสามารถควบคุมอารมณ์ให้มั่นคงเป็นปกติ มีมนุษยสัมพันธ์และปฏิบัติกิจกรรมที่ละเอียดและขึ้นชอบศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว มีอารมณ์ร่วมไปกับสีสันทัน และเสียงดนตรี มีพัฒนาการทางสังคมอย่างเหมาะสม สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกาของสถานศึกษาและสังคม มีความพร้อมศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นและสามารถติดต่อและสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นและอยู่ร่วมกันกับสังคมได้ตามปกติ เด็กมีอัตลักษณ์ที่เกิดจากการส่งเสริม คือ สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้เหมาะสมกับวัย โดยผู้บริหาร ครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนมีความตระหนักและความพยายามเพื่อพัฒนาเด็กโดยกำหนดกิจกรรมแผนพัฒนาคุณภาพ

การศึกษา โรงเรียนอนุบาลคำชะอี พ.ศ. 2555 – 2558 แผนการปฏิบัติการประจำปี 2554, 2555, 2556 ผลการพัฒนาตามจุดเด่นที่ส่งผลกระทบต่อเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษาคือ “สถานศึกษาแห่งการเรียนรู้เตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน” เป็นลักษณะที่โดดเด่นมีโครงการบูรณาการเรียนรู้สู่สากล (เน้นการสื่อสารภาษาอังกฤษในชั้นเรียน) กิจกรรมในแต่ละวันโดยเรียนภาษาอังกฤษบูรณาการกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ กิจกรรมเช่น Robot love English เด็กปฐมวัยเรียนรู้คำศัพท์หรือประโยคและผลการดำเนินโครงการพิเศษเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษาคือ “โครงการยกระดับคุณภาพสถานศึกษาสู่สากล” ผลการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามแผนการดำเนินงานโครงการพิเศษร้อยละ 100 เด็กปฐมวัยเข้าร่วมโครงการร้อยละ 100 เป็นแบบอย่างของการเปลี่ยนแปลงที่ดีในการแก้ปัญหาเด็กปฐมวัยที่ขาดความมั่นใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษ สามารถเผยแพร่กิจกรรมต่อหน่วยงานอื่นได้ โดยครูหมวดภาษาอังกฤษของโรงเรียนได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรจัดกิจกรรม Meeting อบรมครูและผู้บริหารจังหวัดมุกดาหาร, ขอนแก่น, บึงกาฬ และมหาสารคาม ทำให้ครูและผู้บริหารที่ผ่านกิจกรรม Meeting มีความมั่นใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษมากขึ้น เป็นการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนที่ผู้ปกครองต้องการส่งเสริม และยกระดับคุณภาพของผู้เรียนให้ได้คุณภาพ และมีมาตรฐานที่สูงขึ้นโดยการส่งเสริมการจัดการศึกษา และการเรียนการสอนที่เข้าสู่สากลระดับภูมิภาคอาเซียน

5.4.2 ด้านการบริหารจัดการศึกษา

สถานศึกษามีวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์และกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการจัดการศึกษา สถานศึกษาบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมระบบคุณภาพ (PDCA) จัดโครงสร้างการบริหารงานเป็น 4 งาน คือ งานบริหารทั่วไป งานวิชาการ งานบุคคลกร และงานงบประมาณ มีการกำกับติดตามตรวจ ประเมินผล ปรับปรุงพัฒนา เข้าสู่สถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

5.4.3 ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ครูส่วนมากมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ และมีความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับเด็ก ยอมรับในความเป็นตัวตนของเด็ก และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองอย่างให้เกียรติสม่ำเสมอ

5.4.4 ด้านการประกันคุณภาพภายใน

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีการดำเนินงานตามระบบ

การประกันคุณภาพภายในระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ครอบคลุมการดำเนินงานตามกฎกระทรวงฯ มีโครงการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จัดทำเกณฑ์ประเมินมาตรฐาน จัดทำเครื่องมือมาตรฐาน ประเมินมาตรฐาน จัดระบบบริหารสารสนเทศ ตามระบบบริหารคุณภาพ (PDCA) มีการติดตามตรวจสอบประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา นำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกไปใช้และจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง วางแผนพัฒนาคุณภาพศึกษาอย่างต่อเนื่อง

5.5 จุดที่ควรพัฒนา

5.5.1 ด้านการจัดการศึกษา

เด็กบางส่วนยังไม่รู้จักดูแลตนเองในการสร้างสุขนิสัยที่ดี เช่น การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร หลังจากออกจากห้องน้ำ การแปรงฟันหลังอาหาร การรู้จักหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ทำให้ได้รับการบาดเจ็บ ไม่ได้รับการพัฒนาด้านความมุ่งมั่น ความตั้งใจในการทำงาน การพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน เช่น การรู้จักหักท่าย การพูดคุย สนทนาโต้ตอบ ตามวัยของเด็ก เด็กบางส่วนยังต้องพัฒนาหรือได้รับการส่งเสริมความสุนทรีย์ภาพ การแสดงความชื่นชมและสนองต่องานศิลปะ ดนตรีและการเคลื่อนไหว การแสดงความชื่นชอบทางธรรมชาติ เด็กยังขาดการปลูกฝังให้มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความอดทนรอคอย การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและการได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จากการทดลอง การสาธิต การนำเสนอเรื่องราวหน้าชั้นเรียน

5.5.2 ด้านการบริหารจัดการศึกษา

สถานศึกษายังขาดการส่งเสริมให้ครูได้รับการอบรมทางด้านพัฒนาการและการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมง/ปี การจัดการสภาพแวดล้อมภายในอาคาร ให้เอื้อต่อการเรียนรู้เช่น การจัดมุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ มุมศิลปะ/ดนตรี มุมบทบาทสมมุติ มุมบล็อก เป็นต้นการส่งเสริมหรือจัดให้มีสัดส่วนครูที่เพียงพอต่อจำนวนเด็กคือเด็กช่วง อายุ 2 – 3 ปีมีครูหรือพี่เลี้ยงดูเด็ก 1 คนต่อเด็ก 7 – 10 คน และเด็กอายุ 3 – 5 ปี จัดให้ครูหรือพี่เลี้ยงดูเด็ก 1 คนต่อเด็ก 10 – 15 คน

5.5.3 ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ครูยังขาดการนำผลการประเมินพัฒนาการเด็กทุกด้านไปใช้เพื่อการพัฒนาเด็กและพัฒนาแนวทางการจัดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และเป้าหมายของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ยังมีได้นำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาเด็กและการ

จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กเต็มศักยภาพยังขาดการติดตาม บันทึกและประเมินพัฒนาการของเด็กอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องด้วยวิธีการที่หลากหลายและการประเมินพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคลอย่างเหมาะสมและครอบคลุมทุกด้าน รวมทั้งมีกระบวนการประเมินการเรียนรู้ และพัฒนาการเด็กโดยใช้ข้อมูลหลายด้าน การส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการสำรวจ และการตั้งคำถามเพื่อการสร้างความเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัว การส่งเสริมให้เด็กรู้จักการสืบค้น การชื่นชมเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง ทุกคนการจัดบรรยากาศในห้องเรียน ให้สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการจินตนาการของเด็กและการส่งเสริมให้เด็กได้แสดงบทบาทสมมุติ

5.5.4 ด้านการประกันคุณภาพภายใน

จัดให้มีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับพัฒนาการให้สูงขึ้นสู่ความเป็นเลิศ

โอกาส

โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองในการจัดการงบประมาณ และให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาเป็นอย่างดี และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในการบริการสาธารณสุข และการร่วมกิจกรรมชุมชนกับหน่วยงานในท้องถิ่น พร้อมทั้งให้บริการชุมชนทั้งด้านบุคลากรทางการศึกษาที่โอกาสได้เป็นวิทยากรชุมชน เช่น การให้บริการทางภาษาอังกฤษของครูชาวต่างประเทศ

อุปสรรค

นักเรียนเดินทางมาโรงเรียนลำบากต้องใช้การบริการรถรับ - ส่ง นักเรียนมีบางหน่วยงานที่ไม่เห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาองค์กรโรงเรียนเอกชน เช่น การบริการด้านจราจรของสถานีดำรวจ การแก้ปัญหาจราจรของทางหลวง เป็นต้น

1. การพัฒนาตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553

เด็กบางส่วนยังไม่ได้รับการดูแล เรื่องน้ำหนัก - ส่วนสูง สูงเกณฑ์ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขให้เหมาะสมกับวัย ขาดการส่งเสริมให้ดื่มน้ำที่มึนหมอย่างเพียงพอและการรับประทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่ ทุกวัน ไม่ได้รับการ

ส่งเสริมการทดสอบสมรรถภาพด้านร่างกายให้เหมาะสมกับวัย เช่น การออกกำลังกายให้ติดต่อกันนานๆ เกิน 10 นาที และมีการทดสอบสมรรถภาพทางกลไกสมอง เช่น การฝึกให้เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกาย เช่น การทรงตัว การงอตัว การรู้จักซ้าย - ขวา และการหยิบของสิ่งต่างๆ อย่างต่อเนื่องและทั่วถึงกับเด็กทุกคน เด็กบางส่วนยังไม่ได้รับการส่งเสริมด้านสุขนิสัยที่ดี เช่น การรู้จักดูแลตนเอง การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร หลังจากออกจากห้องน้ำ การแปรงฟันหลังอาหารและการรู้จักหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ทำให้ได้รับการบาดเจ็บ เด็กบางส่วนยังขาดการพัฒนาด้านความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน และความสามารถในการเลือกทำกิจกรรมด้วยตนเอง การรู้จักในการตระหนักในตนเอง เช่น การรู้จักเห็นคุณค่าของตนเองความภาคภูมิใจในตนเอง การรู้จักนำเสนอผลงานของตนเองหน้าชั้นเรียน ทั้งภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลคำชะอี การรู้จักแสดงความคิดเห็น การรู้จักพูดชมเชยผู้อื่น และการแสดงความยินดีต่อผู้อื่นตามเหตุการณ์ต่างๆ เช่น หัวเราะ ยิ้ม และมีความสนุกสนานในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ เด็กบางส่วนยังต้องได้รับการส่งเสริมความสุนทรีย์ภาพ การแสดงความชื่นชมและสนองต่องานศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว การแสดงความชื่นชอบทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เด็กบางส่วนยังขาดการได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น การทดลอง การสาธิต การนำเสนอเรื่องราวหน้าชั้นเรียน และการบันทึกคำพูดของเด็กเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเด็กทั้งภาษาไทย - ภาษาอังกฤษ เด็กบางส่วนยังขาดการส่งเสริมทักษะพื้นฐานด้านสติปัญญา การรู้จักจำแนกสิ่งต่างๆ เช่น การรู้จักใช้ภาษา การฝึกทักษะการสังเกต ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การรู้จักรูปทรง ขนาด น้ำหนักและการเปรียบเทียบ เป็นต้น เด็กบางส่วนมีความรู้พื้นฐานสมวัย เช่น ความรู้เกี่ยวกับตัวเด็กชื่อ-นามสกุล ชื่อบิดา-มารดา บุคคลสำคัญในสถานศึกษาและชุมชน เป็นต้น

2. ด้านการบริหารจัดการ

สถานศึกษายังขาดการส่งเสริมให้ครูได้รับการอบรมทางด้านพัฒนาการและการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมงต่อปี การจัดสภาพแวดล้อมภายในอาคารให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การจัดมุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ มุมศิลปะ/ ดนตรี มุมบทบาทสมมติ มุมบล็อก เป็นต้น และจัดให้มีสัดส่วนครูที่เพียงพอต่อจำนวนเด็ก เช่น เด็กช่วงอายุ 2 - 3 ปี จัดให้มีสัดส่วนครูหรือผู้เลี้ยงดูเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 7 - 10 คน และเด็กอายุ 3 - 5 ปี มีครูหรือผู้เลี้ยงดูเด็ก 1 คน ต่อ เด็ก 10 - 15 คน

3. ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ครูยังขาดการนำผลประเมินพัฒนาการเด็กทุกด้านไปใช้เพื่อพัฒนาเด็กและพัฒนาแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น การแปลผลที่เก็บรวบรวมได้โดยอ้างอิงกรอบพัฒนาการตามวัย และเป้าหมายของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของสถานศึกษา และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาเด็ก และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก ครูยังขาดการติดตามบันทึก และประเมินพัฒนาการของเด็กอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การหาวิธีการที่หลากหลายในการประเมินพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคลอย่างเหมาะสมและครอบคลุมทุกด้าน รวมทั้งกระบวนการประเมินการเรียนรู้และพัฒนาการเด็กโดยใช้แหล่งข้อมูลหลายด้าน ส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ ครูยังขาดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้หรือการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการสำรวจ สืบค้น การตั้งคำถามเพื่อสร้างความเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ครูยังจัดบรรยากาศในห้องเรียนไม่สอดคล้องกับบางหน่วยการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการจินตนาการของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงบทบาทสมมุติ และการสนทนาได้ตอบทุกหน่วยการเรียนรู้

4. ด้านการประกันคุณภาพภายใน

สถานศึกษาดำเนินการในการในเรื่องประสิทธิผลของระบบการประกันคุณภาพภายในดีอยู่แล้ว ดังนั้น สถานศึกษาควรดำเนินการโครงการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นประจำทุกปีการศึกษา ตามกระบวนการ 8 ขั้นตอนของกฎกระทรวงและให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน ด้วยระบบบริหารคุณภาพ (PDCA) เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้ง 4 ด้าน ตามที่กฎกระทรวงกำหนดและเพื่อที่จะมุ่งสู่ความเป็นเลิศ

การประเมินคุณภาพภายนอกจำแนกเป็นรายมาตรฐานตามกฎกระทรวงฯ ระดับประถมศึกษา

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : ประถมศึกษา

จุดเด่น

1. ด้านผลการจัดการศึกษา

ผู้เรียนมีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์ของกรมอนามัย ปลอดภัยจากปัญหาทางเพศสิ่งมอมเมา มีความซาบซึ้งรับรู้ในคุณค่าในสิ่งที่ดีงามหรือไพเราะ ของศิลปะ

ดนตรี หรือนันทนาการ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณและเอื้ออาทรผู้อื่น ซื่อสัตย์สุจริต ยอมรับความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่าง ตระหนัก รู้คุณค่า ร่วมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนมีความใฝ่รู้และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนให้เกิดอัตลักษณ์ คือ “นักเรียนสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้” เป็นไปตามปณิธาน/วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ และผลการพัฒนาตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ส่งผลสะท้อนเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา คือ “สถานศึกษาส่งเสริมการเรียนรู้สู่มาตรฐานสากล” โดยสถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนควบคู่กับกิจกรรมหลักสูตร เน้นการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ผลการดำเนินงานโครงการพิเศษเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษา คือ “โครงการยกระดับคุณภาพสถานศึกษาสู่สากล” เป็นการแก้ไขปัญหาผู้เรียนที่ขาดความมั่นใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ได้บรรลุเป้าหมายโดยชุมชนให้การยอมรับ

2. ด้านการบริหารจัดการศึกษา

สถานศึกษามีวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์และกลยุทธ์ที่ชัดเจน ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมระบบคุณภาพ (PDCA) จัดโครงสร้างการบริหารงานเป็น 4 งาน คือ งานบริหารทั่วไป งานวิชาการ งานบุคลากร และงานงบประมาณ มีการกำกับติดตามตรวจ ประเมินผล ปรับปรุงและพัฒนาเข้าสู่สถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

3. ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ครูส่วนมากมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ และมีความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับผู้เรียน และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองอย่างให้เกียรติสม่ำเสมอ

4. ด้านการประกันคุณภาพภายใน

สถานศึกษามีการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบคลุมการดำเนินงานตามกฎกระทรวงฯ มีโครงการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ประเมินมาตรฐานจัดทำเกณฑ์ประเมินมาตรฐาน จัดทำเครื่องมือมาตรฐาน จัดทำสารสนเทศตามระบบบริหารคุณภาพ (PDCA) มีการติดตามตรวจสอบประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา นำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกไปใช้ และจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จุดที่ควรพัฒนา

1. ด้านผลการจัดการศึกษา

ผู้เรียนส่วนมากต้องได้รับการพัฒนา โดยการสอนซ่อมเสริมเพื่อพัฒนาให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น จากทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระตามหลักสูตรแกนกลาง 2551 ตามระยะเวลาที่กระทรวงกำหนด และจัดการประเมินผลที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระตามหลักสูตรเช่นเดียวกัน ฝึกทักษะในการที่วิเคราะห์ข้อสอบ และพัฒนาทักษะในการทำข้อสอบที่ใช้กระบวนการคิด และพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านการคิด โดยใช้โครงงาน การทดลอง การจับบันทึก การนำเสนอ ผลงานหรือพัฒนาให้มีสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เช่น ความสามารถในการคิด การสื่อสารการใช้ภาษา การเขียน เป็นต้นผู้เรียนยังขาดการส่งเสริมด้านการคิดวิเคราะห์บทความ การเขียนเรียงความ เขียนเรื่องสั้น การเขียนการย่อความ และผู้เรียนยังขาดการส่งเสริม การเข้าร่วมแข่งขันทักษะวิชาการ ตั้งแต่ในระดับห้องเรียน ระดับโรงเรียนเพื่อการก้าวหน้าไปสู่ระดับกลุ่มเครือข่าย และระดับเขตพื้นที่

2. ด้านการบริหารจัดการศึกษา

สถานศึกษาพัฒนางานบริหารทั่วไปให้เกิดประสิทธิภาพ เป็นระบบ สารสนเทศที่มีความคล่องตัวรวดเร็วส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบและให้มีการประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง และรายงานการประชุมต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปชั้นหนึ่ง ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่มีการประชุม และพัฒนาผลการส่งเสริมเพื่อรักษามาตรฐานที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จัดให้มีการพัฒนาการประเมินแบบทดสอบของครูทุกคน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่สอน และประเมินกระบวนการสอนอย่างสม่ำเสมอ และนำข้อมูลจากการประเมินการปฏิบัติงาน หรือการประกันคุณภาพภายในมาพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ ครูมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้การซ่อมเสริม ครูมีการทำบันทึกหลังการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้หรือบันทึกหลังการสอนซ่อมเสริม ทำวิจัยชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล จัดให้มีและการใช้สื่อนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินแบบทดสอบ ประเมินแบบวัดประเมินผลของครูจากฝ่ายบริหารหรือฝ่ายวิชาการ อย่างสม่ำเสมอ และนำผลการประเมินไปพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ และจัดให้มี

คณะกรรมการ ทำการวิเคราะห์สาเหตุของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ เพื่อพัฒนาระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้สูงขึ้น

4. การประกันคุณภาพภายใน

สถานศึกษาดำเนินการในเรื่องประสิทธิผลของระบบการประกันคุณภาพ ภายในคืออยู่แล้ว ดังนั้นสถานศึกษาควรดำเนินโครงการการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาเป็นประจำทุกปีการศึกษา ตามกระบวนการ 8 ขั้นตอน ของกฎกระทรวงและ ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน ด้วยระบบบริหารคุณภาพ (PDCA) เพื่อเป็นการพัฒนา ศักยภาพของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้ง 4 ด้านตามที่กฎกระทรวง กำหนด และเพื่อที่จะมุ่งสู่ความเป็นเลิศ

โอกาส

โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองในการจัดการงบประมาณ และให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาเป็นอย่างดี และได้รับการสนับสนุน จากหน่วยงานของรัฐในการบริหารสาธารณสุข และการร่วมกิจกรรมชุมชนกับหน่วยงาน ในท้องถิ่นพร้อมทั้งให้บริการชุมชน ทั้งด้านบุคคลกรทางการศึกษาที่มีโอกาสได้เป็น วิทยากรชุมชน เช่นการให้บริการทางภาษาอังกฤษของครูชาวต่างประเทศ

อุปสรรค

นักเรียนเดินทางมาโรงเรียนลำบากต้องใช้บริการรถรับส่งนักเรียน มีบาง หน่วยงานที่ไม่เห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาองค์กรโรงเรียนเอกชน เช่น การบริการ ด้านจรรยาบรรณของสถานีดำรงจ การแก้ปัญหาจรรยาบรรณของทางหลวง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยระบบ

หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553

1. ด้านผลการจัดการศึกษา

จัดให้ผู้เรียนได้รับการสอนซ่อมเสริมเพื่อพัฒนาให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนเพิ่มขึ้น ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 ตามระยะเวลาที่กระทรวงกำหนด และควรได้รับการประเมินผลที่สอดคล้อง กับเนื้อหาสาระตามหลักสูตรเช่นเดียวกัน ผู้เรียนยังขาดการฝึกฝนทักษะในการวิเคราะห์

ข้อสอบ และการทำข้อสอบที่ใช้กระบวนการคิดในการทดสอบระกว้างเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมในการทดสอบระดับชาติต่อไป ผู้เรียนบางส่วนยังขาดการส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาด้านสุนทรียภาพ เช่น การเข้าร่วม กิจกรรมชมรม ดนตรี นาฏศิลป์ วรรณศิลป์ ทั้งในหลักและนอกหลักสูตรรวมทั้งได้รับการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงทุกคนผู้เรียนบางส่วนควรได้รับกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การบันทึกการอ่าน บันทึกประสบการณ์จากการทัศนศึกษา การทดสอบความรู้การอ่านให้ทั่วถึงทุกคน และทำอย่างต่อเนื่อง มีการจัดป้ายนิเทศอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึงทุกคน พัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาสืบค้นข้อมูลได้อย่างต่อเนื่องและให้ผู้เรียนรู้จักการใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้

2. ด้านการบริหารจัดการศึกษา

สถานศึกษาส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีการประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง และให้ผู้บริหารสถานศึกษารายงานผลการประชุมต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปชั้นหนึ่ง ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่มีการประชุมจัดการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาจากการก่อสร้างอาคารให้มีผู้ดูแลของลดลงหรือไม่มีเลย และมีความปลอดภัยต่อผู้เรียน

3. ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จัดให้มีการพัฒนาการประเมินแบบทดสอบของครูทุกคน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่สอน และประเมินกระบวนการสอนอย่างสม่ำเสมอ และนำข้อมูลจากการประเมินการปฏิบัติงาน หรือการประกันคุณภาพภายในมาพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ ครูมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้การซ่อมเสริม ครูมีการทำบันทึกหลังการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้หรือบันทึกหลังการสอนซ่อมเสริม ทำวิจัยชั้นเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล จัดให้มีและ การใช้สื่อนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน และมีการประเมินแบบทดสอบ ประเมินแบบวัดประเมินผลของครูจากฝ่ายบริหารหรือฝ่ายวิชาการ อย่างสม่ำเสมอ และนำผลการประเมินไปพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ และจัดให้มีคณะกรรมการ ทำการวิเคราะห์สาเหตุของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ เพื่อพัฒนาระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้สูงขึ้น

4. ด้านการประกันคุณภาพภายใน

สถานศึกษาดำเนินงานพัฒนาระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษาได้คืออยู่ แล้ว จึงควรร่วมมือกันวางแผนการดำเนินงานต่อไปให้ต่อเนื่องและยั่งยืน พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ให้มากขึ้น อาทิ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และหน่วยงานในสังกัด เป็นต้น

จากข้อมูลบริบทโรงเรียนอนุบาลคำชะอีดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ทรัพยากรทั้งด้านสภาพแวดล้อมปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนอนุบาลคำชะอี มีความพร้อมเป็นจุดแข็งของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และปัจจัยด้านชุมชนแวดล้อม หน่วยงานสนับสนุนการจัดการศึกษา หน่วยงานราชการต่างๆ รวมทั้งผู้ปกครองนักเรียน ชุมชนมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการ สนับสนุนพัฒนาการจัดการเรียนรู้จัดการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลคำชะอี ภายใต้ บริบทที่มีความพร้อมถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้มี คุณภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารต้องมีความตระหนักพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ การจัดการเรียนรู้จำเป็นพัฒนาครู ซึ่งครูเป็นผู้จัดการเรียนรู้ อีกทั้งครูในฐานะผู้มีความ ใกล้ชิดกับนักเรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพภายใต้โลกยุคการ เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคเทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนข้อมูลการสื่อสาร การรับรู้ข้อมูลการ เปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้สิ่งแวดล้อมทางเทคโนโลยีมีขึ้นอย่างหลากหลาย การเรียนรู้ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากสื่อเทคโนโลยี การออกแบบเพื่อสร้างความสนใจทางการเรียนรู้ ครูจึงต้องจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเป็นนักคิดนักพัฒนา นักการศึกษาที่ต้องออกแบบการ จัดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และหลากหลายภายใต้สภาพจริงในสังคมยุคปัจจุบัน ต้องเรียนรู้พัฒนาการจัดการชั้นเรียนอย่างสร้างสรรค์อยู่เสมอ ให้นักเรียนเกิดการคิด วิเคราะห์เลือกเรียนรู้สิ่งที่เกิดประโยชน์และสามารถต่อยอดองค์ความรู้ของตนเองได้ ทั้งการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมในการครองตนเองให้อยู่ในสังคมการ เปลี่ยนแปลงอย่างมีความสุข การพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการเปลี่ยนแปลง การ พัฒนาการทำงานร่วมกันกับเพื่อนร่วมงาน การพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษให้เท่าโลก สากลนานาชาติประเทศ จะเห็นได้ว่าครูเป็นปัจจัยหลักของการจัดการเรียนรู้สู่นักเรียนที่มี คุณภาพหากต้องพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา การพัฒนาครูก็จำเป็นต้อง พัฒนาทุกคนในสถานศึกษา การจะพัฒนาครูทุกคนต้องมีรูปแบบวิธีการพัฒนา ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของที่คาดหวังอยากให้เกิดขึ้น การพัฒนาภาวะผู้นำครูคือ

การสร้างบุคคลให้มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองต่อเพื่อนร่วมงาน และต่อสังคมส่วนร่วม เห็นคุณค่าของการพัฒนามีแรงผลักดันในการทำงานมุ่งมั่นพัฒนาอย่างต่อเนื่องการ ออกแบบการพัฒนาในรูปแบบการวางแผนการทำงานร่วมกัน การร่วมกันคิดวิเคราะห์ ร่วมแสดงความคิดเห็นในการออกแบบพัฒนาเป็นการช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีในการทำงาน สร้างการประสานสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน การร่วมรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ต่างๆ ร่วมวัดประเมินผลการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน สรุปสะท้อนพัฒนาอีกครั้ง เพื่อบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) จึงเป็นรูปแบบวิธีวิจัยอีกรูปแบบหนึ่งที่หน่วยงานหรือองค์การเลือกมาพัฒนา เพื่อสร้างบุคลากรให้มีคุณภาพ ด้วยขั้นตอนวินิจฉัย (Diagnose) ดำเนินการ (Act) วัดผล (Measure) สะท้อนผล (Reflect) ในโรงเรียนอนุบาลคำชะอี จึงออกแบบพัฒนาภาวะผู้นำ ครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้รูปแบบวิธีวิจัย การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)